

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1939:26
FÖRSVARSDÉPARTEMENTET

SOCIALA FÖRSVARSDÉBEREDSKAPSKOMMITTÉN

BETÄNKANDE

Del I

FÖRSLAG TILL

FAMILJEBIDRAGSLAG M. M.

S T O C K H O L M

1 9 3 9

Statens offentliga utredningar 1939

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående grunder för intagning av enskild väg till allmänt underhåll ävensom angående statsbidrag till enskilda vägar. Svenska Tryckeri a.-b. 59 s. **K.**
2. Utredning och förslag rörande plats i Stockholms skärgård för förläggning av Stockholms örlogsbas. Beckman. 30, 87 s. 6 kartor. **Fö.**
3. Betänkande med förslag till taxa för befordring av gods m. m. å statens järnvägar. Beckman. 206 s. **K.**
4. Svensk namnbok till vägledning vid val av nya släktnamn. Lund, Blom. v. 106 s. **Ju.**
5. Betänkande angående revision av tjänsteförteckningen i vad avser statens affärsdrivande verk. Norstedt 163 s. **Fi.**
6. Underlättandet av kvinnornas arbete i de mindre lanthemmen. Kihlström. 126 s. **Jo.**
7. Betänkande angående justitiekanslerns, justitieombudsmannens och militieombudsmannens allmänna ämbetsställning m. m. Norstedt. 128 s. **Ju.**
8. Betänkande med förslag till exporttariffer. Beckman. 20 s. **K.**
9. 1937 års landsfiskals- och stadsfiskalsutredning. Betänkande med förslag till omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. Norstedt. 341 s. **Ju.**
10. 1936 års lönekommitté. Betänkande med förslag till militärt icke-ordinariereglemente. Marcus. 130 s. **Fi.**
11. Betänkande och förslag rörande befrämjande av avsättningen av den svenska stenindustriens produkter. Idun. 319 s. **H.**
12. Betänkande rörande industriellt utnyttjande av halm. Hæggström. 125 s. **Jo.**
13. Rationaliseringsutredningens betänkande. Del 1. Motiv och förslag. Marcus. 257 s. **S.**
14. Rationaliseringsutredningens betänkande. Del 2. Verk ställda undersökningar. Marcus. 550 s. **S.**
15. Hembiträdesutredningens betänkande. 2. Betänkande med förslag till lag om reglering av anställnings- och arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. Hæggström. 194 s. **S.**
16. Utredning och förslag angående fortsatt förstatligande av kommunala mellanskolor. Hæggström. x, 157 s. **E.**
17. Utredning och förslag rörande fri undervisningsmateriell för folk- o. fortsättningsskolor. Hæggström. 224 s. **E.**
18. 1938 års arvsskattekommitté. Betänkande med förslag till förordning om arvs- och gåvoskatt m. m. Marcus. 264 s. **Fi.**
19. Betänkande om statstjänstemäns ställning vid arbetskonflikter. Marcus. 82 s. **Fi.**
20. Betänkande med förslag till vissa ändringar i beklädnadsreglementet för polispersonalen m. m. Beckman. 28 s. **S.**
21. Betänkande med förslag till ändringar i vissa delar av sjömanslagen m. m. Norstedt. 39 s. **Ju.**
22. Betänkande och förslag angående vissa med beviljande av tillstånd till yrkesmässig automobiltrafik förenade frågor. Hæggström. (2), 74 s. **K.**
23. Ledningen av landstingens hälso- och sjukvårdsverksamhet. Beckman. 105 s. **S.**
24. Arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937. Del 2. Arbetsförhet m. m. Beckman. 117 s. **S.**
25. Betänkande med förslag till lag om arbetsfostran m. m. Marcus. viij, 134, 138, 142 s. **Ju.**
26. Sociala försvarsberedskapskommittén. Betänkande. Del 1. Förslag till familjebidragslag m. m. Beckman. 75 s. **Fö.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = eklelesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgavs utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1939:26
FÖRSVARSDEPARTEMENTET

SOCIALA FÖRSVARSBEREDSKAPSKOMMITTÉN

BETÄNKANDE

Del I

FÖRSLAG TILL

FAMILJEBIDRAGSLAG M. M.

STOCKHOLM 1939
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI

[1902 39]

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till statsrådet och chefen för Kungl. försvarsdepartementet	5

Inledning.

Direktiven för utredningsarbetet	7
Gällande bestämmelser om familjeunderstöd	9
Krigsberedskapskommissionens förslag	10
Bestämmelser om familjebidrag i vissa främmande länder	14

Motiv.

Allmän motivering till kommitténs förslag	23
Allmänna synpunkter	23
Familjebidragets konstruktion	25
Familjebidragens bestridande och administrerande	29
Särskild motivering till familjebidragslagen	34
Särskild motivering till bestämmelserna rörande utmätning	48
Särskild motivering till bestämmelserna rörande hyra m. m.	57
Särskild motivering till bestämmelserna rörande avbetalningsköp	58

Författningsförslag.

Bilaga 1. Förslag till Lag om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (familjebidragslag)	61
Bilaga 2. Förslag till Förordning med närmare bestämmelser angående tillämpning av familjebidragslagen (familjebidragsförordning)	68
Bilaga 3. Förslag till Lag med vissa bestämmelser rörande utmätning	72
Bilaga 4. Förslag till Lag med vissa bestämmelser rörande hyra och bostadsrätt	73
Bilaga 5. Förslag till Lag med vissa bestämmelser rörande avbetalningsköp	74

THEORY OF THE EARTH

The theory of the earth is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts.

The theory of the earth is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts.

The theory of the earth is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts.

The theory of the earth is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts.

The theory of the earth is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts.

The theory of the earth is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts.

The theory of the earth is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts.

The theory of the earth is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts.

The theory of the earth is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts.

The theory of the earth is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts.

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. försvarsdepartementet.

Genom beslut den 25 februari 1939 har chefen för försvarsdepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts den 24 i samma månad givna bemyndigande tillkallat landshövdingen i Malmöhus län A. N. Thomson, direktören A. T. N. Gabrielsson, docenten E. W. Håstad, ledamöterna av riksdagens andra kammare fru Elsa Johansson, J. A. L. Persson och N. I. Johansson samt byråinspektören i socialstyrelsen S. A. Skogh att inom departementet biträda med utredning angående vissa frågor rörande den sociala försvarsberedskapen samt avgiva det förslag, vartill utredningen kunde föranleda, varjämte departementschefen uppdrog åt undertecknad Thomson att i egenskap av ordförande leda utredningsmännens arbete. Såsom sekreterare åt utredningsmännen, vilka antagit benämningen sociala försvarsberedskapskommittén, har tjänstgjort hovrättsrådet i hovrätten över Skåne och Blekinge T. L. Munck af Rosenschöld och såsom biträdande sekreterare förste amanuensen i försvarsdepartementet G. A. Christianson.

Kommittén beslöt vid sammanträde den 13 april 1939 att tillsätta ett arbetsutskott, bestående av förutom kommitténs ordförande ledamöterna Håstad och Skogh samt sekreterarna.

I kommitténs uppdrag ingår att utreda ett synnerligen vidlyftigt problemkomplex på ett område, varest i stor utsträckning förefintliga bestämmelser äro föråldrade eller stadganden helt saknas. Det utrikespolitiska läget har icke medgivit kommittén att samtidigt till behandling upptaga alla de frågor, som falla inom kommitténs uppdrag, utan arbetet har måst inriktas på den punkt, där behovet av bestämmelser först måste komma till synes, nämligen

i fråga om stöd åt de värnpliktigas familjer vid inkallelse i anledning av krig eller krigsfara. Kommittén får härmed vördsamt avlämna förslag i detta ämne.

Kommitténs av omständigheterna framtvingna arbetssätt har givetvis försvårat en allsidig överblick av arbetsmaterialet och ett samordnande av olika bidragsformer. Man torde sålunda få räkna med, att en översyn i vissa delar av de nu föreslagna bestämmelserna kan bli erforderlig i samband med utarbetandet av de förslag, som kommittén senare kommer att framlägga. Kommittén vill därjämte framhålla svårigheten av att på ett område, där praktiska erfarenheter i så hög grad saknas, tillskapa bestämmelser, som vid tillämpning visa sig i allo tillfredsställande.

Den starka forcering av arbetet, som blivit nödvändig, har försvårat för kommitténs ledamöter att taga ståndpunkt till alla detaljer i de av arbetsutskottet utarbetade förslagen. Ledamoten Gabrielsson har därjämte förklarat sig icke kunna biträda kommitténs förslag såvitt angår näringsbidraget. Genom avlämnandet av härvid fogade förslag till familjebidragslag, familjebidragsförordning och lagar med vissa bestämmelser rörande utmätning, hyra och avbetalningsköp torde dock kommittén få anses hava i huvudsak fullgjort förevarande del av sitt uppdrag.

För familjebidragsbestämmelsernas tillämpning hava utarbetats vissa formulär. Därjämte hava verkställts vissa kostnadsberäkningar, vilka emellertid på grund av det ofullständiga statistiska material, som den officiella statistiken erbjuder, måste betraktas såsom i hög grad approximativa. Formulären och kostnadsberäkningarna, vilka senare med hänsyn till däri innefattade uppgifter hemligstämplats, överlämnas separat.

Stockholm den 3 september 1939.

A. THOMSON

A. GABRIELSSON

ELIS HÅSTAD

ELSA JOHANSSON

IVAR JOHANSSON

J. A. PERSSON

SVEN SKOGH

/ Th. Munk af Rosenschöld.

INLEDNING.

Direktiven för utredningsarbetet.

I yttrande till statsrådsprotokollet den 24 februari 1939 har chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld — efter att hava omnämnt dels det då föreliggande förslaget till krigsavlöningsreglemente jämte vissa i remissyttranden över detsamma framställda yrkanden om utfärdandet av bestämmelser rörande familjebidrag, invaliditetsunderstöd m. m., dels det av statens krigsberedskapskommission den 17 augusti 1917 avlämnade betänkandet, del V, angående arbetsmarknaden vid krig — anfört bland annat följande:

Av vad sålunda anförts torde framgå, att krigsavlöningsreglementet förutsätter utfärdande av vissa kompletterande bestämmelser, bland annat avsedda att ersätta de föräldrade föreskrifterna om understöd åt mobiliserade värnpliktigas familjer. För krigsberedskapens tillgodoseende framstår det som en angelägenhet av vikt, att dylika föreskrifter snarast möjligt utarbetas. Jag anser mig därför böra till prövning upptaga frågan om igångsättande av en utredning rörande ifrågavarande ämneskomplex och vad därmed äger samband. Bedömandet av dessa, i väsentlig mån till den sociala krigsberedskapen hörande frågor bör självfallet ske efter så enhetliga linjer som möjligt och under beaktande av den ekonomiska försvarsberedskapens planläggning. Med hänsyn härtill bör vid utredningen även beaktas frågan om arbetslöshetshjälpens anpassning efter förhållandena vid krigsutbrott eller mobilisering. Kravet på inbördes samband mellan olika åtgärder på detta område torde vidare böra medföra, att förefintliga understöds- och pensionsfrågor för luftskyddets del göras till föremål för utredning i detta sammanhang.

En utgångspunkt för utredningsarbetet beträffande arbetslöshets- och familjeunderstöd lärer vara att finna i de av krigsberedskapskommissionen på sin tid utarbetade förslagen. Det torde sålunda vara ofrånkomligt, att frågan om arbetslöshetsunderstöd och familjebidrag under krigsförhållanden löses efter enhetliga linjer. Beträffande arbetslöshetens bekämpande har sedan krigsberedskapskommissionens betänkande framlades en rik erfarenhet vunnits inom landet. Frågan om den framtida organisationen av arbetslöshetshjälpens är för närvarande föremål för utredning av 1937 års arbetslöshetssakkunniga. Krigsberedskapskommissionens förslag beträffande arbetslöshetsunderstöd i krigstid torde med hänsyn härtill böra underkastas en allmän omprövning, varvid samråd bör äga rum med nyssnämnda sakkunniga. En anpassning av krigsorganisationen efter den i fredstid förefintliga bör därvid självfallet eftersträvas, men det lär icke kunna undvikas, att den speciella karaktären av en arbetslöshet vid ett krigsutbrott eller en mobilisering måste föranleda särskilda föreskrifter och åtgärder.

Krigsberedskapskommissionens förslag beträffande familjebidrag bygger helt på understödprincipen: den tanken, att en värnpliktig genom sitt arbete för försvaret skulle beredas en sådan förtjänst, att familjebidrag skulle kunna utgå därur, har icke kommit till något uttryck i förslaget. Det kan emellertid ifrågasättas, om det icke skulle vara ur psykologisk synpunkt värdefullt, att de s. k. mobiliseringsunderstöden finge — åtminstone i viss mån — karaktären av en familjelön, som icke helt utginge efter behovssynpunkt utan i någon mån innefattade ett vederlag för de uppoffringar, som staten kräver av familjeförsörjaren.

Härvid måste dock tillses, att ifrågavarande bidrag icke komma att verka hindrande på tillgodoseendet av näringslivets behov av arbetskraft. Dylikt bidrag torde därför icke, eller åtminstone endast i mycket reducerad omfattning, böra tilldelas den, som kan erhålla lämpligt avlönat arbete. Ett nära samband torde följaktligen finnas — såsom även krigsberedskapskommissionen påvisat — mellan familjebidragen och arbetsförmedlingen. Familjebidragens närmare utformning och deras infogande i ett enhetligt system för den sociala omvårdnaden av de av krigets ekonomiska verkningar drabbade, torde böra göras till föremål för närmare utredning. Vid avvägandet av familjeunderstödens belopp torde hänsyn böra tagas såväl till den krigslön, som skall utbetalas till meniga värnpliktiga, som till de löner, vilka kunna beräknas utgå för arbeten inom krigsindustrien. Såsom ett önskemål torde böra uppställas, att sammanlagda inkomsten för en familj av genomsnittlig storlek icke kommer att ställa sig påtagligt lägre, om familjeförsörjaren tjänstgör vid fronten än om han arbetar inom näringslivet.

Tydligt är, att arbetslöshetsunderstöd och familjebidrag icke kunna avpassas så, att den i fredstid förefintliga skillnaden i levnadsstandard mellan olika befolkningsgrupper bibehålles. Det är emellertid otvivelaktigt, att förlusten av den normala inkomsten — på grund av mobilisering eller arbetslöshet — kan för familjeförsörjare i olika ekonomisk ställning få en väsentligen olika innebörd. För dem, som uteslutande äro hänvisade till sina inkomster, medför mobiliseringen som regel oförmåga att betala de fasta utgifter för räntor, amorteringar, försäkringspremier, hyra, skatter m. m., vid vilka de flesta inkomsttagare äro bundna. Att beloppen av dessa fasta utgifter äro av mycket växlande storlek för personer i olika ekonomiska villkor är uppenbart. I vissa hänseenden kan en eventuell moratorielagstiftning härvidlag träda reglerande emellan, men förhållandet torde dock böra uppmärksammas i samband med förevarande utredning och åtminstone tillfälliga åtgärder för ett övergångsskede övervägas. Vid bedömandet av dessa spörsmål måste även beaktas den planläggning av kreditväsendet vid krig eller mobilisering, som förefinnes.

Uppenbarligen måste staten draga försorg om dem, som under krigstjänstgöring drabbas av sjukdom eller invaliditet. Även eljest vid mobilisering aktualiseras kravet på bestämmelser om lön eller pension åt sjuka och invalider. Enligt förslaget till krigsavlöningsreglemente får krigslön behållas av sjuka och sårade endast under begränsad tid. Därefter kommer således lönen att utgå enligt i fredstid gällande bestämmelser, i den mån sådana äro tillämpliga. För det stora flertalet värnpliktiga och för betydande kategorier av den fast anställda reservpersonalen är emellertid försörjningen i händelse av långvarig sjukdom eller invaliditet såsom följd av krigstjänstgöring icke reglerad. Detsamma torde gälla om en avsevärd del av luftskyddspersonalen. Med hänsyn till dessa kategorier torde böra utarbetas bestämmelser, som i händelse av sjukdom eller invaliditet tillförsäkra vederbörande en skälig sjukpenning respektive invaliditetsunderstöd. Bestämmelserna i förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, vilken med avseende å freds-förhållanden reglerar likartade frågor, torde härvid kunna tagas som utgångspunkt. Frågan om tillämpligheten av lagen om försäkring för olycksfall i arbete beträffande värnpliktiga krigsindustriarbetare och arbetare över huvud, som i arbetet skadas genom krigshandling, t. ex. ett bombanfall, synes även böra göras till föremål för utredning.

Lika väl som det åligger staten att sörja för dem, som under sin tjänstgöring för försvaret såras eller insjukna, måste det anses vara statens skyldighet att i möjligaste mån bereda skäligt understöd åt de efterlevande till dem, som avlida under dylik tjänstgöring. För alla dem, för vilka familjepensionsfrågan icke är reglerad, erfordras sålunda bestämmelser, som tillförsäkra de efterlevande nödigt bidrag till livsuppehållet. Då det gäller att finna en lämplig avvägning mellan

å ena sidan bidragets karaktär av understöd och å andra sidan dess karaktär av tjänstepension, göra sig härvidlag i viss mån samma synpunkter gällande som beträffande de värnpliktigas familjebidrag. Hela denna fråga torde böra göras till föremål för utredning.

Slutligen må erinras om att det nutida luftkriget givet en annan omfattning än tidigare åt problemet om hjälp åt de medborgare, som utan att vara direkt verksamma för försvaret bliva offer för krigets verkningar. Planläggningen av hjälpåtgärder i sådant hänseende åligger i första hand luftskyddsmyndigheterna. Skulle det emellertid under utredningsarbetets gång visa sig, att vissa dylika frågor äga sådant samband med övriga här avhandlade sociala krigsberedskapsfrågor, att de lämpligen böra inbegripas under utredningen, bör, efter samråd med luftskyddsinspektionen, åt utredningen kunna givas en sålunda vidgad omfattning.

Gällande bestämmelser om familjeunderstöd.

Enligt Kungl. förordningen den 13 augusti 1914 (nr 134) om understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar, erhåller under den tid, värnpliktig är inkallad till *tjänstgöring för rikets försvar* eller efter fredstjänstgöringstidens slut kvarhålles för sådant ändamål, den värnpliktiges familj av statsmedel understöd med en krona för varje dag med tillägg av 25 öre om dagen för varje barn under 15 år, därest familjen för sitt uppehälle är i behov av sådant understöd. Under världskriget föreskrevs provisoriskt förhöjning av dessa belopp. I en tillämpningskungörelse till nämnda förordning, utfärdad den 14 augusti 1914 (nr 138), stadgas, att pensionsstyrelsen och pensionsnämndernas ordförande handlägga frågor om familjeunderstöd.

I *fredstid* utgå familjeunderstöd enligt Kungl. förordningen den 12 juni 1931 (nr 257) om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd). Enligt 1 § i denna förordning kunna den värnpliktiges hustru och barn för tid, varunder värnpliktig fullgör honom åliggande tjänstgöring, erhålla familjeunderstöd. Såsom allmän regel gäller, att understödets utgående är gjort beroende av att vid den prövning, som skall föregå beslut om understöds utbetalande, skall ha konstaterats, att understödet är nödvändigt för anförvanternas uppehälle under familjeförsörjarens tjänstetid. För understödets utgående har emellertid även uppställts det villkoret, att vid nämnda behovsprövning icke befunnits uppenbart, att behovet icke för-
anledes av värnpliktstjänstgöringen.

Av vid kungörelsen fogat formulär till ansökan om understöd framgår, att vid behovsprövningen hänsyn skall tagas till båda makarnas inkomst- och förmögenhetsförhållanden. Arbetsför hustru, som icke har barn, kan emellertid enligt förordningen icke komma i åtnjutande av understöd, även om behov därav annars skulle föreligga. Har hustrun däremot barn, kan understöd utgå även för det fall, att hon är arbetsför och eventuellt själv skulle kunna förtjäna medel till sitt och barnens uppehälle; understöd utgår naturligen även i detta fall endast om behov därav konstaterats och är till beloppet lägre än för ej arbetsför hustru.

Understödet utgår enligt 2 § med följande belopp för dag räknat:

till arbetsför hustru och ett barn	kr. 1: 35
» » » » två eller flera barn	» 1: 75
» mindre arbetsför hustru	» 1: 35
» » » » och ett barn	» 1: 75
» » » » » två eller flera barn	» 2: 20
» ett barn om fadern är änking eller frånskild	» 1: 35
» två eller flera barn om fadern är änking eller frånskild	» 1: 75

Någon dyrortsgruppering förekommer icke. Därest behov av understöd anses föreligga, utgår understödet med ovan angivna belopp. Reduktion i beloppen kan förekomma endast då den värnpliktige på grund av avtal eller genom lagakraftvunnet utslag är förpliktad till anförvant utgiva mindre belopp än vad som skolat utgå i understöd enligt förordningen; i dylikt fall utbetalas nämligen i understöd endast det avtalsenliga eller domfästa beloppet.

Understöd utgår av statsmedel. Enligt 3 § är emellertid den värnpliktige själv skyldig att såsom bidrag till understödet avstå en femtedel av vad han för den tid understöd utgår äger uppbära såsom penningbidrag. Denna andel innehålles av vederbörande chef. Därest innehållande ej kunnat ske, minskas understödet i motsvarande grad.

Tillämpningsföreskrifter till familjeunderstödsförordningen äro givna i Kungl. kungörelsen den 19 juni 1931 (nr 259) angående tillämpning av förordningen den 12 juni 1931 (nr 257) om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd). Enligt denna göres ansökan om understöd av den värnpliktige själv eller hans hustru eller av förmyndare eller barnavårdsman för hans barn. Beslut om understöd fattas av vederbörande länsstyrelse. Understödet utbetalas direkt till familjen genom den värnpliktiges chef eller befälhavare. Kostnaderna bestridas helt av statsmedel. För budgetåret 1939/40 anvisades för ändamålet 141,000 kronor (förslagsanslag).

Krigsberedskapskommissionens förslag.

Gällande bestämmelser om familjeunderstöd vid tjänstgöring för rikets försvar hava utsatts för stark kritik i statens krigsberedskapskommissions förut omnämnda betänkande, del V (1917), däri kommissionen uppdragit riktlinjer för det offentliga understödsväsendet vid krig och även framlagt vissa författningsförslag. Av vad kommissionen anfört rörande 1914 års författningar på ifrågavarande område och därmed sammanhängande spörsmål må här återgivas följande:

Vid en allmän mobilisering bliva personer i hundratusental omedelbart berövade sin vanliga utkomst genom försörjarnes inkallande till vapentjänst.

Samma förhållande inträder i avseende på en mängd arbetare med familjer, vilka äro sysselsatta vid företag, som måste begränsa eller helt nedlägga sin verksamhet. Orsakerna till denna stockning inom näringslivet äro ju mångahanda,

exempelvis den inhemska avsättningens nedgång eller exportens avstannande i sådan grad att driften ej lönar sig, den vanliga kreditens indragning — vilket dock torde kunna undvikas genom det förslag till kreditväsendets ordnande, kommissionen ämnar framlägga — eller svårighet att erhålla kredit för lagerproduktion, bristande tillgång på råvaror och förbrukningsartiklar, inkallelse till krigstjänstgöring av personer, outhärliga för verksamhetens fortgång o. s. v. Erfarenheterna från krigsutbrottet i augusti 1914, såväl i Sverige som utomlands, lämna otvetydiga bevis för storleken av den arbetslöshet, som är att befara redan från första mobiliseringsdagen.

Båda de nämnda kategorierna hava i de flesta fall sin privatekonomi så ordnad, att den regelbundna arbetsförtjänstens uteblivande redan efter några veckor bringar familjerna till svältgränsen. Då det torde vara allmänt erkänt, att dessa ej böra hänvisas till fattigvården, måste understödsverksamhet för dem på förhand vara planerad. Så är också redan förhållandet. Erfarenheterna från mobiliseringskrisen i augusti 1914 föranledde anordnandet av understödsverksamhet för arbetslösa jämlikt Kungl. kungörelse den 28 september 1914, vilken sedermera ersatts av Kungl. kungörelse den 19 maj 1916. För dem, vilkas försörjare inkallas till krigstjänstgöring, voro bestämmelser om understöd redan dessförinnan fastställda (1914 års förut omnämnda författningar).

Vad som först faller i ögonen vid en granskning av de båda understödssystemen i deras nuvarande gestaltning är *bristen på inbördes likformighet och sammanhang*. Då vid mobiliseringen i augusti 1914 skyndsamma åtgärder för *mobiliseringsunderstöd* åt de i krigstjänstgöring inkallades familjer måste vidtagas, och då det därvid bland annat gällde att finna redan fungerande organ för det lokala handhavandet av hithörande uppgifter, befanns det ändamålsenligt att anlita pensionsnämndernas ordförande, vilkas verksamhet åtminstone ur vissa synpunkter gjorde dem lämpade härför. Emellertid anförtröddes åt dem endast den förberedande behandlingen av inkommande understödsframställningar, medan den slutliga handläggningen förbehölls åt pensionsnämndernas centrala myndighet, Pensionsstyrelsen. Till denna inströmmade sålunda från alla rikets pensionsdistrikt en sådan mängd av ansökningar om mobiliseringsunderstöd, att deras avgörande trots alla ansträngningar icke kunde medhinnas inom rimlig tid. Då vidare medverkan av vederbörande militärbefäl erfordrades i olika avseenden samt beviljade understödsbelopp utbetalades genom Postsparbankens bemedling, blev detta understödssystem i organisatoriskt avseende tungt och tidsödande. Det visade sig också, att härigenom i viss mån förfelades det avsedda syftet, nämligen snar hjälp åt de mobiliserades familjer i de mycket talrika fall, då dessa voro omedelbart beroende av försörjarens arbetsinkomst. Även med den jämförelsevis begränsade omfattning, som mobiliseringen erhöll, kunde ansökningarna — oavsett det oundvikliga dröjsmålet med understödsverksamhetens tillkomst — endast efter åtskillig tidsutdräkt slutbehandlas och understöden utbetalas, varigenom för en mängd understödsberättigade föranleddes svåra bekymmer, vilka endast delvis kunde avhjälpas genom nödtvungen mellankomst av kommuner, genom frivilliga understöd o. s. v.

Dessa vid en partiell mobilisering yppade svårigheter skulle otvivelaktigt vid fall av allmän mobilisering antaga sådana dimensioner, att det nuvarande organisationssystemet icke då kunde vidhållas. Redan ur synpunkten av erforderlig snabbhet och smidighet måste sålunda en decentralisation äga rum beträffande såväl beslut om understöd som understödsmedlens utbetalning, varjämte militärbefälet så långt ske kan bör befrias från sina hithörande, vid krigstillfälle särskilt besvärande åligganden.

När vid krigsutbrottet fråga uppkom om organiserandet av den sociala hjälpverksamhet i övrigt, som kunde bliva erforderlig, var det självfallet, att densamma skulle närmast handhavas av lokala kommunala organ. Såsom sådana kunde dels fattigvårds- (resp. kommunal-) nämnder, dels pensionsnämnder komma

ifråga. Av olika skäl befunnos emellertid varken de ena eller de andra av dessa i allo lämpliga för uppgiften. Då man därjämte kunde förutse att, därest landet inrycktes i kriget, en mångfald av sociala anordningar av sådan anledning skulle behöva vidtagas inom flertalet kommuner i landet och ansvaret för dessa, på sina håll säkerligen omfattande anordningar icke allestädes kunde påläggas de nyssberörda nämnderna eller andra redan förefintliga kommunala myndigheter, befanns det nödvändigt att för ändamålet tillskapa särskilda organ. Jämlikt Kungl. cirkulär den 18 augusti 1914 föranstaltade därför vederbörande Kungl. Maj:ts befallningshavande om upprättande av dels länshjälpkommittéer för landstingsområdena, dels kommunala arbetslöshets- och hjälpkommittéer i de kommuner, där sådana ansågos erforderliga; i övriga kommuner skulle kommunalnämnd eller däremot svarande kommunal myndighet tills vidare uppbära hjälpkommittés funktioner. Dessa organ fingo sig ålagt att »ena och sammanhålla alla de strävanden för arbetslöshetens bekämpande och nödens avhjälpande, vilka å varje ort kunna ifrågakomma». Kommittéerna skulle utses av stadsfullmäktige eller kommunalstämma »med särskilt tagen hänsyn till att kommittén genom sin sammansättning blir ett uttryck för olika samhällsklassers eniga strävan att söka övervinna den nuvarande situationens svårigheter». Vid valet av kommitté borde vidare iakttagas, »att i densamma insätts representanter såväl för de kommunala myndigheter — t. ex. för fattig- och barnavård, arbetsförmedling, pensionsförsäkring och offentliga arbeten — vilka kunna förutsättas äga sakkunskap i och intresse för kommitténs blivande uppgifter, som ock för den frivilliga hjälpverksamheten i orten». I enlighet med detta principiella program beslöto Kungl. Maj:t och Riksdagen på förslag av Statens arbetslöshetskommission att åt hjälpkommittéerna (resp. kommunala myndigheterna) anförtro handhavandet av *understödsverksamheten för de arbetslösa* liksom övriga åtgärder för deras bispringande. Såväl ur synpunkten av erforderlig snabbhet som med hänsyn till detta understödsväsens allmänna karaktär erhöles dessa organ full bestämmanderätt under ekonomisk kontroll från Kungl. Maj:ts befallningshavande samt under viss central ledning i övrigt av Socialstyrelsen och Arbetslöshetskommissionen.

De båda understödssystemen — för mobiliserades familjer samt för de arbetslösa — kommo sålunda att anordnas vid sidan av och utan direkt samband med varandra. Praktiska olägenheter härav förspordes också omedelbart. Arbetslöshets- och hjälpkommittéerna fingo, särskilt till en början, ofta omhändertaga mobiliserades familjer, intill dess mobiliseringsunderstöd hunnit tilldelas dem, med den påföljd att de för väntetiden, stundom även längre, kunde få understöd från båda hållen. Då besluten om mobiliseringsunderstöd och utanordnandet av medlen skedde centralt, under det att arbetslöshetsunderstödet handhades lokalt, föranledde vidare resp. myndigheters okunnighet om varandras åtgärder, att familjemedlemmar, för vilka mobiliseringsunderstöd utbetalades, kunde samtidigt uppbära arbetslöshetsunderstöd.

Kommissionens kritik av 1914 års organisation utmynnar i ett uttalande, att de av kommissionen påtalade och andra av bristande organisatorisk enhetlighet framkallade oegentligheterna borde undanröjas. Enligt kommissionens uppfattning borde detta ske därigenom, att de båda understödsformerna handhades av samma organ, såväl lokalt som centralt.

Kristidens erfarenheter hade emellertid enligt krigsberedskapskommissionens uppfattning givit vid handen, att även med avseende å *mobiliseringsunderstödet* allmänna grunder vissa förändringar vore erforderliga. Dessa påkallades såväl av tvingande statsfinansiella hänsyn som av nödvändigheten att på detta område — liksom i fråga om arbetslöshetsunderstödet — beakta

landets behov av att vid krigstillfälle förfoga över all användbar, ledig arbetskraft. Rörande denna fråga har kommissionen anfört:

Understödsväsendet får under inga förhållanden vara så ordnat, att det motverkar den lediga arbetskraftens användning på de rätta platserna, utan bör tvärtom direkt befordra en ändamålsenlig fördelning av densamma. Förutsättning härför är emellertid, att understöd tilldelas endast den, som icke kan bereda sig utkomst genom eget arbete eller som av berättigade skäl är förhindrad att åtaga sig sådant på rimliga villkor.

Beträffande mobiliseringsunderstödet gäller för närvarande, att det utgår, för den händelse familjen för sitt uppehälle är i behov av sådant understöd. Såsom denna bestämmelse tolkats, har man i allmänhet ansett sig hindrad att som villkor för understödets utgående uppställa, att arbetsduglig familjemedlem skall visa sig icke kunnat erhålla arbete för att därigenom försörja sig. Sannolikt torde även Kungl. Maj:t och Riksdagen vid sitt beslut i ämnet hava utgått ifrån den ståndpunkten, att den mobiliserades familjemedlemmar äro ur stånd att åtaga sig arbete samt att understöd bort utgå, även om de kunnat men ej velat finna egen utkomst. Dessa skäl, som kunnat äga visst berättigande med tidigare gängse uppfattning om förhållandena vid krigstillfälle, torde emellertid icke få vara avgörande efter de erfarenheter, som numera vunnits rörande ett nutida krigs kategoriska krav på ett folks obegränsade offervillighet. Om icke just de utkallade soldaternas hemnavarande anhöriga, framför allt kvinnorna, åtog sig att till det yttersta fylla de uppkomna luckorna efter mobiliserade manliga arbetare, skulle den ekonomiska verksamheten i de krigförande länderna — det torde man med bestämdhet kunna påstå — helt enkelt ej vara i stånd att prestera det oundgängliga för krigföringen och folkets livsuppehälle; erfarenheterna från samtliga krigsländer stämma överens i avseende på den betydelse de ifrågavarande folkgruppernas arbete äger nu under kriget. Att åter den härför erforderliga villigheten att åtaga sig arbete minskas, om understödet utgår även utan att man sökt eller åtagit sig erbjudet arbete av lämplig beskaffenhet, kan icke betvivlas. Mobiliseringsunderstödet synes därför så till vida böra likställas med arbetslöshetsunderstödet, att det bör kunna ifrågakomma endast för det fall, att vederbörande ej kunna försörja sig genom eget arbete. Enligt vad kommissionen inhämtat, har ock en sådant skärpt uppfattning av den i förordningen den 13 augusti 1914 fastslagna behovsprincipen i vissa fall kommit till synes vid författningens tillämpning. För att emellertid skapa en effektiv kontroll över understödssökandes möjlighet att få arbete bör såsom villkor för understöd uppställas ansökan om arbete hos offentlig arbetsförmedlingsanstalt samt dess intyg om att lämpligt arbete ej kunnat beredas. Mobiliserings- och arbetslöshetsunderstöden komma då att utgå efter enhetliga grunder och under i huvudsak gemensamma förutsättningar, vilket torde bliva nödvändigt, om å ena sidan var och en skall få understöd, som verkligen är förtjänt därav, men å andra sidan understödsväsendet icke skall bli ett hinder för att folkkraften uttages till det yttersta för krigslägets oavvisliga behov.

Även i ett annat ur statsfinansiell synpunkt viktigt avseende anser kommissionen erforderligt, att beträffande mobiliseringsunderstödet förändring vidtages i anslutning till de för arbetslöshetsunderstödet fastslagna grunder. För närvarande består staten hela kostnaden för understödsbeloppen, vilken omständighet i sin mån torde ha ansetts nödvändig göra central statsmyndighets beslut över dylika ansökningar. Nödgas man nu av ovan angivna skäl förlägga beslutanderätten till lokala organ av kommunal karaktär, synes det ur synpunkten av nödig sparsamhet vara nödvändigt att överflytta en del av kostnaden på orterna. Även om behovet av understöd uppkommer genom direkt statligt förfogande över de värnpliktiga i allmänt nationellt intresse, kan dock med fog göras gällande, att vederbörandes

hemort bör vara meddelaktig i ansvaret för de hemmavarande familjerna. Denna grundsats tillämpas även i åtskilliga andra länder. Då emellertid kommunernas bidragsskyldighet till mobiliseringsunderstödet onekligen skulle för många av dem bliva en tung börda, har kommissionen ansett densamma böra begränsas till $\frac{1}{3}$ av understödsbeloppen. Samtidigt föreslår kommissionen, att kommunernas andel i arbetslöshetsunderstödet likaledes bestämmes till $\frac{1}{3}$, i stället för att den för närvarande utgör hälften av beloppet; när båda slagen av understöd utdelas av samma kommunala myndighet, kräves oundgängligen, att kommunens andel i båda understödssystemen blir densamma, emedan frestelsen eljest lätt blir de kommunala myndigheterna för stark att skjuta över så många av de understödsbehövande som möjligt på den för kommunen minst betungande understödsformen. Härigenom synes man ock ernå en i regel rimlig fördelning av kostnaderna, varför utom kommissionen förutsatt, att i särskilda fall landstingen böra inträda i kommunernas ställe och att i andra fall staten bör medgiva kommuner ytterligare lindring.

Arbetslöshetsunderstöd och mobiliseringsunderstöd ha av krigsberedskapskommissionen gemensamt betecknats såsom *krigsunderstöd*. Kommissionen har utarbetat förslag till såväl lag som tillämpningsförfordning angående krigsunderstöd. Krigsberedskapskommissionen har slutligen föreslagit ytterligare en understödsform, *hyresunderstöd*, vars tillämpning dock skulle bli beroende på beslut av vederbörande kommun. För en del viktigare bestämmelser i krigsberedskapskommissionens förslag skall redogörelse lämnas i samband med motiveringen till motsvarande stadganden i kommitténs förslag.

Bestämmelser om familjebidrag i vissa främmande länder.

Kommittén har för erhållande av jämförelsematerial genom utrikesdepartementets förmedling låtit införskaffa uppgifter från en del främmande länder rörande bland annat gällande bestämmelser om familjebidrag. Med ledning av sålunda erhållet material har inom kommitténs sekretariat utarbetats promemorian, ur vilka här må återgivas följande.

Tyskland. Bestämmelser i fråga om mobiliseringsbidrag återfinnas i en den 30 mars 1936 utfärdad lag och i en med stöd av nämnda lag samma dag utfärdad förfordning. Lagstiftningen avser närmast att reglera förhållandena under fredstid men torde, enligt vad som upplysts av vederbörande militärattaché, med endast oväsentliga ändringar komma att tillämpas jämväl vid krigstillfälle.

Beträffande det tyska familjeunderstödet karakter är till en början att märka, att dess utbetalande principiellt gjorts beroende av att behov av understöd förefinnes hos den understödsberättigade. I lagen om familjeunderstöd har emellertid förklarats, att understödet icke är ett uttryck för offentlig hjälpverksamhet. I motiven till lagstiftningen karakteriseras understödet i stället såsom en det allmänna åvilande plikt att sörja för anförvanter till dem, vilka fullgöra den tjänst, det allmänna ålagt dem. Med hänsyn härtill har understödet även fått en omfattning, som torde vara vidare än de vanliga sociala hjälpformernas. Den grundläggande principen för bestämmandet av

understödet storlek torde hava varit den, att vederbörande understödsberättigade skall kunna på grundval av understödet icke blott erhålla sin nödortfoga försörjning utan även i viss mån bibehålla sin tidigare levnadsstandard. Särskilt kommer denna princip till uttryck vid utformningen av bestämmelserna för hyresbidrag, för bidrag till barnens fortsatta utbildning och för visst i relation till tidigare inkomst utgående bidragsbelopp. Å andra sidan har fastslagits, att familjeunderstöd utgår endast såvitt den understödsberättigade icke genom eget arbete, genom bidrag från anförvanter eller genom inkomst av kapital eller annorledes kan upprätthålla denna levnadsstandard. I samband med skyldigheten att efter förmåga genom eget arbete bidra till sin försörjning har föreskrivits anmälningsplikt till de offentliga arbetsförmedlingarna och givits regler för i vilka fall arbete kan åläggas. Familjeunderstödet särskilda karaktär kommer även till uttryck i det förhållandet, att även de anförvanter — åtminstone de närmaste — till en inkallad, vilka tidigare varit föremål för offentlig hjälpverksamhet, efter familjeförsörjarens inkallande kunna göra anspråk på familjeunderstöd enligt förevarande lagstiftning. Just i detta förhållande kommer skillnaden mellan familjeunderstöd och annan offentlig hjälp till synes. I familjeunderstödslagstiftningen har nämligen fastslagits, att någon återbetalningsskyldighet icke kommer i fråga beträffande familjebidragen, under det att dylik återbetalningsskyldighet annars torde vara regel. Det förtjänar vidare i detta sammanhang omnämnas, att vid avgörande om behov av understöd föreligger eller ej hänsyn icke skall tagas till den inkallades eller hans understödsberättigade anförvantes kapitaltillgångar. Endast avkastningen därav tages i betraktande vid utmätande av eventuellt understöds storlek.

Det tyska familjebidraget torde närmast kunna betecknas såsom en slags efter behovsprövning utgående familjelön, vilken i viss mån normerats efter den inkallades och de understödsberättigades tidigare levnadsstandard, eller, därest vederbörande tidigare icke åtnjutit genom eget förvärvsarbete förvärvad inkomst och jämförelsepunkter i nämnda hänseende förty saknas, i anslutning till annars förekommande förmåner av offentlig hjälpverksamhets karaktär.

Med hänsyn till den principiella utformning familjebidraget erhållit synes det helt naturligt, att statsmakterna till det väsentliga påtagit sig därmed förenade kostnader. Lagen föreskriver också, att fyra femtedelar av familjebidragen skola slutligen gäldas av statsmedel. Återstående femtedel liksom även med understödsverksamheten förenade organisationskostnader bestridas däremot av de kommunala organ, åt vilka understödsverksamheten såsom en statlig uppgift anförtratts.

Vad härefter angår den personkrets, som enligt lagstiftningen är berättigad till familjeunderstöd, sönderfaller denna i två grupper. Till den ena hör den trängre familjekretsen — hustru, äktenskapliga eller för äktenskapliga förklarade barn, adoptivbarn och hemmavarande styvbarn — till den andra följande fjärmare anförvanter, nämligen utan eget förvållande fränskild hustru,

barnbarn, fosterbarn, icke hemmavarande styvbarn, utomäktenskapliga barn, anförvanter i uppstigande led, adoptivföräldrar, styvföräldrar och fosterföräldrar. Uppdelningen i olika grupper är orsakad därav, att man velat tillförsäkra de närmare anförvanterna familjebidrag och skydda dem från annan offentlig, med återbetalning förenad hjälpverksamhet oberoende av, om dessa anförvanter under tiden närmast före inkallandet till tjänstgöring verkligen erhållit sin försörjning av den inkallade. De äro med andra ord ovillkorligt understödsberättigade, därest behov av hjälp faktiskt föreligger. Till den andra gruppen hörande anförvanter äro berättigade till familjebidrag endast för det fall, att de verkligen under det närmast före inryckningen fallande halvåret helt eller till en väsentlig del (till hälften) blivit försörjda av den inkallade. Därest de åter tidigare till väsentlig del åtnjutit understöd av allmänna medel eller den inkallade bestritt deras försörjning av till honom utgående dylika medel, kommer familjeunderstöd icke ifråga.

I fråga om omfattningen av rätten att erhålla understöd gäller, att anförvant, som enligt nyss angivna grunder är formellt understödsberättigad, skall erhålla understöd för »säkerställandet av det nödvändiga levnadsbehovet». Understöd utgår sålunda, endast såvitt den understödsberättigade icke genom egen kraft eller av egna medel kan till fullo bestrida kostnaderna för detta nödvändiga levnadsbehov eller eljest kan erhålla medel därtill, särskilt från andra anhöriga. Omfattningen av det nödvändiga levnadsbehovet anges i lagen vara, vad som erfordras för bostad, livsmedel, kläder och personlig vård, sjukhjälp samt underårigas och invaliders uppfostran eller yrkesutbildning. Vid utmätande av understöd kan emellertid även lämnas särskilda bidrag för vissa avgifter för en del sociala försäkringsformer, t. ex. sjuk- och pensionsförsäkringar, samt för delbetalningar å avbetalningsköp, om dessa röra i hushållet nödiga föremål. Däremot kan bidrag för livförsäkringar icke beviljas. I detta sammanhang förtjänar även omnämnas, att möjlighet till beviljande av anstånd med delbetalningar å bosättningslån kan medgivas.

Vad beträffar utmätandet av ifrågakommande understöd, gäller i princip, att detsamma skall enligt vissa angivna regler bestämmas med utgångspunkt från de understödsberättigades tidigare levnadsstandard och med beaktande av att underårigas fortsatta utbildning skall fullföljas efter anlag och föräldrarnas allmänna sociala standard. Därvid har emellertid den inskränkningen gjorts, att utbetalande av familjeunderstöd icke får leda till att de underhållsberättigade för sitt levnadsbehov få mera medel disponibla, än vad de för sig (alltså, i fall den inkallade och de understödsberättigade levat i gemensamt hushåll, med frånräknande av vad av den inkallades genomsnittliga inkomst beräknas åtgå för honom själv) hade under tiden närmast före familjeförsörjarens inkallande. Härvid sammanräknas understödet med vad den understödsberättigade genom eget arbete eller genom andra bidrag erhåller.

I anslutning till dessa allmänna principer för understödets utmätande hava mera detaljerade föreskrifter lämnats. Vid utformningen av dessa kommer särskilt till synes understödets tvåfaldiga uppgift att dels bestrida det nöd-

torftiga uppehållet dels uppehålla tidigare levnadsstandard. Vid utmätandet av understödets storlek utgår man nämligen från ett »grundbelopp», som motsvarar de vanliga levnadskostnaderna och vilket i viss utsträckning avses för betalande av hyra. I den mån detta grundbelopp icke förslår för täckandet av ett med hänsyn till vederbörandes levnadsstandard och familjens storlek berättigat hyresbehov lägges till grundbeloppet ett »hyresbidrag». Därest emellertid dessa båda bidrag tillsammans med vad den eller de understödsberättigade erhålla genom eget arbete eller i form av bidrag från anförvanter icke uppgår till vad som stått till buds före familjeförsörjarens inkallande (i regel normala arbetsförtjänsten under sista halvåret med avdrag av vad därav beräknas åtgå för den inkallades egen försörjning) utgår visst »tilläggsunderstöd».

Vid utmätande av grundbeloppet använder man sig av vissa dyrortsgrupperade normalbelopp (Richtsätze). Dessa äro i fråga om vuxna understödsberättigade en fjärdedel högre än de normalbelopp, som fastställts för den offentliga hjälpverksamheten. Normalbeloppen äro emellertid icke att betrakta annat än som ett hjälpmedel vid utmätandet av bidrag till de normala levnadskostnader, grundbeloppet avser att täcka, varför detta senare kan höjas eller minskas, därest omständigheterna i det enskilda fallet därtill föranleda. Normalbeloppet utgör med andra ord ett mått på det regelmässiga behovet för genomsnittliga levnadsförhållanden.

Av grundbeloppet avses viss del (i allmänhet 25 %) för tillgodoseende av bostadsbehovet. Därest det på grundval av normalbeloppet utmätta grundbeloppet icke förslår till täckandet av kostnaderna för ett berättigat bostadsbehov, utgår ett särskilt hyresbidrag, som till beloppet kan bestämmas till skillnaden mellan den verkliga kostnaden och den del av grundbeloppet, som avsetts till hyra.

Tilläggsunderstödet avser att förhindra, att de understödsberättigades levnadsstandard allt för mycket sänkes under tiden för familjeförsörjarens tjänstgöring. Tillägget är satt i relation till den för understödstagaren under det senaste halvåret före inryckningen genomsnittligt disponibla, av arbetsinkomst härflytande medelsbeloppet (i allmänhet lönen minskad med vad därav åtgått för den inkallades livsföring). Det utgår sålunda med 75 procent av skillnaden mellan detta senare belopp och det sammanlagda beloppet av övriga familjebidrag, egen arbetsförtjänst och utom lagen fallande bidrag. Därvid är dock att märka, att tilläggsunderstödet aldrig kan överstiga 75 procent av normalbeloppet. Dylikt tillskott kan sålunda med hänsyn till dess konstruktion icke utgå, därest den inbeordrade före inryckningen varit föremål för offentlig hjälpverksamhet.

Såsom förut nämnts, utgår familjebidrag endast för det fall att den understödsberättigade icke genom sin egen arbetsinkomst eller andra bidrag förmår bestrida sitt uppehälle. I anslutning härtill har uppställts den regeln, att den arbetsinkomst, som understiger halva normalbeloppet, icke behöver beaktas vid utmätandet av det egentliga familjebidraget (grundbeloppet + hyres-

bidraget). Vad återstoden angår, tas hänsyn endast till 50 procent. Vissa andra inkomster lämnas helt utom räkningen. Däremot tas hänsyn till samtliga dessa belopp vid utmätandet av ovannämnda tilläggsunderstöd.

För belysande av det anförda må följande exempel anföras. Understödsberättigade äro hustru och två barn. Mannens genomsnittliga inkomst utgjorde före inryckningen 184 RM, därav 24 RM beräknats belöpa å mannens personliga underhåll. Hustrun åtnjuter egen inkomst med 50 RM. Familjens hyreskostnad uppgår till 35 RM, allt för månad. Därest nu normalbeloppet för orten är 36 RM för hustru och 12 RM för varje barn, skulle grundbeloppet, om hänsyn icke alls toges till hustruns arbetsinkomst, normalt utgjort $(36 + 2 \times 12 =) 60$ RM. Av hustruns andel beräknas 25 % kunna användas till hyra. För bestridande av återstående hyra skulle under samma förutsättning utgivits $(35 - 9 =) 26$ RM. Det egentliga familjebidraget skulle då komma att uppgå till $(60 + 26 =) 86$ RM. Med hänsyn till hustruns arbetsinkomst reduceras emellertid detta familjebidrag enligt ovan angivna regler med [50 procent $(50 - 50\% \times 60) =]$ 10 RM, varför det egentliga familjebidraget utgår med allenast $(86 - 10 =) 76$ RM. Då till de understödsberättigades förfogande således står $(76 + 50 =) 126$ RM, men de tidigare kunnat förbruka $(184 - 24 =) 160$ RM, utgår tilläggsbidraget med 75 procent av skillnaden, $(160 - 126 =) 34$ RM, eller 25,50 RM. Detta tilläggsbidrag utgår helt, då det understiger 75 procent av normalbeloppet, 45 RM. Sammanlagda beloppet av familjeunderstöd utgör sålunda $(76 + 25,50 =) 101,50$ RM.

Utöver det anförda förtjänar framhållas, att, om den inkallade tidigare drivit egen rörelse eller utövat ett fritt yrke och därav njutit sin och de sinas försörjning, såsom en form av familjebidrag kan ifrågakomma tillskott för rörelsens eller yrkets uppehållande, s. k. rörelsebidrag. Detta utgår emellertid endast, därest verksamheten (die Erhaltung der wirtschaftlichen Lage) sättes i fara. Bidraget kan utgå, även om den inkallade icke har några anförvanter. Dess ändamål är att täcka utgifter för ersättare till den inkallade (dock icke till släkting) och för hyra. Storleken bestämmes efter hörande av vederbörande handelskammare eller motsvarande institution. Bidraget kan dock icke överstiga dubbla normalbeloppet för samtliga understödsberättigade anförvanter eller, därest dylika icke finnas, dubbla normalbeloppet för en ensam person med eget hushåll. Vid sidan av rörelsebidraget kan i visst fall utgå hyresbidrag för bostad, andra bidrag kunna däremot icke jämsides utgå.

Utbetalandet av familjeunderstöd sker på ansökan av den inkallade eller de understödsberättigade. Vid ansökan skola fogas de uppgifter, som kunna erfordras för behovprövningen, ävensom bevis att anmälan till arbetsförmedling ägt rum. Familjebidrag utgår i allmänhet för hela tjänstgöringstiden men kan, därest den inkallade avlider eller på grund av tjänsteoförmåga lämnar tjänsten, utsträckas för tid intill dess anförvanterna komma i åtnjutande av för sådant fall lagstadgade förmåner.

Slutligen må framhållas, att om vederbörande understödsberättigade är medlem av ett gemensamhetshushåll, vissa av de andra medlemmarna i mån av förmåga äro skyldiga bidraga till den understödsberättigades uppehälle, även om enligt vanliga regler någon understödsskyldighet icke ålegat dem. Sådan skyldighet stadgas för anförvanter, besvägrade och andra personer,

som gentemot den underhållsberättigade kunna ha en moralisk plikt att lämna hjälp.

De tyska reglerna rörande understöd till de värnpliktigas familjer hava efter det förenämnda promemoria utarbetats undergått vissa ändringar genom utfärdandet av nya förordningar i ämnet den 11 juli 1939. Sålunda har kretsen av bidragsberättigade utvidgats att avse även föräldralösa syskon, som underhållits av den inkallade. Rätten till näringsbidrag har utvidgats att avse hyra för lokaler även i det fall att näringen icke kommer att fortsätta. I övrigt synes en viss förenkling av understödssystemet hava genomförts. I stället för en uppdelning av familjeunderstödet på ett bidrag för det nödvändiga levnadsbehovet och ett tillägg för bibehållande av tidigare levnadsstandard har införts ett enhetligt, dyrortsgrupperat bidrag. En förenkling har även ernåtts såtillvida, som hyreskostnaden icke inräknas i detta bidrag utan utgår helt vid sidan om detta såsom ett särskilt hyresbidrag.

Storbritannien. Familjeunderstöd utgår till mobiliserade familjeförsörjare enligt samma grunder, som under normala förhållanden gälla för den reguljära personalen. Denna erhåller för närvarande som bidrag för hustru 17 shilling, för första barnet 5, för andra 3, för tredje 2 och för ett vart av följande barn 1 shilling, allt för vecka räknat. Barnbidrag utbetalas endast till barn under 15 år. Närmare uppgifter om bidragen ha ej erhållits.

Frankrike. Till varje familj, vars försörjare kallats under fanorna, utbetalas av statsmedel ett understöd, vilket utgår med högre belopp för reservister än för personal, tillhörande den aktiva armén. Understödet utgår i fråga om reservisterna med 12 francs om dagen i Paris med omnejd, med 8 francs i städer med mer än 5,000 invånare samt med 7 francs i övriga kommuner. I fråga om den aktiva armén utgör understödet 7 francs i Paris med omnejd och 5 francs i övriga departement. Härjämte må framhållas, att dagavlöning till värnpliktiga av äldre årsklasser, vilka efter fullgjord värnplikt inkallats till extra tjänstgöring under längre tid, utgår med belopp, varierande mellan 3 och 10 francs, beroende på den värnpliktige åvilande försörjningsplikt. Utredning pågår för närvarande i syfte att väsentligt höja dagavlöningen för dessa värnpliktiga.

Schweiz. Gällande bestämmelser om mobiliseringsbidrag återfinnas i en förordning av den 9 januari 1931. Såsom en allmän förutsättning för erhållande av bidrag gäller, att den tjänstgörandes anförvanter på grund av militärtjänstgöringen skola hava råkat i nöd. Bidraget utgår för samma tid som den, för vilken den tjänstgöringsskyldige uppbär lön, oavsett om han därunder på grund av sjukdom eller annorledes icke förrättar sin tjänst. Bidraget torde emellertid icke vara konstruerat såsom ett slags förmån vid sidan av den egentliga lönen, utan det torde närmast hava karaktären av ett efter behovsprövning fastställt understöd, som emellertid icke kan återfordras. I lagen understrykes emellertid särskilt, att understödet icke är att betrakta eller får behandlas såsom fattigvårdsunderstöd. Vid behovsprövningen skall hänsyn tagas till den arbetsförtjänst, som den tjänstgörande haft före militärtjänsten.

Understöd utgår endast om och såvitt dylik arbetsförtjänst till följd av militärtjänsten bortfaller och därigenom ett nödläge uppstår. Rätten till mobiliseringsunderstöd bortfaller således, om den tjänstgörande vid tiden för inryckningen icke haft någon inkomst. Därest emellertid vederbörande omedelbart före inryckningen lyft arbetslöshetshjälp, betraktas denna vid bestämmandet av frågan, om mobiliseringsunderstöd kan utgå, såsom arbetsinkomst. Understöd utgår ej, om den tjänstgörande under tjänstetiden uppbär sin fulla lön i det civila yrket eller därest hans förmögenhetsförhållanden varit eller äro sådana, att ett anspråk på understöd skulle kunna betraktas som orättmätigt. Vid bestämmandet av frågan, om och i vilken utsträckning understöd skall utgå, tages hänsyn jämväl till den inkomst, som anförvanterna själva uppbära. Till hustrus inkomst av eget förvärvsarbete tages emellertid härvid i viss utsträckning icke hänsyn. Understödet kan vidare aldrig överstiga den tjänstgörandes normala arbetsinkomst, efter avdrag av vad som beräknas åtgå för den tjänstgörandes eget uppehälle, eller vad han tidigare verkligen lämnat till de anhörigas försörjning.

Därest anspråk på understöd ur nämnda synpunkter befinnes berättigat, beräknas understödet med utgångspunkt från vissa i lagen angivna, dyrortsgrupperade maximibelopp. Berättigade till understöd äro hustru, äktenskapliga och utomäktenskapliga barn samt syskon ävensom övriga anförvanter och besvägrade, därest dessa leva i samma hushåll som den tjänstgörande. I vissa fall kunna även fosterföräldrar och hushållerskor till änkemän komma i fråga för understöd.

Därest understöd förklarats skola utgå — bestämmanderätten härvidlag tillkommer i första hand vederbörande kommunala myndighet — bestrides kostnaden till tre fjärdedelar av statsmedel och till en fjärdedel av vederbörande provinsförvaltning.

Härjämte är värt att omnämnas, att i Schweiz existerar en halvofficiell organisation, som har till ändamål att på grundval av frivilliga tillskott bland annat vid sidan av den legala understödsverksamheten bispringa dem, vilkas nödläge till följd av försörjarens militärtjänstgöring icke blir tillfyllest avhjälp genom den statliga eller kommunala understödsverksamheten. Den närmare utformningen av ifrågakommande hjälpåtgärder regleras genom organisationens egna beslut.

Slutligen kan omnämnas, att den lagstiftning, varför ovan lämnats en sammanfattande redogörelse, är avsedd att tillämpas även under krigsförhållanden.

Nederländerna. Enligt de nederländska reglerna om allmän värnplikt uttagas ur varje årsklass visst antal man till »ordinarie» värnpliktiga, under det att återstoden utgör »extra» värnpliktiga. Alla värnpliktiga äro principiellt tjänstgöringsskyldiga under hela den tid värnplikten varar, men under fredstid fullgöres sådan tjänstgöringsskyldighet normalt endast av de ordinarie värnpliktiga, de sägas därvid fullgöra »verklig» tjänstgöring. Dylik verklig tjänstgöring kan dessutom åläggas såväl de ordinarie som de extra värnpliktiga vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden.

Den nederländska lagstiftningen synes bygga på den förutsättningen, att vid fall av försörjningsplikt befrielse från värnplikten bör givas företräde framför anordning med understöd under tjänstgöring. Befrielse medgives sålunda för värnpliktig, vars fullgörande av tjänstgöring (av längre varaktighet) skulle medföra, att andra personer komme att sakna tillräckliga medel till sitt uppehälle. De personer, till vilka hänsyn därvid tagas, äro den värnpliktiges maka, hans släktingar i rätt upp- och nedstigande linje, i viss utsträckning de med den värnpliktige besvägrade, hans fosterföräldrar samt de, gentemot vilka den värnpliktige är underhållsskyldig på grund av domstols utslag.

Därest emellertid dylik underhållsskyldig värnpliktig icke blivit befriad och han inbeordras till fullgörande av verklig tjänstgöring, skall på därom gjord ansökan de av ovan angivna personer, som till följd av tjänstgöringen komma att sakna tillräckliga medel för sitt uppehälle, tillerkännas »gottgörelse» av statsmedel.

Ansökan om gottgörelse göres muntligen eller skriftligen hos borgmästaren i den kommun, där den, som söker gottgörelse, har sitt domicil. (Borgmästaren är en av regeringen utnämnd administrativ tjänsteman, som står i spetsen för kommunen. Det föreligger ingen skillnad mellan lands- och stadskommun.) Har ansökan gjorts, undersöker borgmästaren, huruvida behov av gottgörelse föreligger och huruvida detta behov föranletts av värnpliktstjänstgöring. Under fredsförhållanden skall resultatet av undersökningen inom viss tid (14 dagar) från det ansökningen gjorts bringas till krigs- eller marinministerns kännedom, varefter denne fastställer gottgörelsens belopp. Under extraordinära förhållanden — krig, krigsfara el. dyl. — äger emellertid borgmästaren själv fastställa gottgörelsens belopp i avbidan på ministerns eller eventuellt vederbörande provinsstyrelses godkännande. Ministern äger slutgiltigt öka eller minska eller helt indraga den av borgmästaren fastställda gottgörelsen; dylikt beslut får dock ej retroaktiv verkan på redan utbetalade belopp.

De nederländska bestämmelserna innehålla icke några allmänna regler om vilka inkomster eller andra förmåner som skola tagas i betraktande vid undersökningen om behov av gottgörelse skall anses föreligga. Däremot har uppställts regler för utmätandet av den gottgörelse, som för den behövande kan ifrågakomma.

I detta hänseende gäller, att gottgörelsen må utgöra högst 2 gulden 50 cents för varje dag, som den värnpliktige fullgör tjänstgöring. Vidare har emellertid föreskrivits, att gottgörelsen icke må överstiga beloppet av vad den person, som till sin försörjning är beroende av den värnpliktige, verkligen går miste om till följd av värnpliktstjänstgöring. Till grund för beräkningen av detta belopp lägges det belopp, som från den värnpliktiges sida kommit vederbörande till godo vid tidpunkten för inställelsen eller eventuellt vid tidigare tidpunkt, om denna skulle bättre återspegla normala förhållanden. Såsom maximering har även uppställts den regeln, att gottgörelsen icke må överstiga

det belopp, som kan anses erforderligt för att den underhållsberättigade skall äga tillräckliga medel till sitt uppehälle. Vad genom eget arbete kan förvärfvas skall därvid frånräknas.

Såsom redan nämnts, bestridas alla utgifter för tillerkända gottgörelser av statsmedel. För det fall att vederbörande borgmästare under extraordinära förhållanden fastställt gottgörelsens belopp, må denna i avbidan å det slutliga godkännandet genom borgmästarens försorg utbetalas av medel, som kommunen förskotterar till borgmästaren. Dessa förskottsmedel återgäldas sedan till kommunen av statsmedel.

Gottgörelse utbetalas i efterskott för period omfattande en tredjedels månad.

Det förtjänar vidare framhållas, att borgmästare är skyldig att i möjligaste mån minst en gång i månaden verkställa undersökning rörande de i hans kommun bosatta understödstagarna samt att, om denna undersökning enligt hans mening bör föranleda ändring i meddelat beslut rörande gottgörelse, därom snarast underrätta vederbörande minister.

Lettland. Litauen. I såväl Lettland som Litauen erhålla de mobiliserades familjer ekonomiska bidrag till sin försörjning, därest behov därav föreligger. I det senare landet utbetalas i fall av fullständig medellöshet en för familjens existens såsom erforderlig ansedd minimisumma. Är familjen icke helt beroende av bidrag, utbetalas ett efter behovsprövning utmätt mindre belopp.

Norge. Bestämmelser om familjebidrag hava intagits i gällande krigsavlöningsreglemente. Bidrag utgå till oavlönat underbefäl och till menig. Bidrag avses för hustru och barn under 16 år (även utomäktenskapliga) samt för den värnpliktiges föräldrar. Maximalt kunna bidragen uppgå till 1 krona 50 öre för hustru och till 50 öre för varje barn. Viss del av bidragen (40 respektive 20 öre) utgår utan behovsprövning, högre bidrag medgivnas endast, därest så provas vara av behovet påkallat. Möjlighet föreligger att utbetala bidrag under den närmaste månaden efter familjeförsörjarens död.

MOTIV.

Allmän motivering till kommitténs förslag.

Allmänna synpunkter.

Genom krigsavlöningsreglementet meddelas bestämmelser om de värnpliktigas avlöning vid mobilisering. Det har förutsatts, att reglementet skall kunna göras — åtminstone delvis — tillämpligt även under förstärkt försvarsberedskap. Enligt krigsavlöningsreglementet erhålla de värnpliktiga krigslön i stället för det under fredstid utgående penningbidraget. För meniga och befäl inom den lägsta befälsgraden utgöres krigslönen endast av terminslön, vilken utbetalas å tjänstgöringsorten och är avsedd för fyllande av sådana smärre behov, som ej tillgodoses in natura. För övrigt värnpliktigt befäl utgår, förutom terminslön, månadslön med olika belopp, beroende på tjänstställningen. Månadslönen, som insättes å vederbörandes konto i hemorten, är avsedd att vara en särskild gottgörelse för det med befälsställningen förenade större ansvaret. I motiven till det av försvarsväsendets lönenämnd utarbetade förslaget till krigsavlöningsreglemente har framhållits, att beträffande värnpliktiga kompletterande bestämmelser erfordras om bidrag till de värnpliktigas familjer. I fråga om förutsättningarna för dessa bestämmelsers tillämplighet torde såsom huvudregel kunna uppställas, att vederbörande värnpliktig skall vara inkallad till tjänstgöring för rikets försvar eller av hänsyn till rikets säkerhet (d. v. s. enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen den 30 juni 1936) och att krigsavlöningsreglementet helt eller delvis skall vara tillämpligt å honom. Dessutom torde Konungen böra äga rätt att — åtminstone intill dess bestämmelserna om familjebidrag i fredstid hunnit omarbetas — förordna om lagens tillämpning å andra värnpliktiga.

Enligt 1914 års familjeunderstödsförordning stadgas såsom villkor för erhållande av understöd, att den värnpliktiges familj skall för sitt uppehälle vara i behov av understödet. Även krigsberedskapskommissionens förslag till lag om krigsunderstöd är, såsom av departementschefen framhållits i direktiven för kommittén, helt byggt på understödsprincipen. Obestriddligt är, att ett strängt fasthållande av denna princip ur statsfinansiell synpunkt ställer sig gynnsammare än ett på lönebasis fotat bidragssystem. Emellertid torde det, såsom i kommittédirektiven framhållits, vara ur psykologisk synpunkt värdefullt, om familjebidragen finge — åtminstone i viss mån — karaktären av en familjelön, som icke helt utginge efter behovssynpunkt utan i någon mån innefattade ett vederlag för de uppofringar, som staten kräver av den inkallade familjeförsörjaren. Samma synpunkt har kommit till uttryck i propositionen med förslag till krigsavlöningsreglemente, bland annat därut-

innan, att den ursprungligen föreslagna termen »familjeunderstöd» utbyts mot »familjebidrag».

Värnpliktens innebörd ur ekonomisk synpunkt för den värnpliktige och hans familj kan i stort sett sägas vara, att staten tager den värnpliktiges arbetskraft i anspråk för försvarsändamål. En jämförelse ligger därvid nära till hands med det fall, att staten genom rekvisition eller förfogande tager i anspråk en enskild persons egendom. I dylikt fall utgår ersättning enligt grunder, som i regel innebära fullt ekonomiskt vederlag. Detta är ingalunda fallet, då staten vid mobilisering tillgodogör sig de värnpliktigas arbetskraft, och det ligger i värnpliktens idé, att något anspråk på ekonomisk ekvivalent från den värnpliktiges sida icke kan resas. Däremot är det en självklar plikt för staten att sörja för de mobiliserades underhåll, och det torde numera även vara en vedertagen uppfattning, att samhället även är skyldigt att draga försorg även om de mobiliserades familjer. Det behov av det allmännas bistånd, som i regel uppstår för en mobiliserads familj, är ju en direkt följd av att samhället så att säga exproprierat familjeförsörjarens arbetskraft. Det bör därför vara en rätt för familjen att erhålla ekonomiskt bidrag av det allmänna, och att en sådan rätt föreligger torde böra komma till uttryck i en blivande familjebidragslag.

Ur statsekonomisk synpunkt är det givetvis ett väsentligt intresse, att kostnaderna för familjebidragen i möjligaste mån begränsas. Statsintresset kan dock ej inskränkas till enbart de ekonomiska synpunkterna. Skall vårt folk kunna bevara sin moraliska kraft och sin vilja att hävda sitt nationella oberoende under de påfrestningar, ett krig eller en svårartad neutralitets-kris innebära, måste det sörjas för sådana bidrag till inkallade värnpliktigas anförvanter, att icke deras börda i förhållande till övriga medborgares ter sig oskäligen. Ett förbiseende av denna synpunkt kan hava ödesdigra konsekvenser både för andan inom krigsmakten och stämningen i hemorten. Det ligger sålunda i statens intresse i minst lika hög grad som i de värnpliktigas och deras familjers, att familjebidragen icke utmätas med för stor njugghet och efter principer, som verka stötande. Ehuru statsfinansiella skäl tala för att bidrag endast böra utgå, då verkligt behov därav föreligger, kunna sålunda — såsom i kommittédirektiven framhållits — skäl anföras för att betrakta bidragen såsom ett vederlag för det för staten nödvändiga och betydelsefulla arbete, som den värnpliktige under mobilisering eller försvarsberedskap utför. Den förra synpunkten pekar hän mot ett understödssystem, den senare mot ett lönesystem. Kommittén har trott sig finna en utväg att i viss mån tillgodose båda synpunkterna genom att för de familjemedlemmar — den värnpliktiges hustru samt barn och adoptivbarn under sexton år — mot vilka den värnpliktige i första hand kan anses försörjningsskyldig, låta familjebidraget utgå med visst grundbelopp utan behovsprövning, medan för det bidrag, som därutöver kan ifrågakomma, föreskrivits en prövning av behovet.

Beträffande frågan, huruvida bidraget skall tillkomma den värnpliktige eller hans familj, synes det riktigaste vara att betrakta bidraget såsom en den

värnpliktige tillkommande förmån. Härigenom markeras, i den mån löneprincipen tillämpas, att det är fråga om ett av den värnpliktige intjänat belopp. Nämda betraktelsesätt torde icke behöva utesluta, att, såsom synes lämpligast, vederbörande familjemedlem eller ställföreträdare för denne tillerkännes en självständig rätt att lyfta bidraget.

I fråga om kretsen av familjemedlemmar, för vilka bidrag bör kunna utgå, hänvisas till den särskilda motiveringen.

Familjebidragets konstruktion.

Konstruktionen av familjebidraget, i den mån detta skall utgå efter behov, torde böra ske på sådant sätt, att behovsprövningen kan försiggå efter enklast möjliga normer, vilka lämna bestämda hållpunkter i fråga om fastställande av bidragets maximum. Då bidraget huvudsakligen avser dels att trygga livsuppehållet, dels att tillgodose bostadsbehovet, synes det lämpligt att för dessa båda behovskategorier införa särskilda bidragsformer, förslagsvis benämnda familjepenning och hyresbidrag. För en dylik uppdelning talar framför allt, att behovsprövningen i de båda fallen torde böra ske efter något olika grunder.

Vad till en början angår *familjepenningen* torde dess storlek av statsfinansiella skäl få begränsas till vad som erfordras för tillgodoseende av de nödvändigaste behoven, såsom föda, kläder, lyse, rengöringsmedel och dylikt. En dylik begränsning torde få medföra, att familjebidraget sättes i relation till familjens storlek, så att visst belopp fastställles för varje familjemedlem. I enlighet med vad förut anförts bör emellertid för den trängsta familjekretsen visst belopp för varje familjemedlem utgå utan behovsprövning (familjepennings grundbelopp). Hänsyn till den tidigare levnadsstandarden torde vid familjepennings bestämmande endast kunna tagas i mycket begränsad omfattning och huvudsakligen på det sätt, att bidraget icke bestämmes så högt, att en höjning av den normala levnadsstandarden blir möjlig. Då läget vid familjebidragsbestämmelsernas tillämpning kan antagas vara sådant, att hela nationen måste tvingas till sträng sparsamhet, synes det till och med önskvärt, att familjepennings maximum avpassas så, att för det stora flertalet bidragstagare en viss sänkning av standarden blir nödvändig. Svårast blir måhända anpassningen efter krishushållningens krav för sådana familjer, som varit vana vid en relativt hög inkomst men icke förfoga över något kapital. En sådan familj kan bli nödsakad att hushålla för bräkdelen av den summa man tidigare disponerat. Med hänsyn till dylika och andra familjer, vilka äro bundna vid fasta utgifter — bortsett från hyra — vilka icke kunna täckas av familjepenningen, torde vissa särskilda bestämmelser, vilka skola i det följande närmare beröras, bli erforderliga.

Vid prövningen av behovet av familjepenning bör hänsyn givetvis tagas såväl till den värnpliktiges som till familjemedlemmarnas inkomster. Dock torde, såsom försvarsväsendets lönenämnd framhållit i sitt förslag till krigsavlöningsreglemente, hänsyn ej böra tagas till den värnpliktiges krigslön. Ett

sådant hänsynstagande skulle nämligen göra illusorisk den lönegradering efter tjänsteställningen, varpå reglementet bygger. Till kapital synes hänsyn böra tagas endast i den mån detsamma lämnar någon avkastning.

Medan en allmän nivellering av de värnpliktigas familjers standard väl låter sig tänka i fråga om de behov, för vilka familjepeningen är avsedd, torde det möta avsevärda svårigheter att tillämpa samma princip beträffande *familjernas bostadsbehov*. Även om man räknar med att bostaden alltså skall förslå även för den värnpliktige själv, torde det vara uppenbart, att en sänkning av bostadens standard i ett mycket stort antal fall i och för sig skulle kunna äga rum. Tydligt är emellertid, att endast ett mycket begränsat antal billigare bostäder kunna stå till buds och att därför möjligheterna för de värnpliktigas familjer att nedbringa sina bostadskostnader icke äro särdeles stora. Vid mobilisering undandrages även bostadsmarknaden ett stort antal ogifta män i värnpliktsåldern, vilka i andra hand förhyra rum, och detta medför i sin tur, att möjligheten för en familj att genom uthyrning av viss del av bostaden nedbringa hyreskostnaden reduceras. Man torde sålunda vara nödsakad att räkna med att de värnpliktigas familjer i stor utsträckning måste bo kvar i sina bostäder, och frågan blir då närmast, i vad mån hyran skall bestridas genom hyresbidrag eller regleras genom moratorium.

Frågan om *moratorium* har — såsom i annat sammanhang skall utförligare beröras — gjorts till föremål för utredning i krigsberedskapskommissionens betänkande, del II (1918). Kommissionen har där intagit en mot moratoriet bestämt avvisande hållning.

Sociala försvarsberedskapskommittén är, såvitt angår hyresgäld, ense med krigsberedskapskommissionen därutinnan, att ett allmänt anstånd med sådan gälds betalning icke bör ifrågakomma. Fastighetsmarknadens centrala ställning i det ekonomiska livet torde medföra, att ett moratorium för hyra kan få särskilt ödesdigra verkningar. Inflyta icke hyrorna, kunna hyresvärdarna ej fullgöra sina förpliktelser mot lånegivarna, bland vilka banker, hypoteks-föreningar och försäkringsbolag intaga ett framträdande rum. Fortplanta sig sedan betalningssvårigheterna till dessa institutioner och via dem till andra affärsföretag och enskilda personer, uppstår en stagnation i den ekonomiska samfärdseln, som utan tvivel är ägnad att minska landets motståndskraft mot krisen. Mot ett moratorium för hyra kan vidare invändas, att det drabbar fastighetsägarna slumpartat och att en rättvis fördelning av den ökade börda, som sålunda skulle påläggas de hemmavarande, kan ernås endast genom att staten tillskjuter hyrorna och därefter genom beskattning fördelar bördan å dem, som verkligen äga förmåga att bära densamma. Av det anförda torde framgå, att kommittén för sin del icke kan såsom regel förordna moratorium för någon del av hyran. Detta utesluter dock ej, att en viss förlängning av fristen för hyresrättens förverkande vid bristande hyresbetalning kan behöva stadgas med avseende å den tid, som måste förflyta, innan familjebidragen kunna utbetalas.

I detta sammanhang må beröras en av krigsberedskapskommissionen i

dess förslag till förordning om hyresunderstöd förordad anordning, nämligen att såsom villkor för åtnjutande av hyresunderstöd skulle stadgas, att hyresvärden *efterskänkte* $\frac{1}{5}$ av hyran. Mot detta förslag kan i stort sett göras samma invändningar som mot ett moratorium. Av hyran går som regel största delen till räntor, avskrivningar, reparationer, försäkringar, skatter m. m. och endast en mindre del motsvarar hyresvärdens nettoinkomst. Förslaget skulle i många, kanske de flesta fall innebära ett avstående från hela denna inkomst. En dylik bestämmelse skulle vidare försätta hyresvärden i den situationen att behöva kalkylera angående hyresgästens förmögenhet, mobileringsens varaktighet m. m. för att kunna taga ställning till frågan om hyrans partiella efterskänkande, och ett medgivande i den av lagen förutsatta riktningen skulle för hyresvärden te sig som ett nödtvunget äventyrsavtal. Tydligt är, att ett bidragssystem sådant som det nu ifrågasatta finge förenas med en lagstiftning mot hyresstegring, då eljest vid kontraktstidens utgång efterskänkandet av viss del av hyran skulle kunna göras illusoriskt genom en motsvarande höjning av det totala hyresbeloppet.

På grund av vad ovan anförts anser sig kommittén böra förorda, att *hyresbidrag* må kunna utgå med hela det faktiska hyresbeloppet. Även för det fall att den värnpliktige är ägare till bostaden eller innehar denna med bostadsrätt, bör hyresbidrag kunna utgå för sådana nödiga kostnader, som erfordras för bostadens eller bostadsrättens bibehållande. Innebörden härav kan sägas vara, att ett visst skydd beredes för den värnpliktiges hem. Såsom i det följande skall närmare utvecklas, torde detta skydd kunna fullständigas genom bestämmelser i fråga om rätten att utmäta värnpliktigas lösegendom.

Vad här anförts rörande hyresbidragen utesluter givetvis icke, att bidragen böra utgå efter behovsprövning, vilken bör ske efter i stort sett samma grunder som vid bestämmande av familjepenning. Då hyresbidraget möjliggör bibehållande i viss utsträckning av familjens standard, torde dock den skillnaden böra göras, att hänsyn tages till den månadslön, som den värnpliktige kan erhålla enligt krigsavlövningsreglementet; terminslönen, som är avsedd för de direkta behoven i fält, bör däremot icke komma i betraktande.

Beträffande förhållandet mellan familjepenning och hyresbidrag bör gälla, att familjepenning i första hand skall utgå.

Av det förut anförda torde framgå, att en prövning av familjens aktuella bostadsbehov, även om den giver vid handen, att i många fall inskränkningar skulle vara möjliga, icke kan föranleda till någon allmänna omflyttning till billigare bostäder. Detta bör emellertid icke hindra, att det principiellt bör åligga en familj att nedbringa sin bostadskostnad, när detta finnes vara skäligt och möjligt, och bestämmelser torde böra införas om nedsättning av hyresbidraget för det fall, att en dylik situation föreligger.

Kommitténs förslag om familjebidragets uppdelning i familjepenning och hyresbidrag äsyftar, såsom framgår av det förut sagda, att vinna en viss överensstämmelse mellan behovskategorierna och bidragsformerna och därigenom underlätta proceduren med bidragens fastställande. Emellertid kunna

fall tänkas, då en behovsprövning efter de angivna linjerna möter svårigheter och då även andra synpunkter än det individuella hjälpbehovet göra sig gällande. För en lantbrukarefamilj eller en hantverkare, som har verkstad i anslutning till bostaden, kan det vara tveksamt att avgöra, vad som skall anses för bostadens hyresvärde. Det rationella betraktelsesättet, då det gäller att bestämma familjebidrag för en sådan familj, torde mången gång vara att utröna, å ena sidan vad det kostar att anställa en ersättare för den mobiliserade familjeförsörjaren, och å andra sidan vilka inkomster som kunna påräknas efter det en dylik ersättare anställts — detta givetvis under förutsättning, att den erforderliga arbetskraften står till buds. Härvidlag bör även hänsyn tagas till det intresse, som det allmänna kan äga i näringsens upprätthållande, t. ex. då fråga är om lantbruk eller annan livsmedelsproduktion. Dessa överväganden leda till införandet av en tredje bidragsform, *näringsbidrag*, för värnpliktiga, vilka driva näring eller rörelse, varav familjen haft sitt uppehälle. Maximum för ett sådant bidrag torde för det fall, att ett allmänt intresse av verksamhetens upprätthållande föreligger, kunna sättas högre än eljest. Tydligt är, att näringsbidrag icke kunna avses för egentlig industriell verksamhet, utan denna bidragsform torde huvudsakligen få betydelse för lantbruket, och i viss mån även för mindre handels- och hantverksrörelse. Den som uppbär näringsbidrag bör ej kunna åtnjuta annat familjebidrag än familjepenningens grundbelopp. Vid valet mellan de bidrag, som kunna utgå utöver nämnda grundbelopp, torde näringsbidraget böra givas företräde, om förutsättningarna för dess beviljande äro för handen.

I begreppet familjebidrag ligger strängt taget, att sådant bidrag endast utgår, om den värnpliktige har familj. Emellertid kunna fall tänkas, då starka skäl föreligga att medgiva hyresbidrag eller näringsbidrag även för en ensamstående person. Det skulle sålunda te sig obilligt, om en person, som skaffat sig ett eget hem — vare sig en bostads- eller jordbrukslägenhet — skulle vara nödsakad att för en måhända relativt kortvarig inkallelse se sin egendom exekutivt försåld på grund av hans oförmåga att betala inteckningsräntor. Exempel torde ock kunna anföras på hurusom det för en mindre handlande skulle vara ruinerande att behöva nedlägga en rörelse med inarbetad kundkrets. Överväganden sådana som dessa hava föranlett kommittén att föreslå, att hyres- och näringsbidrag undantagsvis må kunna tillerkännas även icke familjeförsörjare. Vid prövning av ansökan om näringsbidrag i sådant fall bör hänsyn särskilt tagas till det allmännas intresse av verksamhetens upprätthållande.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen för krigsberedskapskommissionens förslag, har kommissionen kraftigt understrukt den synpunkten, att familjebidragen icke böra få den effekten, att de hindra arbetsföra personer från sökande av arbete, där så anses önskvärt. Då man räknar med en momentan arbetslöshet vid en mobilisering eller ett krigsutbrott, har den anförda synpunkten egentligen avseende å det stadium, som inträder, sedan krigsindustrien kommit igång. Att, såsom krigsberedskapskommissionen före-

slagit, stadga skyldighet för bidragstagare att redan från början anmäla sig å offentlig arbetsförmedlingsanstalt för erhållande av arbete torde därför icke vara erforderligt, utan det torde vara tillfyllest, om det lägges i Konungens hand att, när arbetsmarknaden det kräver, stadga arbetsförmedlingsplikt som förutsättning för erhållande av familjebidrag utöver grundbeloppet. En sådan anordning torde även med hänsyn till arbetsförmedlingsanstalternas begränsade kapacitet vara motiverad.

Familjebidragens bestridande och administrerande.

Enligt 1914 års bestämmelser bekostades familjeunderstöden helt av staten, och bidragen fastställdes av pensionsstyrelsen efter en förberedande handläggning av pensionsnämndernas ordförande. Det ohållbara i denna anordning har övertygande påvisats av krigsberedskapskommissionen. Enligt kommissionens förslag skulle kostnaderna för mobiliseringsunderstöden fördelas med $\frac{2}{3}$ på staten och $\frac{1}{3}$ på kommunen samt kostnaderna för hyresunderstödet — vars införande skulle bero på kommunens gottfinnande — med $\frac{2}{10}$ av hyresbeloppet på kommunen och $\frac{1}{10}$ därav å staten ($\frac{2}{10}$ av hyran skulle, såsom nämnts, efterskänkas av hyresvärden och återstående $\frac{5}{10}$ förutsattes hyresgästen själv kunna gälda). Understöden skulle, liksom arbetslöshetsunderstöden, fastställas och utbetalas av en kommunal arbetsnämnd.

Vad fredsbestämmelserna beträffar, skall bidrag till värnpliktigs familj fastställas av länsstyrelsen och helt erläggas av staten. Icke heller denna administrationsform kan vara ändamålsenlig vid de massunderstöd, som kunna väntas förekomma vid förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering och vilka såvitt möjligt böra beslutas av lokala myndigheter. Både med hänsyn till dessas större personkännedom och för att undvika arbetsöverbelastning för de vid kritiska tidpunkter av trängande göromål säkerligen överhopade länsstyrelserna bör avgörandet förläggas så nära »fallet» som möjligt.

Enligt kommitténs mening torde det av praktiska skäl bli ofrånkomligt, att bidragens fastställande sker genom kommunala organ och med ett begränsat ekonomiskt delansvar för kommunerna. Ehuru bidragsskyldigheten fortfarande principiellt åvilar staten, torde det sålunda med hänsyn till betydelsen av att behovsprövningen skall ske med nödigt beaktande av ekonomiska synpunkter böra föreskrivas, att vederbörande kommun skall bestrida viss del av bidraget, i den mån detta utgår efter behovsprövning; däremot bör staten helt bekosta familjepennings grundbelopp. Vid övervägande av kommundelens storlek har kommittén stannat för $\frac{1}{3}$ såsom ett lämpligt normalbelopp. Då särskilda skäl därtill föranleda, t. ex. svår skattebörd eller ett för kommunen ifråga förhållandevis stort antal familjebidragsfall, bör Konungen kunna medgiva högre statsbidrag än $\frac{4}{5}$.

Kommittén är väl medveten om att påläggandet av en ny uppgift å kommunerna står i strid mot den nuvarande tendensen att i stället från dessa avlyfta olika uppgifter. Kommittén har emellertid icke ansett det rådligt att förorda den teoretiskt tänkbara anordningen, att en av länsstyrelse tillsatt

lokal nämnd finge å statens vägnar besluta om familjebidragen; om staten därvid ensam skulle svara för kostnaderna, måste risk uppstå för att vederbörande lokalorgan, befriat från ekonomiskt kommunansvar, alltför mycket ville tillgodose ortsintressena. När kommittén stannat för att förordna kommunernas medverkan både administrativt och finansiellt, har det skett i anslutning till ännu gällande principer för samverkan mellan staten och primärkommunerna på det sociala området. Ett visst kommunalt intresse måste dessutom alltid vara förknippat med stadgandena om bidrag till inkallades familjer både i så måtto, att tillräckliga familjebidrag minska kommunernas eljest ofrånkomliga fattigvårdsutgifter, och i så måtto, att förebyggandet genom hyresbidrag av störningar på hyresmarknaden eller uppehållandet genom näringsbidrag av viktig produktion är till viss båtnad för kommunens skatteunderlag. Kommunernas medverkan i stödet åt inkallades hemmavarande familjer understryker också i sin mån hela samhällets intresse av hembygdens försvar och kan i detta hänseende sägas vara ett led i de försvarsuppgifter, som i vår tid, främst inom luftskyddet, ålagts även kommunerna. Viktigast är emellertid att betona, att det härvid icke är fråga om att pålägga våra kommuner en ny kontinuerlig uppgift utan endast att i de hittills sällsynta tider, då utomordentliga försvarsanstalter nödvändiggöras och även statens finanser till följd därav hårt ansträngas, påkalla en viss extraordinär medverkan av kommunerna.

Att familjebidrag ej bör kunna återkrävas av den värnpliktige eller hans familj eller eljest hänföras till fattigvård torde vara självfallet. Då familjepenningen näppeligen kan tillmätas med tanke på bekostande av sjukvård, torde ej heller, såvitt angår den värnpliktiges och hans familjs rätt, sjukvård, som meddelas enligt fattigvårdslagens bestämmelser, böra hänföras till fattigvård. I förhållandet kommunerna emellan bör däremot regressrätt i vanlig ordning föreligga.

Rörande spörsmålet om vilken kommun som skall utbetala familjepenningen, har för kommittén valet stått mellan hemortskommunen i fattigvårdslagens bemärkelse och vistelsekommunen. Kommittén vill härvid erinra därom, att krigsberedskapskommissionen till grund för sitt förslag om mobiliseringsunderstöd visserligen lade hemortsrättsreglerna men samtidigt föreslog ett mycket väsentligt avsteg därifrån; familjer utan hemortsrätt i den kommun, där de förgäves ansökt om understöd, skulle nämligen kunna få dessa beviljade av de föreslagna länsarbetsnämnderna och gäldade av vederbörande landsting, förutsatt att landstinget beviljat medel härtill. I denna anordning låg ett erkännande av svårigheterna att förena hemortsrättsreglerna med det skyndsamma avgörande, som ifrågavarande understödsfrågor enligt sakens natur tarva. Bortsett från att krigsberedskapskommissionens förslag förutsatte tillskapandet av ett särskilt länsorgan, te sig nämnda regler även i övrigt mindre rationella, bland annat därför att ej heller landstingskommunens medverkan kan garantera en riktig lösning av hemortsförhållandena, d. v. s. en rättvis fördelning av utgifterna, och än mindre förebygga ett för de behövande familjerna olägligt dröjsmål med understödsfrågornas avgörande.

Att lägga hemortsrättsreglerna till grund vid fastställandet av en kommuns skyldighet i fråga om familjebidrag synes kommittén ur flera synpunkter mindre ändamålsenligt. Härvid bör först beaktas, att de inkallade, vare sig de äro familjeförsörjare eller ej, befinna sig i den ålder, då människorna ofta flytta från ort till annan; redan på grund härav ligger en svaghet i hemortsrättsreglerna med deras så att säga tillbakaverkande kraft. Vidare kunna reglernas tillämpning befaras giva upphov till en mängd tvister och processer mellan kommunerna med regresskrav angående kommunandelen, ofta säkerligen rörande förhållandevis ringa belopp. Såvitt möjligt måste dessa interkommunala stridigheter om någonsin undvikas under allvarstider, då myndigheterna böra få tid att koncentrera sig på de trängande uppgifter, som tidsläget åvälver dem. Ytterligare tillkommer, att hemortsrättsreglerna, skrivna som de äro med utgångspunkt från fattigvårdsfallens ofta tunga börda för kommunerna och fastställande kanske mångåriga förpliktelser för dem, både principiellt och praktiskt sett äro föga lämpade att reglera de med familjebidragen förknippade intressena. Principiellt gäller nämligen, att hemortsrättsreglerna äro avfattade med tanke på dem, som under vanliga förhållanden blivit ur stånd att helt eller delvis försörja sig, medan motsatsen måste presumeras, när det gäller de inkallade familjeförsörjarna. Praktiskt sett måste det vara ett önskemål, att inkallads familjemedlemmar, vilkas hjälp normalt får tänkas blott tillfällig, helt få denna i den kommun, där de faktiskt vistas och vars myndigheter måste förutsättas äga den största kännedom om deras aktuella förhållanden. Hemortsrättsreglerna däremot fastställa vid fall av flyttning ett tillbaka i tiden liggande, inaktuellt förhållande; de förlägga beslutet till en kommun och det ekonomiska ansvaret för detta till en annan samt avtrubba därigenom ansvarskänslan hos den förra. I fråga om de inkallades familjhjälp kommer slutligen som en speciell, ingalunda oviktig omständighet, att det under alla förhållanden icke torde vara rimligt att stadga regressrätt till hemortskommunerna för hyres- eller näringsbidrag, som utbetalats av den kommun, där den inkallade bor eller har sin näring.

Kommittén har därför, vägledt av önskemålet att nå det enklast möjliga och för familjerna minst besvärande förfaringsättet, stannat för vistelse- eller bostadskommun, definierad såsom den kommun, varest familjemedlem, för vilken familjepenningen fastställts, är bosatt under sådana förhållanden, att han äger där mantalsskrivas. Visserligen äro gränsfallen även vid en dylik regel oundvikliga, men framhållas må, att fastställandet av rätt bostadsort ytterst sällan torde behöva stöta på svårigheter, när det gäller personer med familj, liksom att de inkallades familjer under tiden för inkallelsen endast i ringa utsträckning torde antagas komma att flytta mellan kommuner; det bör här understrykas, att kommittén förutsätter särskilda understödsbestämmelser för tvångsevakuerung. Enligt kommitténs mening ansluter sig principen om bostadskommun närmare än hemortsrättsreglerna till de faktiska förhållandena och torde därigenom i mindre grad föranleda tveksamhet och tvister, i synnerhet som tillämpningen bör kunna ske med ledning av den

praxis, som utbildats enligt mantalsskrivningsförordningen. Skyldigheten att utbetala hyresbidrag torde böra åligga den kommun, varest bostaden är belägen, och för näringsbidraget synes i första hand böra ansvara den kommun, varest näringen eller rörelsen utövas från fast driftställe eller, om sådant ej finnes, bostadskommunen. För att en familj aldrig må kunna ställas utan möjlighet att omedelbart erhålla bidrag, bör den kommun, hos vilken ansökan göres, vara skyldig utbetala bidraget till en där vistande familjemedlem, såvida icke annan kommun förklarar sig villig eller av länsstyrelsen förpliktats fullgöra bidragsskyldigheten.

Vad beträffar frågan om vilken kommunala myndighet som skall administrera familjebidragen, har krigsberedskapskommissionen betonat betydelsen av en enhetlig organisation av arbetslöshets- och mobiliseringshjälpen. Ange-lägenheten härav torde visserligen genom socialregistrets tillkomst hava något minskats, men bör dock ej underskattas. Vid utbildad kristidsorganisation böra tydligen de kommunala kristidsnämnderna, vilka äro avsedda att i sig upptaga arbetslöshetsorganen, handhåva administrationen på båda ifråga-varande områden. På ett tidigare stadium — t. ex. i ett sådant läge, som man närmast tänker sig vid förstärkt försvarsberedskap — torde i vissa fall arbets-löshetskommittéerna vara de lämpligaste organen för familjebidragens fast-ställande och utbetalande. Emellertid finnas en mängd arbetslöshetskom-mittéer, som huvudsakligen existera på papperet och sakna erfarenhet av en mera omfattande ekonomisk förvaltning, och inom ett ännu större antal kommuner torde särskilt utsedd arbetslöshetskommitté saknas. Det torde därför vara lämpligast att såsom det normala stadga, att, innan kristidsnämnder organiserats, drätselkamrarna respektive kommunalnämnderna skola hand-hava familjebidragens administration, dock med det undantaget, att läns-styrelsen för visst fall bör kunna föreskriva, att uppgiften i fråga i stället skall handhavas av annat kommunalt organ.

Tydligt är, att den kommunalmyndighet, som enligt vad nyss är sagt bör handhåva den lokala administrationen, måste vara underordnad någon högre instans, som har att upptaga besvär, besluta om statsbidrag m. m. Man kan därvid tänka sig antingen en central myndighet, under vilken lokalmyndig-heterna direkt lyda, eller länsmyndigheter, underställda Kungl. Maj:t. I senare fallet ligger det nära till hands att för ärendenas centrala beredning och för tillsyn å bestämmelsernas tillämpning tillskapa ett slags inspektionsmyndighet. Med hänsyn till den mycket stora arbetsbörda, som skulle komma att åvila en över kommunalmyndigheterna direkt stående centralmyndighet, har kom-mittén stannat för att föreslå, att länsorgan infogas såsom ett led i organisa-tionen. Därjämte bör enligt kommitténs mening en central tillsynsmyndighet inrättas.

Såsom länsorgan kunna närmast ifrågakomma länsstyrelserna eller — vid genomförd kristidsorganisation — de kristidsstyrelser, som äro planlagda. Såsom framgår av propositionen nr 276 till 1939 års riksdag har rikskommis-sionen för ekonomisk försvarsberedskap föreslagit, att ett antal av 33 kristids-

styrelser vid behov skulle kunna utses, var och en med ett kristidsstyrelseområde. Dessa områden har kommissionen tänkt sig skola bildas med frångående i viss utsträckning av länsgränser, delvis genom uppdelning av län. Kristidsstyrelse skulle bestå av 4—8 ledamöter, efter folkhushållningskommissionens bestämmande. Ordföranden skulle utses av folkhushållningskommissionen, vice ordföranden av länsstyrelsen och övriga ledamöter av folkhushållningskommissionen efter länsstyrelsens hörande. Kristidsstyrelsen skulle bland annat hava till uppgift att på lämpligaste sätt fördela tillgänglig arbetskraft och förefintliga arbeten samt att anordna av krisförhållandena föranledd särskild understödsverksamhet.

Det torde knappast kunna ifrågasättas, att hela den vidlyftiga kristidsorganisationen skall sättas i funktion vid varje sådan inkallelse, som kan föranleda tillämpning av bestämmelserna om familjebidrag. Man finge sålunda till en början låta andra organ — lämpligen länsstyrelserna — tjänstgöra som länsorgan. Följden härav skulle bliva, att vid en skärpning av krisen — måhända vid mobilisering — ärendena skulle överflyttas till andra myndigheter och dessutom en genomgripande ändring i den administrativa indelningen äga rum. Detta kan kommittén icke finna välbetänkt. Härtill kommer, att kristidsstyrelserna i följd av sin organisation och sammansättning näppeligen kunna antagas vara lämpade såsom besvärsinstans. Kommittén, som icke har att taga ståndpunkt till den föreslagna kristidsorganisationen i allmänhet, vill således för sin del bestämt avstyrka, att de nu ifrågavarande uppgifterna anförtros åt kristidsstyrelserna. Däremot ser kommittén icke någon anledning, varför ej länsstyrelserna, vilka i fredstid handlägga ärenden angående familjebidrag, skulle kunna vid försvarsberedskap eller mobilisering tjänstgöra såsom överinstans. Länsstyrelsernas rutin i fråga om besvärsärenden och medelsförvaltning samt deras allmänna administrativa erfarenhet torde göra dem väl lämpade för en sådan uppgift. Den därmed förenade arbetsbördan för länsstyrelserna torde icke vara så stor, att den bör utgöra hinder för en i övrigt ändamålsenlig organisation. Kommittén vill sålunda förorda, att länsstyrelserna bliva överinstans i förhållande till kommunalmyndigheterna.

Såsom tillsynsmyndighet torde böra fungera statens arbetskommission, vilken myndighet ingår i den planlagda kristidsorganisationen. Denna kommission bör enligt kommitténs mening organiseras, så snart lagens bestämmelser träda i tillämpning. Det synes lämpligt, att tillsynsmyndigheten erhåller befogenhet att utfärda anvisningar rörande bestämmelsernas tillämpning.

Kommittén har i enlighet med nu angivna riktlinjer utarbetat förslag till följande såsom bilagor till betänkandet fogade författningar:

- 1) lag om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (familjebidragslag), *bilaga 1*;
- 2) förordning med närmare bestämmelser angående tillämpning av familjebidragslagen (familjebidragsförordning), *bilaga 2*;
- 3) lag med vissa bestämmelser rörande utmätning, *bilaga 3*;

- 4) lag med vissa bestämmelser rörande hyra och bostadsrätt, *bilaga 4*; samt
- 5) lag med vissa bestämmelser rörande avbetalningsköp, *bilaga 5*.

Såsom en allmän anmärkning må här framhållas, att på sätt i annat sammanhang berörts förslagen icke tagit sikte på det läge, som kan uppkomma, därest av luftskyddshänsyn utrymning av vissa samhällen påbjudes. Till de komplicerade bestämmelser och de ändringar i nu föreslagna författningar, som för sådant fall kunna bli erforderliga, torde kommittén först framdeles kunna taga standpunkt.

I det följande skall lämnas särskild motivering för lagförslagen; förslaget till familjebidragförordning torde däremot icke erfordra någon dylik motivering.

Särskild motivering till familjebidragslagen.

1 §.

Krigsavlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) skall, i den mån ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, äga tillämpning under krigstjänstgöring. Sådan tjänstgöring anses fullgöras av den, som tillhör mobiliserad del av försvarsväsendet. Sker annorledes än genom mobilisering inkallelse av personal för ändamål, som omförmälas i § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2 värnpliktslagen, äger Kungl. Maj:t föreskriva, om och i vad mån stadgandena i krigsavlöningsreglementet skola gälla i fråga om tjänstgöring vid icke mobiliserad del av krigsmakten, som beröres av inkallelsen. Härav framgår, att krigsavlöningsreglementet automatiskt träder i tillämpning vid mobilisering. Det torde vara lämpligt, att i dylikt fall även bestämmelserna i familjebidragslagen bli tillämpliga. Vid avfattandet av förevarande paragraf har hänsyn härtil tagits. Även om krigsavlöningsreglementet endast delvis tillämpas — som torde kunna bli fallet vid förstärkt försvarsberedskap — har familjebidragslagen ansetts böra som regel gälla för de i extraordinär ordning inkallade.

2 §.

Utöver vad i den allmänna motiveringen anförts må här endast framhållas, att bestämmelsen om familjebidragets utgående in natura närmast har avseende å ett sådant läge, att en sträng kristidshushållning är genomförd.

3 §.

I fråga om kretsen av familjemedlemmar, för vilka bidrag bör kunna utgå, stadgades i 1914 års understödsförordning, att till den värnpliktiges familj räknades under vissa förutsättningar, förutom hustru och barn, föräldrar, farföräldrar och morföräldrar samt fosterföräldrar och syskon.

Krigsberedskapskommissionens förslag till lag om krigsunderstöd upptog såsom anhöriga, för vilka understöd kunde utgå (såväl vid mobilisering som arbetslöshet) hustru, inom eller utom äktenskap födda barn, föräldrar, hustrus

föräldrar och före makarnas äktenskap födda barn. Därjämte skulle man och kvinna, som sammanbodde, anses som varandras anhöriga, även om de ej voro vigda.

Enligt Kungl. kungörelsen den 30 juni 1934 (nr 434) angående statlig och statsunderstödd hjälpverksamhet vid arbetslöshet, 19 §, anses såsom familjeförsörjare den, som har försörjningsskyldighet mot maka eller mot barn eller adoptivbarn under 16 år eller som lever i gemensamt bo med och huvudsakligen underhåller föräldrar eller adoptant. I praxis tages hänsyn även till frånskild hustru.

I förevarande lag torde det vara skäligt att räkna med ett något vidsträckt familjebegrepp än i arbetslöshetskungörelsen. Barn och adoptivbarn över 16 år torde sålunda böra kunna komma i betraktande under förutsättning av försörjningsskyldighet och faktisk försörjning vid tiden för inkallelsen. Hustrus barn (utom äktenskap eller i föregående gifte) samt hennes adoptivbarn, gentemot vilka mannen enligt lag är försörjningsskyldig, torde ock, om de faktiskt underhållas av mannen, böra inräknas i familjen. Arbetslöshetskungörelsens krav på sammanlevnad i gemensamt bo såsom förutsättning för att föräldrar eller adoptant skola räknas till familjen synes här kunna eftergivnas.

Änkling med hemmavarande barn under 16 år kan enligt arbetslöshetsbestämmelserna erhålla kontantunderstöd med samma belopp, som utgår för man och hustru tillhopa. Avsikten härmed är tydligen att bereda möjlighet för anställande av hjälp i hemmet. Enligt förevarande lag torde motsvarande syfte kunna tillgodoses med en bestämmelse därom, att husföreståndarinna skall räknas som familjemedlem under förutsättning, att den värnpliktige sammanbor med barn under 16 år men ej med arbetsför hustru.

4 §.

I denna paragraf fastställas de maximaltariffer, efter vilka familjepénning skall utgå, samt meddelas bestämmelser om dyrortsgradering.

I likhet med vad som gäller för t. ex. folkpensioneringen, barnbidragen samt kontantunderstöden till arbetslösa böra familjepénningens högsta belopp enligt kommitténs mening inskrivas i lagen. Då prisutvecklingen under en kris eller ett krig kan framtvinga behov av snabb anpassning av dessa maxima efter levnadskostnadernas stegring, är visserligen en risk förbunden med en sådan anordning, men samma behov av snabba lagändringar kommer i dylikt läge att uppstå även ifråga om andra understödsformer, vilkas ändring kräver riksdagens medverkan.

Vid fastställandet av maximiskalorna ha de sakkunniga i syfte att nå största möjliga enkelhet begränsat de olika kategorierna av familjemedlemmar till tre. Den första gruppen avser hustru eller husföreståndarinna, vad den senare beträffar vare sig hon är nära släkting eller utomstående. Den tredje gruppen avser barn under 16 år, och mellankategorin innefattar övriga, i 3 § mom. b) särskilt angivna familjemedlemmar. Såsom i den allmänna motive-

ringen närmare angivits, ha de sakkunniga vid fixerandet av maxima utgått från vissa beräkningar av vad som måste anses som oundgängliga levnads-kostnader. Härvid ha beaktats dels understödsskalan i arbetslöshetshjälpen, dels understöden enligt barnbidragslagen, dels — för mellangruppen — folkpensioneringen. I jämförelse med nu utgående familjeersättning åt värnpliktiga — vare sig i fredstid eller vid mobilisering — utgör den av kommittén föreslagna familjepenningen i förening med eventuellt hyresbidrag ett avsevärt förbättrat stöd åt de inkallades familjer. Kommittén har icke minst funnit det angeläget att bereda ökat stöd för de barnrika familjerna.

Beträffande familjepenningens konstruktion i övrigt må följande anmärkas. Liksom hittills har dagpenningens form föredragits framför veckopenningens eller månadspenningens; det bör härvid kanske särskilt framhållas, att dagpenningen avses skola utgå för veckans samtliga sju dagar, i olikhet mot kontantunderstödet åt de arbetslösa, som utgår blott för sex dagar i veckan. I olikhet med nämnda kontantunderstöd respektive barnbidragen har familjepenningen vidare konstruerats utan särskild maximering av en familjs sammanlagda bidrag respektive utan någon sjunkande skala vid stigande barnantal; därest en viss nedsättning av familjepenningen per barn skulle anses motiverad för de stora familjerna, exempelvis därför att det sammanlagda bidraget för familjen skulle visa sig överskrida vad familjen tidigare åtnjutit i inkomst, medger familjepenningens konstruktion såsom maximibelopp, att de lokala myndigheterna själva vid sin behovsprövning företaga en dylik reduktion. Ytterligare bör det påpekas, att kommittén icke ansett skäl längre föreligga för att bibehålla den särställning, som de nuvarande fredsbestämmelserna givit ett ensamstående barn, vilket i bidragshänseende för närvarande jämsättes med arbetsoförmögen hustru och liksom denna tillerkännes maximalt 1: 35 kronor per dag.

Enligt nu gällande fredsbestämmelser skall i de fall, då värnpliktig åtnjuter familjebidrag, en femtedel av hans dagavlöning innehållas såsom bidrag till familjens underhåll. Även med erkännande av det värde, en dylik bestämmelse kan äga i och för inskräpande av den värnpliktiges ansvar för de anhöriga, har kommittén likväl, i anseende dels till beloppets ringa betydelse och dels till det onödigt komplicerade förfarandet, vilket synes strida mot de grundsatser, varpå krigsavlöningsreglementet bygger, ej funnit skäl föreligga att överflytta ett stadgande av motsvarande innehåll till den förevarande lagen.

Såsom i den allmänna motiveringen principiellt närmare utvecklats, har kommittén i sin konstruktion av familjebidraget stannat för en uppdelning av detta i familjepenning och hyresbidrag såsom de bägge viktigaste formerna. Hyresbidraget har härvid i de fall, då sådant prövas behöfligt, tänkts utgå såsom ett tillägg till familjepenningen. Genom hyresbidragen kunna rådande åtskillnader i levnadskostnaderna mellan olika orter väsentligen utjämnas.

Vid kommitténs överläggningar har på grund härav ifrågasatts, huruvida förekomsten av särskilda hyresbidrag vore tillfyllest för att onödiggöra en lokal differentiering av familjepenningen. Särskilt med tanke på den under

senare år pågående utjämningen av livsmedelskostnaderna mellan land och stad har det sålunda varit under övervägande att för hela landet enhetligt fixera de högsta belopp, varmed familjepeningen skulle utgå; likaledes har det anförts, att differenserna i levnadskostnaderna mellan stad och land avspeglade en differens i levnadsstandard, vilken sociallagstiftningen ej borde i sin mån medverka till att konservera.

Då det icke kunnat vara kommitténs uppgift att göra en egen, på insamlat nöjaktigt material grundad utredning av dyrortsfrågan, har den måst nöja sig med de utredningar härom, som föreligga. Visserligen har det icke varit kommittén möjligt att få del av ett fullständigt och aktuellt prismaterial, ägnat att ovedersägligen klarlägga nu rådande differenser mellan olika orter i levnadskostnaderna, men med ledning av olika uppgifter — företrädesvis den till grund för dyrortsgraderingen av folkpensionerna liggande utredningen (prop. 1937: 15), 1936 års lönekommittés betänkande angående dyrortsgrupperingen (statens offentliga utredningar 1937: 32) samt vissa hyresräkningar — har kommittén ansett sig kunna fastslå, att till grund för statsmakternas nuvarande dyrortsgraderingar icke enbart ligger beräknad skillnad i bostadskostnaderna. Särskilt uppenbart är härvid, att hänförandet av delar av Norrland till högre dyrort motiveras med de därstädes jämförelsevis höga kostnaderna för livsmedel; för dessa nordliga delar av vårt land skulle det sålunda icke vara fullt rättvist att låta allenast skillnaden i hyresbidragen åstadkomma ortsutjämningen. Om vid utmätande av familjepeningen hänsyn skulle tagas till förefintliga nivåskillnader i löneläget mellan olika dyrorter — något som kommittén på sätt i den allmänna motiveringen framhållits dock endast i mycket ringa grad ansett görligt — bleve resultatet uppenbarligen det samma, d. v. s. löneskillnaderna komme med all sannolikhet att visa sig större än som motiveras enbart av skillnaderna i avseende å bostadskostnaderna. Kommittén har ytterligare velat anmärka, att prisutvecklingen i händelse av ett allvarligt krisläge troligen kommer att gå i den riktningen, att en fördyring av oundgängliga varor blir starkast kännbar för de av penninghushållningen helt beroende familjerna i städer och samhällen, medan familjerna å den egentliga landsbygden lättare kunna finna utvägar att neutralisera en prisstegring; givetvis kan detta antagande ej få motivera en större differentiering mellan dyrorter än den, som nu råder och som kan deduceras ur det officiella prismaterialet, men det kan i sin mån utgöra ett skäl att just vid denna krislagstiftning icke ingå på andra överväganden rörande problemet om stad och land än dem, som på sistone på detta område väglett statsmakterna.

Med utgångspunkt från ovanstående synpunkter har kommittén i fråga om dyrortsgradering ej ansett sig kunna göra annat än stanna för att vid normerandet av familjepeningen följa samma principer, som statsmakterna vid annan sociallagstiftning och vid löneregleringar under senare år tillämpat, d. v. s. att även införa en viss ortsdifferentiering av familjepeningen. Med den uppfattning, kommittén sålunda tillkännagivit, ligger det i sakens natur, att kommittén förutsätter, att den dyrortsgradering, som förevarande paragraf

upptager, underkastas revision i den mån levnadskostnadernas utjämning fortskrider eller statsmakterna uppställa nya principer för dyrortsgradering.

Den skillnad mellan olika orter i fråga om levnadskostnaderna, som ej hänför sig till utgifterna för hyra, är emellertid numera, av tillgängligt prismaterial att döma, jämförelsevis ringa. Kommittén har på grund härav ansett sig kunna begränsa latituden mellan högsta och lägsta dyrort till 50 öre per dag för vuxen familjemedlem och 20 öre för barn under 16 år. En familj, bestående av hustru och 2 barn, erhåller således, om maximal familjepenning utbetalas, på högsta dyrort 27 kronor i månaden eller 324 kronor om året mer än på lägsta dyrort.

Vad dyrortsgraderingen ytterligare beträffar, har kommittén funnit det önskvärt att anknyta denna till någon av nu tillämpade dyrortsgraderingar. Valet har därvid stått mellan lönereglementenas, arbetslöshetskommissionens och folkpensioneringens graderingar. Den förstnämnda löneskalan inkluderar — i motsats till familjepenningen — såväl hyres- som andra levnadskostnader. Arbetslöshetskommissionens gradering återigen tar ensidigt sikte på grovarbetarlönernas differentiering på olika orter och är för övrigt, åtminstone för närvarande, icke genomförd för hela landet. Med sina talrika ortsgrupper erbjuda bägge dessa graderingssystem en vida mera omfattande uppdelning än som för familjepenningens vidkommande och med hänsyn till dess relativt lilla latitud kräves. Ej heller folkpensioneringsgraderingen kan ur här angivna synpunkter anses invändningsfri; även den har baserats på sammanläggning av hyres- och andra levnadskostnader, och dess till tio år fixerade giltighetstid förutsätter dessutom en stabilitet i levnadskostnads-differenserna, som under en kris eller ett krig måhända kan förbytas i snabba prisförskjutningar mellan orterna.

Kommittén har emellertid, åtminstone som ett provisorium, funnit folkpensioneringens gradering vara att föredraga, företrädesvis av följande skäl. Denna gradering kan omedelbart automatiskt tillämpas och utmärker sig i övrigt för den största enkelheten och den minst söndersplittrande uppdelningen av sammanhängande bygder. Eftersom såväl familjepenningens maximum som hyresbidrag blott skola utgå efter provat behov, icke såsom i folkpensioneringen enligt fixerade taxor, behöver den omständigheten, att folkpensioneringsgraderingen även inkluderar hyresbeloppet, icke hindra sådan individuell tillämpning av förevarande lag, att en rättvis avvägning göres mellan olika orter. Och skulle under en kris eller ett krig skillnaderna i levnadskostnaderna förskjutas mellan olika orter, bleve en del folkpensionärer lika lidande därav som en del värnpliktigas familjer, något som i sin tur helt visst måste tvinga statsmakterna att i en eller annan form åtminstone provisoriskt justera denna ortsindelning.

I en detaljpunkt har kommittén ansett sig böra frångå gällande stadganden angående folkpensioneringens dyrortsgradering. Enligt denna kan i särskilda fall vid gränsen mellan högre och lägre dyrorter för visst område en halvering av intervallen fastställas. Då emellertid denna bestämmelse torde

hava tillkommit huvudsakligen med hänsyn till hyreskostnaderna och dessa i förevarande förslag till lag särskiljas från familjepeningen, göres icke något större behov av denna halveringsregel för familjepeningens vidkommande.

Enligt den avfattning 4 § erhållit skall familjepeningen utgå efter den ortsgrupp, till vilken den kommun är att hänföra, som enligt 17 § skall utbetala beloppet. Detta bör gälla, även om bidraget enligt 18 § förskottas av annan kommun. Härigenom torde en eventuell tendens att söka bidrag inom de högst dyrortsgraderade kommunerna motverkas.

5 §.

Skälen för uppdelningen av familjepeningen i fast grundbelopp och rörlig del ha angivits i den allmänna motiveringen.

Den behovsprövning, som skall föregå beviljandet av annan familjepening än grundbeloppet, torde svårligen kunna bindas vid i lag avfattade normer. Det har i lagtexten blott ansetts nödigt att föreskriva, dels att hänsyn skall tagas till familjens samtliga inkomster utom till den värnpliktiges krigslön, dels att familjepeningen till andra familjemedlemmar än den värnpliktiges hustru samt barn och adoptivbarn under 16 år högst får utgå med det belopp, varmed den värnpliktige under tiden före inkallelsen stadigvarande bidragit till deras underhåll. Givetvis avses härmed underhållsbidragets realvärde, vilket är av betydelse vid en eventuell förändring av penningvärdet. Vad familjepeningen åt andra än värnpliktiges hustru och barn under 16 år beträffar, ger uttrycket i förevarande paragraf »allenast i den mån behov därav skäligen kan antagas föreligga» åt myndigheterna en rätt att taga hänsyn till huruvida dessa familjemedlemmar vinnlägga sig om att genom arbete bidraga till sitt eget och familjens uppehälle; den omständigheten, att nämnda personer under i 3 § angivna förutsättningar inräknats i familjekretsen i förevarande lags bemärkelse, konstituerar med andra ord ingen absolut rätt för dem att utbekomma familjepening. Även utan att familjemedlemmarnas solidariska försörjningsplikt skärpes på sätt, varpå exempel finnes i den utländska lagstiftningen, skulle det helt visst strida mot en allmän rättsuppfattning, om familjepening skulle tilldelas t. ex. en arbetsovillig adertonårig son eller dotter, blott därför att föräldrarna med eller mot sin vilja förut underhållit honom eller henne i hemmet. I konsekvens härmed finner kommittén det naturligt, att en familj, i vilken de hemmavarande på allt sätt äro angelägna om att gemensamt bidraga till försörjningen, icke straffas här för genom en schablonartad bedömning av behovet efter inkomstförhållandena. Om sålunda t. ex. ett hemmavarande barn, efter det familjepening första gången beviljats, skaffar sig arbete, bör familjepeningen för familjen reduceras med skäligt avvägt belopp, som understiger höjningen av familjens inkomster. Genom stränghet mot de arbetsovilliga men uppmuntran till de strävsamma nås enligt kommitténs tro såväl statsfinansiellt som samhällsmoraliskt gynnsammaste resultat.

Uttrycket »under tiden före inkallelsen» i avseende å underhåll, som värn-

pliktig stadigvarande lämnat till vissa angivna familjemedlemmar, har givits sådan formulering, att värnpliktig, som förut bevisligen lämnat dylikt kontinuerligt underhåll men t. ex. på grund av sjukdom eller oförvållad arbetslöshet tillfälligtvis varit oförmögen därtill just vid tiden för inkallelsen, i detta hänseende skall kunna tillerkännas samma rätt som värnpliktig, vilken ända till tiden för inkallelsen utgivit underhåll.

6 §.

Enligt 13 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8, 272) skall under tjänstledighet för militär tjänstgöring tjänsteman vidkännas B-avdrag för tid, under vilken han är inkallad till värnpliktstjänstgöring. I 18 § militära avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 275) är motsvarande bestämmelse meddelad med avseende å civila befattningshavare vid försvarsväsendet. I lönegraden A 5 — med en begynnelse-lön, beroende på dyrorten, å 2 466 å 3 282 kronor — utgör B-avdraget 35 procent av lönen å lägsta dyrort. Med högre lön stiger avdragsprocenten för att (i löneplan A) stanna vid något över 50 procent. Då lönegraden A 5 normalt är den lägsta för ordinarie manliga befattningshavare, har kommittén ansett det belopp, som vid värnplikts-tjänstgöring förbehålles den ordinarie statstjänstemannen, vara så tillmätt, att bestämmelserna om familjepenning icke behöva göras tillämpliga å denna kategori. Hyresbidrag synes däremot — om behov därav klart ådagaläggas — böra kunna utgå även till dylika befattningshavare. Då extra ordinarie statstjänstemän vid inkallelse, som omförmäles i § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2 värnpliktslagen, enligt 12 § 2 mom. och 21 § 4 mom. civila icke-ordinariereglementet den 15 juni 1939 (nr 273) samt 12 § 2 mom. och 22 § 3 mom. militära icke-ordinariereglementet samma dag (nr 276) endast äga uppbära en dag-sättning med 2 kronor 50 öre, torde någon motsvarande generell bestämmelse om att de extra ordinarie tjänstemännen icke äga rätt till familjepenning ej böra meddelas. Med hänsyn till att olikartade bestämmelser i nu ifrågavarande hänseende gälla för befattningshavare i kommunal och enskild tjänst bör det sist sagda ha tillämpning även å dem.

7 §.

Enligt 9 § krigsavlöningsreglementet utgår månadslön jämväl under krigsfångenskap. Har värnpliktig anmälts såsom saknad, är han (eller hans rättsinnehavare) berättigad till månadslön t. o. m. kalendermånaden näst efter den, varunder sådan anmälan gjordes. Enahanda förmån tillkommer vid dödsfall den värnpliktiges rättsinnehavare under motsvarande tid. I förevarande paragraf stadgas bland annat att familjepenning, där ej Konungen annorlunda förordnar, uppbäres t. o. m. dagen efter den, då tjänstgöringen upphört. Kommittén förutsätter därvid, att Konungen vid längre tids inkallelse stadgar skälig förlängning av den tid, varunder bidraget må utgå. I övrigt har förevarande paragraf avfattats med beaktande av ovan nämnda stadganden i krigsavlöningsreglementet. Bestämmelsen om att familjebidrag tills vidare må utgå,

då den värnpliktige anmälts såsom saknad, förutsätter en framtida reglering av bidragsrätten, som, om den ej kan ske genom den övriga sociala krigslagstiftning, som kommittén har att utarbета, måste verkställas, sedan situationen under eller efter kriget kan överblickas. Paragrafen utgår från att vissa pensionsbestämmelser komma att utfärdas. Förslag till dylika komma senare att framläggas av kommittén.

8—10 §§.

I förevarande paragrafer meddelas bestämmelser om hyresbidrag. Dessa hava till sina huvuddrag motiverats i det förut anförda. Här må ytterligare anföras följande.

Hyresbidraget kan enligt kommitténs förslag avse bostad allenast för de familjemedlemmar, med vilka den värnpliktige omedelbart före inkallelsen sammanbott. Har den värnpliktige betalt bidrag till föräldrar, som ej dela bostad med honom, kan sålunda hänsyn tagas härtill allenast vid familjepenningens utmätande. Tydligt är, att familjebidraget endast bör avse *en* bostad för en och samma värnpliktige. Då bidraget, såsom i den allmänna motiveringen anförts, principiellt bör vara förenat med skyldighet att söka erhålla billigare bostad, där så kan ske, ha även kostnader för ombyte av bostad inbegripits under bidraget.

Bidraget bör högst utgå med den faktiska hyreskostnaden, inberäknat värmekostnad. Även för det fall, att den värnpliktige har eget hem eller innehar sin lägenhet med bostadsrätt, bör han kunna erhålla hyresbidrag för bestridande av sådana kostnader, som motsvara hyran för en hyresgäst, t. ex. ränta å in-teckningsskuld eller annan gäld, vars samband med bostadens anskaffande kan ådagaläggas, avgifter till bostadsrättsförening m. m. Hyra i ett hyreshus måste som regel till viss del anses motsvara avskrivningar å fastighetsvärdet respektive amortering å in-teckningsskulden. Då hyresbidraget sålunda i realiteten kan omfatta även amortering och egnahemsägaren ej bör vara sämre ställd än ägaren av ett hyreshus, har hyresbidraget ansetts böra kunna omfatta även viss amortering, förslagsvis högst en tjugondel av lånesumman, räknat för år. Vidare har kommittén ansett den begränsning böra stadgas, att bidrag till amortering ej må utgå i annan mån, än den värnpliktige förbundit sig erlægga amortering. Möjligheten av att familjebostaden kan vara förhyrd av eller tillhöra den värnpliktiges hustru har även beaktats vid 8 paragrafens avfattande.

Behovsprövningen vid hyresbidragets bestämmande kan uppenbarligen erbjuda svårigheter, särskilt för de fall, då de värnpliktiga inneha förhållandevis dyrbara bostäder men genom inkallelsen berövas sina förut goda inkomster. Bostaden torde under sådana förhållanden mången gång vid behovsprövningen anses överstiga det direkta personliga behovet av utrymme. Emellertid torde hänsyn även böra i viss mån tagas till familjens förutvarande standard och därmed sammanhängande innehav av möbler m. m. Detta har i lagtexten uttryckts så, att hänsyn bör tagas till familjens skäliga behov av

bostad. Av ännu större betydelse vid hyresbidragets bestämmande bliva hänsynen till den värnpliktiges eller hans hustrus bundenhet av hyresavtal eller andra åtaganden för bostadsbehovets tillgodoseende. Denna faktor blir givetvis i stor utsträckning normerande för hyresbidragen, ehuru den naturligen icke bör leda därhän, att staten bestrider hur höga hyreskostnader som helst. Slutligen stadgas, att hänsyn bör tagas till familjens (d. v. s. de, som bo i den bostad bidraget avser) samtliga inkomster utom — såsom förut nämnts — den värnpliktiges terminslön. Även familjepeningen, vilken utgår i första hand, bör här tagas i betraktande. I många fall, särskilt på landsbygden, torde den föreslagna familjepeningen förslå även till bekostande av hyra. Även eljest kan hyresbidrag vara obehövt, trots frånvaron av ekonomiska resurser, t. ex. i sådana fall, då en arbetarefamilj utan att betala hyra får kvarbo i den bostad, som den värnpliktige innehade vid inkallelsen.

Svårigheterna för en allmän flyttning av de värnpliktigas familjer till billigare bostäder har berörts i den allmänna motiveringen. Där har även framhållits, att en skyldighet att inskränka sig principiellt bör förefinnas, om bostaden vid behovsprövning befinnes vara alltför kostbar. För realiserandet av denna skyldighet kräves emellertid, då den värnpliktige är bunden av hyreskontrakt, att detta uppsäges. Prövningen av bostadsbehovet och de faktiska möjligheterna för erhållande av billigare bostad bör således ske om möjligt redan då hyresbidrag första gången beviljas. Befinnes därvid, att bidraget med hänsyn till gällande hyreskontrakt måste sättas högre än vad som eljest skulle ha varit skäligt, och anses möjligheter föreligga för erhållande av billigare bostad eller partiell uthyrning av bostaden, bör hyresgästen erhålla besked om att hyresbidraget avses skola efter viss angiven tid nedsättas. Är avsikten att åvägabringa en flyttning, bör tiden fastställas med hänsyn till uppsägningstiden. Visar det sig, att försök att nedbringa hyreskostnaden misslyckas, bör nedsättningen av hyresbidraget kunna uppskjutas på viss tid eller tills vidare. I förra fallet kan proceduren upprepas, om anledning därtill finnes. Bestämmelser av nu angivna innehåll hava upptagits i 10 § tillämpningsförrordningen till familjebidragslagen. Tydligt är, att man vid tillämpning av dessa bestämmelser måste gå fram med varsamhet. Bland annat den omständigheten, att det allmänna som regel lär få betala flyttningskostnaden, manar till försiktighet. Kan det ej antagas, att inkallelsen blir långvarig, bör omflyttning ej framtvingas.

I vissa fall kan överflödigt bostadsutrymme tänkas kunna komma krigsmaktens eller luftskyddets behov tillgodo. Uppenbarligen bör bostadshavaren då icke kunna jämsides erhålla såväl hyresbidrag som ersättning enligt rekvisitions- eller förfogandelagarna. En bestämmelse till förekommande härav har intagits i 8 §.

Bestämmelserna i 10 § om tid, varunder hyresbidrag må utgå, överensstämma med motsvarande stadgande beträffande familjepening. I tillämpningsförrordningen (7 §) har stadgats, att hyresbidrag skola utgå i förskott för kalendermånad, såvida ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar. Tydligt är,

att förskottsbetalning — som stadgats för vinnande av största möjliga överensstämmelse med gällande kontraktsförpliktelser — ej lämpar sig för det fall, att Kungl. Maj:t vid en kortvarig inkallelse begränsar den i 10 § familjebidragslagen stadgade rätten att uppbära hyresbidrag för viss tid efter tjänstgöringens upphörande. Överväges ett sådant förordnande, torde Kungl. Maj:t komma att påbjuda efterskottsbetalning.

Då det synes tvivelaktigt, om hyresbidrag över huvud böra utgå vid kortare inkallelser, har enligt 8 § i lagen Kungl. Maj:t beretts möjlighet att stadga, att bestämmelserna om dylikt bidrag ej skola tillämpas.

I händelse av långvarig och skärpt kris kunna närmare bestämmelser angående omflyttningen tänkas bli erforderliga, vilkas utfärdande i sådant fall bör ankomma på Kungl. Maj:t.

Beträffande de i anslutning till förevarande bestämmelser föreslagna stadganden, vilka innefatta vissa modifikationerna i gällande hyreslagstiftning m. m., hänvisas till det följande.

11—15 §§.

Beträffande dessa paragrafer, vilka reglera näringsbidraget, må utöver det i den allmänna motiveringen anförda framhållas följande.

Näringsbidraget avser anställande av arbetskraft i den värnpliktiges näring. Tydligt är, att den nyanställda ej behöver intaga samma ställning i företaget, som den värnpliktige; någon annan förut anställd kan rycka upp till arbetsledare och den nyanställda i sin tur ersätta denne. I näringsbidragets natur ligger, att det ej lämpligen kan komma till användning vid korta inkallelser. Frågan om tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag kan vidare vara beroende av arbetsmarknads- och produktionsförhållanden. Med hänsyn härtill har enligt 11 § lagts i Konungens hand att förordna om dessa bestämmelser tillämpning.

I fråga om bidragets maximibelopp, varom bestämmelser meddelas i 12 § första stycket, kan tvekan råda. Med hänsyn till de slag av rörelse, för vilka bidraget är avsett, torde 200 kronor såsom normalt maximum vara fullt tillräckligt. Man måste nämligen beräkna, att inkomsten av rörelsen — även om denna i följd av krisen kan vara tillfälligt reducerad — måste kunna medgiva ett visst, stundom avsevärt tillskott till vikariens avlönande. Meningen är givetvis icke, att företag skola upprätthållas, om de sakna ekonomisk bärkraft. Är företaget av särskild betydelse för det allmänna bör dock, såsom framhållits i den allmänna motiveringen, ett högre bidrag kunna utgå, förslagsvis högst 300 kronor.

I fråga om näringsbidragen ligger den faran nära till hands, att bidraget skulle komma att missbrukas för att bereda extra förmåner åt hemmavarande anhöriga — t. ex. i ett lantbruk den värnpliktiges fader — för vilka det måste anses vara en självklar plikt att utan annan ersättning än den, som kan utvinnas av företaget, biträda vid skötseln av detta. Det har därför i 12 § andra stycket stadgats, att näringsbidrag ej må avse anställande av familjemedlen, som

i 3 § a) eller b) sägs, och att det skall bero på prövning i varje särskilt fall, huruvida bidraget må avse anställande av annan närmare släkting till den värnpliktige.

Beträffande den tid, under vilken näringsbidrag må utgå, meddelas i 13 § bestämmelser, analoga med de i 7 och 10 §§ upptagna.

16 §.

Såsom i den allmänna motiveringen framhållits, har kommittén, som ett extraordinärt led i behovsprövningen och för att under ett svårartat läge tillgodose arbetsmarknadens krav, ansett det skäligt påfordra, att den arbetskraft, varöver familjemedlemmar förfoga, därunder i lämplig utsträckning erbjudes arbetsmarknaden. Såsom villkor för utbekommandet av annan del av familjepenningen än grundbeloppet eller av hyres- eller näringsbidrag äger sålunda enligt förevarande paragraf Konungen rätt att förordna, att vissa familjemedlemmar skola åläggas anmäla sig som arbetssökande hos arbetsförmedlingen och icke avvisa lämpligt arbete, i den mån sådant erbjudes. Härvid har kommittén givetvis blott haft i åtanke den arbetskraft, som utan förfång för andra samhällsintressen kan tillföras arbetsmarknaden. Förordnandet om arbetsförmedlingsplikt kan sålunda företrädesvis tänkas få avseende å andra vuxna familjemedlemmar än hustrun eller ock å hustru, som utan tvingande grund upphört med tidigare anställning eller — om hon t. ex. är barnlös — vars arbetskraft till följd av mannens inkallelse lediggjorts.

Det har synts kommittén angeläget att i lagen uttryckligen angiva de kategorier, vilka fritagas från arbetsförmedlingsplikten. För det första undantagas de personer, som icke äro arbetsföra, d. v. s. till följd av sjukdom eller eljest äro oförmögna till arbete. För det andra äro de befriade, som redan ha full sysselsättning. För det tredje undantagas de, som till följd av vård om minderåriga eller sjuka familjemedlemmar äro förhindrade att mottaga arbete. Slutligen anges som skäl till befrielse pågående utbildning, som icke skäligen bör avbrytas.

Verkningsarna av en familjemedlems underlåtenhet att ställa sig ett förordnande om arbetsförmedlingsplikt till efterrättelse ha i lagförslaget graderats, allteftersom fråga är om familjepenning eller om hyres- eller näringsbidrag. I fråga om familjepenningen har kommittén icke ansett lämpligt stadga vidsträcktare arbetsförmedlingsplikt än att viss familjemedlems uraktlåtenhet att anmäla sig skall diskvalificera allenast denne, d. v. s. utesluta honom från rätten till familjepenning respektive från den del av familjepenningen, som är beroende på behovsprövning. Tilldelandet av hyres- och näringsbidrag har däremot gjorts avhängigt av att sagda anmälningsplikt fullgjorts av varje från nämnda plikt icke dispenserad familjemedlem, vilken är inhyst i den värnpliktiges bostad eller eljest genom hans försorg beredes bostad. Det ligger dock i behovsprövningens natur, att de kommunala organen — vare sig Konungen förordnat om arbetsförmedlingsplikt eller ej — även vid utmätandet för en familj av sammanlagd familjepenning kunna taga i betraktande exempelvis en sådan omständighet, som att ett hemmavarande,

till arbetsför ålder kommet barn på grund av uppenbar lättja med föräldrarnas goda minne underlåter att efter bästa förmåga bidra till familjens försörjning.

I fråga om innebörden av familjemedlems skyldighet att antaga »lämpligt arbete», då sådant erbjödes, må framhållas, att detta begrepp erhållit en i författningarna om arbetslöshetsförsäkring och arbetslöshetshjälp bestämd betydelse, vilken torde böra vara normerande även vid tillämpningen av förevarande lagstiftning. Därest hos lokalmyndighet eller länsstyrelse tvekan skulle uppkomma om begreppets innebörd, bör givetvis tillsynsmyndigheten tillspörjas angående rätta tolkningen.

I fråga om arbetsförmedlingsplikten har kommittén ytterligare velat tillfoga några principiella anmärkningar.

Kommittén har med ovanstående förslag velat angiva de gränser, inom vilka vissa motprestanda i form av arbete rimligen kunna fordras av inkallades familjemedlemmar. Vägledande hava härvid väsentligen varit de principer, som hittills hävdats av statsmakterna vid fastställande av omfattningen av och villkoren för understöden till värnpliktigas familjer. De i lagförslaget preciserade hithörande villkoren måste under ett svårt läge för landet i och för sig anses påkallade av arbetsmarknadens behov och samhällets rätt att därvid skärpa kraven på olika medborgargrupperns offer av bekvämlighet och frihet. Likaledes skapa dessa villkor en viss rättvisa mellan de icke väl-situerade familjerna; så länge familjebidraget för en självförsörjande hustru skall reduceras i mån av hennes inkomster, måste det nämligen endast vara skäligt, att andra hustrur, vilka utan olägenhet skulle kunna utföra förvärvsarbete, förvägras familjebidragets maximum, så framt de underlåta att genom lämpligt arbete bidra till sin försörjning. Å andra sidan kan kommittén icke dölja för sig, att förevarande bestämmelser trots alla hänsyntaganden varken skapa full rättvisa mellan alla de inkallades familjer inbördes eller mellan dessa familjer och andra familjer. I förra hänseendet gäller, att ett förordnande om arbetsförmedlingsplikt icke träffar alla familjer till de inkallade lika. Dels finnes ett fåtal familjer, som äro i den ekonomiska ställningen att kunna undvara såväl familjepennings »rörliga» del som hyres- eller näringsbidrag. Dels drabbar ett dylikt förordnande icke familjerna till de personer, som jämlikt civila avlöningsreglementet vid inkallelser av staten i annan ordning erhålla tillfyllestgörande familjehjälp, och överhuvudtaget icke familjerna till de personer, som av arbetsgivare äro tillförsäkrade eller eljest erhålla sådan hjälp under inkallelse, att de icke behöva ansöka om eller äro berättigade till annat familjebidrag än familjepennings grundbelopp. Icke ens genom att göra arbetsförmedlingsplikt till villkor för utfäendet av nämnda grundbelopp skulle full inbördes rättvisa mellan de värnpliktigas familjer skapas, så länge några kunna umbära grundbeloppet eller av arbetsgivaren beredas motsvarande ersättning. Vad återigen förhållandet mellan de värnpliktigas familjer och andra familjer beträffar ligger det i sakens natur, att man genom ett förordnande om arbetsförmedlingsplikt i fråga om de förra gör större intrång i den personliga rörelsefriheten än i fråga om andra socialt likställda familjer,

i vilka mannen — låt oss säga en i krigsmaterielindustrien arbetande, från krigstjänstgöring frikallad arbetare — genom sin inkomst kan skänka sin hustru full försörjning utan att hon behöver tänka på eget förvärvsarbete. Med utgångspunkt från samhällets intresse av att all disponibel eller ledig gjord arbetskraft i ett allvarligt läge tillvaratages för arbetsmarknaden har kommittén trots medvetandet om omöjligheten att tillgodose alla rättvisesynpunkter emellertid icke ansett sig kunna underlåta att i ovan angivna begränsade omfattning hävda kraven på motprestanda från de familjemedlemmar, som därtill äro i stånd.

17 §.

Utöver vad i den allmänna motiveringen anförts i fråga om vilken kommun, som skall utbetala familjeunderstöd, må här anföras följande. Från huvudregeln, att den normala vistelse- eller bostadskommunen skall utbetala familjepening, synes undantag böra göras beträffande sådana bidragsberättigade, som till följd av erhållet arbete tillfälligtvis vistas inom annan kommun. Detsamma torde även böra gälla de familjemedlemmar, som åtföljt den som erhållit arbete. Det mest aktuella fallet torde vara det, då hustrun erbjudits arbete inom annan kommun och till den nya orten medfört minderåriga eller eljest bidragsberättigade barn. Det synes för sådana fall icke vara omotiverat föreslå, att familjepeningen skall utbetalas av den kommun, inom vars område arbetskraften utnyttjas och vilken även ur andra synpunkter kan komma att draga fördel av vistelsen. Dylika skyldigheter torde emellertid icke åläggas kommunen vid fall av kortare uppehåll. En tidrymd av en månad synes kommittén utgöra en lämplig minimitid.

19 §.

Beträffande denna paragraf hänvisas till den allmänna motiveringen. Härutöver må framhållas, att tvekan rätt inom kommittén, huruvida rätt till statsbidrag borde stadgas för kostnaden för sådan sjukvård, som enligt fattigvårdslagens bestämmelser lämnas den värnpliktiges familj. Till förmån för statsbidrag talar, att det i princip är statens skyldighet att sörja för familjerna. Mot införandet av dylikt bidrag kan anföras, att en högst väsentlig förenkling skulle vinnas, om intet annat avsteg från den under fredstid tillämpade ordningen gjordes, än att — såsom framgår av 23 § — sjukvården förklarades ej vara fattigvård, såvitt rör bidragstagarens rätt. Kommittén har slutligen stannat för att föreslå, att Konungen med avseende å omfattningen av beslutad inkallelse må förordna om statsbidrag. Kommittén förutsätter, att sådant förordnande skall komma att meddelas vid mobilisering men att det ej skall bli erforderligt vid mindre omfattande inkallelser.

20 §.

Den uppgift, som enligt kommitténs förslag påläggas kommunerna, torde nödvändiggöra en rätt för dem att erhålla förskott av statsmedel för mötande av utgifterna för familjebidragen. Förskott synes böra ifrågakomma endast i fråga om den del av familjebidragen, för vilka statsbidrag kan erhållas. Bestämmelse om en dylik rätt har inrymmts i förevarande paragraf. De närmare

villkoren för erhållande av förskott torde det böra få ankomma på Konungen att fastställa. Bestämmelser härom hava föreslagits i tillämpningsförfordningen. Här må blott framhållas, att förskotten synas böra beviljas för viss tidrymd, lämpligen en månad, och till belopp, motsvarande vad som kan beräknas komma att under denna tid utgivas såsom statsbidrag. I fråga om ansökningsförfarande för erhållande av förskott torde föreskrifterna för erhållande av statsbidrag böra få motsvarande tillämpning.

23 §.

Ehuru det kan synas självfallet, att familjebidrag ej är förenat med återbetalningsskyldighet eller hänförligt till fattigvård, har dock för tydlighetens skull ett påpekande härav gjorts i första stycket av förevarande paragraf. Då familjepeningen kan antagas som regel ej förslå till bekostande av sjukvård, har en motsvarande bestämmelse — såsom vid 19 § antytts — upptagits beträffande sjukvård, som meddelas enligt fattigvårds- eller barnavårdslagen. Rätten att återkräva vad kommun utgivit, har dock ansetts böra begränsas allenast i förhållande till den värnpliktige och hans familj, däremot ej gentemot annan kommun.

Kommittén har uttryckligen velat förebygga, att omflyttningar, företagna efter inställedagen av den inkallade eller dennes familj, skola kunna åsamka inflyttningskommunen framtida underhållsförpliktelser gentemot dem jämlikt fattigvårdslagens hemortsrättsregler. Stadgandet innebär i realiteten, att vid dylika flyttningar för hemortsrättens beräkning i den nya kommunen såsom inflyttningsdag gäller först den dag, då deras familjebidrag upphört att utgå. Vad de kvarboende familjerna beträffar, innebär lagförslaget motsatsen, nämligen att — givetvis under förutsättning att supplerande understöd ej erhållits — mottagandet av bidrag enligt denna lag ej skall öva inverkan på tidsbestämmelserna om förvärv av hemortsrätt. Enligt kommitténs uppfattning skulle det nämligen te sig obilligt, om en oförvitlig person, som kanske elva månader bott i kommunen men vars familj aldrig legat det allmänna till last, på grund av den omständigheten, att han inkallas till rikets försvar, skulle gå miste om förvärv av ny hemortsrätt i laga tid. Kommittén har dock icke förbisett, att fall kunna tänkas, då en inkallad, som ännu ej förvärvat hemortsrätt, före inkallelsen varit notorisk fattigvårdsklient; komme han att under längre tid bli inkallad, skulle äntligen för honom yppas utsikter till att förvärva hemortsrätt. På ett dylikt fall kunna olika synpunkter läggas, beroende på om detsamma ses ur kommunalmannens aspekt eller om man anser tjänst till rikets försvar tillräckligt kvalificerande för att upphäva vissa av fattigvårdslagens rättsverkningar. För kommittén har det varit avgörande, att de angivna fallen ej kunna tänkas få någon betydelse, med mindre inkallelserna utan hemförlovningar komma att sträcka sig över lång tid. Detta i sin tur torde förutsätta, att vårt land indrages i krig, men i sådant fall torde omflyttningarna bli så stora, att en särskild lagstiftning, anpassad efter då rådande förhållanden och behov, ej gärna kan undgås.

I dessa paragrafer lämnas bestämmelser beträffande besvärsrätt. Såsom besvärshöjningen har kommittén på skäl, som anförts i den allmänna motiveringen, förordnat vederbörande länsstyrelse. Rätt till klagan över att familjebidrag beviljats eller fastställts till för högt belopp har icke syntts böra medgivas. Detta innebär i realiteten, att endast sökande till familjebidrag erhåller besvärsrätt i de fall, då bidrag förvägras eller förmenas vara bestämt till för lågt belopp. En följd av nämnda begränsning torde bli, att besvären kunna avgöras utan avvaktande av besvärstidens utgång. De föreslagna bestämmelserna utesluta givetvis ej, att kommun, mot vilken regressanspråk jämlikt 19 § göres gällande, i samband därmed kan hävda, att bidrag felaktigt eller till för högt belopp utbetalts, ej heller, att länsstyrelse vid prövning av statsbidragsfråga kan minska statsbidraget på grund av att lokalmyndighet felaktigt beviljat familjebidrag eller fastställt bidraget till för högt belopp.

Över länsstyrelses beslut i dit fullföljda mål om familjebidrag synes klagan icke böra medgivas. Dels torde det i och för sig vara av vikt att i görigaste mån undvika, att högre myndigheter belastas med sådana arbetsuppgifter, varom här kunde bliva fråga, och dels torde en besvärsrätt till högre instans knappast vara av behovet påkallad ur den bidragsberättigades synpunkt, men väl bereda rum för möjlighet till ohemul klagan. Enhetlighet i rättstillämpningen torde för övrigt kunna ernås genom den övervakande verksamhet, som förutsättes komma att utövas av den centrala tillsynsmyndigheten, och de anvisningar, som denna har att meddela.

Beslut angående statsbidrag eller förskott å dylika böra däremot givetvis kunna överklagas. Dessa beslut synas böra fullföljas till Kungl. Maj:t.

26—28 §§.

I dessa paragrafer hava upptagits ansvarsbestämmelser eller påföljder för den, som lämnar oriktiga eller vårdslösa uppgifter eller annars åsidosätter de bestämmelser, som kunna komma att meddelas med avseende å lagens tillämpning. För att erhålla garanti, att lokalmyndighet icke skall komma att vid tillämpningen av lagen giva efter på behovsprövning utan verkligen genomföra denna i den i lagen angivna eller förutsatta omfattningen, anser sig kommittén böra förordna, att möjlighet till indragande eller minskande av statsbidrag skall kunna ifrågakomma.

Särskild motivering till bestämmelserna rörande utmätning.

I direktiven för de sakkunnigas arbete har departementschefen framhållit, att en mobilisering som regel komme att för dem, som uteslutande vore hänvisade till sina inkomster, medföra oförmåga att betala de fasta utgifter för räntor, amorteringar, försäkringspremier, hyra, skatter m. m., vid vilka de flesta inkomsttagare vore bundna. Ehuru väl i vissa hänseenden en even-

tuell *moratorielagstiftning* därvidlag kunde träda reglerande emellan, syntes det dock departementschefen, som om förhållandet borde uppmärksammas i samband med förevarande utredning, därvid åtminstone tillfälliga åtgärder för ett övergångsskede borde övervägas.

Enligt lagen den 18 september 1914 (nr 205) angående förordnande om anstånd med betalning av gäld (moratorium) äger Konungen besluta om vissa moratorieåtgärder, bland annat då Sverige befinner sig i krig eller krigsfara och åtgärderna till följd därav prövas oundgängligen nödvändiga. Sålunda kan Konungen förordna om anstånd med betalning av gäld, varjämte föreskrifter kunna utfärdas, vilka på grund av betalningsanståndet äro erforderliga, dels rörande inskränkningar i borgenärs rätt att hos domstol, överexekutor och utmätningsman utsöka sin fordran, att söka gäldenärs försättande i konkurs samt att i övrigt göra gällande rättsliga verkningar av dröjsmål i avseende å betalningen, dels rörande uppskov med försäljning av utmätt eller konkursbo tillhörig egendom, dels ock rörande gäldenärs skyldighet att gälda ränta å gäld, med vars betalning anstånd åtnjutes. Ytterligare stadgas i lagen förbud mot att under anståndstiden uppvisa växel till betalning eller protestera densamma för bristande betalning, varjämte meddelas bestämmelser med avseende å vissa frister.

Då 1914 års moratorielag alltjämt är gällande, föreligger sålunda möjlighet att vid inträffande krigssituation med stöd av lagen vidtagas åtgärder av sådan räckvidd, att några speciella moratorieåtgärder för krigsdeltagare icke skulle bli av nöden. Härvid torde emellertid beaktas, att från skilda håll betänkligheter framställts mot tillgripande av mera omfattande moratorieåtgärder och ett tillämpande av moratoriet såsom ett normalt led i en ekonomisk krigsberedskap. Sålunda har statens krigsberedskapskommission i sitt betänkande, del II (1918), anfört bland annat följande.

Moratoriets innebörd är icke att sätta medborgarna i tillfälle att trots omvälvningen betala sina skulder, vilket tydligen måste vara ändamålet med ingripande i en kreditkris, utan tvärtom att befria dem därifrån. I stället för att avhjälpa den misstro till gäldenärernas betalningsförmåga, som alltid är en närmaste orsak till en kreditkris, innebär moratoriet en bekräftelse på misstron och hindrar endast borgenären att vidtaga de åtgärder för att återfå sin egendom, som han eljest skulle vidtaga; följden blir, att misstron ytterligare sprides och krisen förlänges. Alla försiktighetsmått till trots kan det aldrig undvikas, att ett av staten givet anstånd med betalning för gäldenären minskar borgenärens betalningsförmåga och därigenom sprider förvirringen i allt vidare kretsar; näringslivet kan nämligen sägas likna ett pärlband, där de första pärlornas fall drager alla de andras efter sig.

Den varaktiga följden av moratoriets tillämpning, vilken ju alltid innebär en laglig befrielse från fullgörande av åtagna förpliktelser, blir vidare oundgängligen minskat förtroende ej blott till gäldenärerna utan även till statens vilja att tillhandahålla rättsmedel för att göra privata avtal gällande och som följd därav ett försvagande av den ekonomiskt-rättsliga ordning, varpå näringslivet främst bygger. Det är visserligen sant, att en hel del modern lagstiftning, särskilt av socialpolitisk natur, upphäver giltigheten av enskilda avtal på många punkter; men moratoriet skiljer sig i sina verkningar väsentligt från dylika åtgärder därigenom, att det ej inskränker sig till att åsidosätta materiellt olämpliga avtal

utan, oberoende av avtalets större eller mindre berättigande i och för sig, befrar den ena eller andra parten från dess fullgörande. Även om vissa parallellföreteelser härtill finnas inom force-majeure-principens område, torde ingen tvekan böra råda därom, att en åtgärd av moratoriets godtyckliga och onyanserade beskaffenhet utgör en av force-majeure-principens mest betänkliga tillämpningar och den bland dem, som sist bör komma i fråga.

Trots denna sin inställning har kommissionen utarbetat ett utkast till en moratorielag, enligt vilken domstol skulle äga rätt att meddela anstånd med betalning av gäld (specialmoratorium). Anledningen till att ett dylikt utkast framlagts har angivits vara möjligheten av att, då allmänheten genom världskrigets händelser fått vänja sig vid tanken på moratoriet som en räddning ur svårigheterna, den allmänna meningens krav därpå även vid ett eventuellt framtida krigsutbrott kunde komma att bli så starkt, att moratorium trots sin betänkliga olämplighet komme till stand. Om så skulle inträffa, förefölle det vara något förmånligare, om ett specialmoratorium och ej ett generalmoratorium tillgrepes. Här må ytterligare anmärkas, att enligt utkastet hyra undantagits från sådan gäld, som skulle kunna bli föremål för moratorium.

Kommittén är ense med krigsberedskapskommissionen därutinnan, att vägande skäl kunna anföras mot införande av moratorium. Kommittén håller emellertid före, att moratorier, låt vara av begränsad omfattning, i vissa fall svårigen kunna undvikas. Att för olika fall tillskapa lämpliga bestämmelser härutinnan är dock förenat med betydande svårighet, och inom kommittén har stor tvekan rått beträffande räckvidden av de i viss mån moratorieartade bestämmelser, som i det följande föreslås.

Det är kommittén för närvarande icke möjligt att avgöra, huruvida och i så fall i vilken omfattning eller för vilken tid moratoriebestämmelser vid mobilisering eller försvarsberedskap komma att anbefallas. Med hänsyn härtill böra enligt kommitténs förmenande de åtgärder, som kunna befinnas nödvändiga eller lämpliga att genomföra för att i görligaste mån mildra de ekonomiska verkningarna för den mobiliserade, övervägas från den förutsättningen, att några moratoriebestämmelser av större räckvidd i ett vidare sammanhang icke komma i tillämpning.

Givet är, att en mobiliserings- eller försvarsberedskapstjänstgöring för flertalet deltagare kommer att medföra betydande olägenheter med hänsyn till deras egna och deras anförvantes ekonomiska förhållanden. Att söka helt undanröjda dessa olägenheter kan naturligen icke vara möjligt, bland annat med hänsyn till den allmänna värnpliktens karaktär. Kommittén har därför i förevarande sammanhang sökt begränsa sitt förslag till att omfatta sådana åtgärder, som synas kunna genomföras med minsta möjliga ingrepp i landets ekonomiska förhållanden. Som utgångspunkt har kommittén tagit den förordade familjebidragslagstiftningen, och för övrigt har syftemålet i stort sett varit att så komplettera de i nämnda lag ingående bestämmelserna, att möjlighet för de hemmavarande anförvaternas försörjning skall föreligga och ett skydd mot krisartade realisationer av viss för deras livsföring nödvändig egendom skall tillskapas.

Vid bedömandet av frågan, i vilken utsträckning dylika åtgärder ur angivna synpunkter kunna rekommenderas, möta huvudsakligen två spörsmål, nämligen dels vilken egendom som eventuellt bör skyddas, dels för vilken gäld dylikt skydd bör beredas. Vad den första frågan beträffar, må till en början framhållas, att de olägenheter i ekonomiskt hänseende, som en mobiliseringsinställelse kommer att medföra, torde kunna bliva betydligt mer omfattande för en person, som är hänvisad uteslutande till under normala förhållanden inflytande inkomster av arbete eller dylikt än för den, som vid mobiliseringstillfället disponerar över förmögenhet i egentlig mening — kontanter, värdepapper, fordringar, fastigheter m. m. — åtminstone om denna förmögenhet kan utan större omgång omsättas i likvida medel. Under det att den senare äger möjlighet att under längre eller kortare tid genom förmögenhetens avkastning eller dess förbrukande fullgöra honom åvilande förpliktelser, kan den förre genom inkomstens bortfallande komma att berövas denna möjlighet. Det är uppenbart, att detta kan för den till enbart sin inkomst hänvisade innebära avsevärda vådor, vilka torde komma att göra sig gällande på ett relativt tidigt stadium.

Med den förut angivna utgångspunkten — att söka åstadkomma minsta möjliga intrång i det ekonomiska livet — och under åberopande av vad tidigare framhållits rörande utformningen av hyresbidraget, vill det synas kommittén, som om några moratorieåtgärder avseende skydd för inkallades egentliga förmögenhet icke böra förordas, i vart fall icke i fråga om gäld som tillkommit före mobiliseringsbeslutet. Behovet av dylika åtgärder ur den inkallades synpunkt torde ej heller göra sig med skärpa gällande, då ju den inkallade även under normala förhållanden icke kunnat beräkna sin verkliga, behållna förmögenhet till mer än vad som återstått, sedan skulderna blivit betalda. Ett skyddande av de i förmögenheten ingående tillgångarna skulle i realiteten ofta innebära en premiering av icke nödvändiga kreditköp. Skäl kunna visserligen åberopas till stöd för bibehållandet av en viss likviditet för t. ex. näringsidkare, men dessa torde ur de synpunkter, ur vilka kommittén har att angripa problemet, och med hänsyn till de föreslagna reglerna om näringsbidrag i detta sammanhang kunna lämnas åsido.

Enligt kommitténs förmenande torde sålunda åtgärder av moratoriekaraktär icke böra i detta sammanhang förordas med avseende å de inkallades egentliga förmögenhetsobjekt. Annorlunda ställer sig däremot spörsmålet i fråga om skydd för andra de inkallades tillhörigheter, som icke kunna räknas till egentlig förmögenhet, t. ex. lösören, personlig löseegendom, arbetsredskap och dylikt. Härvidlag må framhållas följande. Även om för vissa samhällsmedlemmar en avsevärd sänkning av tidigare levnadsstandard kommer att bli ofrånkomlig genom familjeförsörjarnas inbeordrande till militärtjänstgöring, synas med hänsyn till den av kommittén föreslagna utformningen av familjebidragsbestämmelserna samtliga de, vilka för sin försörjning äro beroende av de inkallade, erhålla åtminstone nöjaktiga bidrag till anskaffande av livsmedel, bostad, kläder och vissa andra förnödenheter. Däremot

har genom familjebidragen icke särskilt sörjts för tillgodoseende av behovet av bohag och övrig personlig lösegendom. Därest nu en vid mobilisering inkallad familjeförsörjare, vilken vid tiden för mobiliseringen varit utslutande hänvisad till sin inkomst och icke besitter förmögenhet utöver lösöret, häftar för gäld, vilken han icke förmår infria, föreligger risken, att borgenären utsöker betalning ur denna egendom. Med hänsyn till utsökningslagens relativt låga gräns för den utmätningensfria egendomen — högst 500 kronor eller, därest gäldenären icke är familjeförsörjare eller har eget hushåll, högst 200 kronor — skulle följden otvivelaktigt i många fall kunna bli, att till de hemmavarandes disposition efter utmätning återstode lösegendom i en utsträckning, som skulle te sig uppenbart obillig. Särskilt i de fall, då den inkallade, som varit utslutande hänvisad till sin inkomst och plägat därmed planenligt betala honom åvilande gäld, genom att kallas under fanorna berövas denna sin inkomst, måste det synas hårt, att han utan eget förvållande berövas även lösöret.

Av det anförda torde framgå, att kommittén för sin del i princip finner moratorieåtgärder till skydd av den inkallades egentliga förmögenhet mindre lämpliga men däremot anser skäl tala för övervägande av dylika åtgärder beträffande förmögenhetsobjekt av lösöres karaktär. I detta sammanhang må framhållas, att eventuella moratorieåtgärder beträffande lösöret icke kunna anses särskilt vådliga vare sig för den enskilde borgenären eller för det ekonomiska livet över huvud. Den egendom, det här är fråga om, plägar ju under normala förhållanden i mycket ringa utsträckning komma i betraktande, när det gäller kreditgivning eller dylikt. Härtill kommer, att en mera allmän tvångsrealisation säkerligen skulle så pressa ned priserna, att något verkligt utbyte av försäljningarna knappast stode att vinna för borgenären, men väl utrymme beredas till spekulation på den inkallades bekostnad.

Vid behandlingen av familjebidraglagen har övervägts, att värnpliktig, som är ägare till den bostad han bebor eller innehar denna med bostadsrätt, bör kunna komma i åtnjutande av hyresbidrag för sådana nödiga kostnader, som erfordras för bostadens eller bostadsrättens bibehållande, och har såsom grund härför framhållits vikten av att ett visst skydd beredes den värnpliktiges hem. Med hänsyn till denna egendoms speciella karaktär kunde det ifrågasättas att låta densamma under vissa förutsättningar inbegripas bland sådan egendom, vilken bör skyddas för utmätning. Den direkt till egendomen knutna gälden — amorteringar, räntor och fasta, regelbundet återkommande avgifter o. s. v. — kan visserligen betalas med de hyresbidrag, som kunna tilldelas den värnpliktige. Häftar emellertid denne vid mobiliseringen för annan gäld, föreligger risk för utmätning för denna, varför egendomen sålunda trots hyresbidragen kan gå den värnpliktige ur händer. Det torde vara tveksamt, hurvida staten över huvud taget bör bidraga till att förränta belastande gäld i avsikt att åt den värnpliktige eller hans familj bibehålla egendomen, utan att samtidigt garanti beredes för att syftet med det beviljade bidraget verkligen nås. På grund

av de svåröverskådliga konsekvenser, ett skyddande av egendom av ifrågasatt slag skulle medföra för den värnpliktiges borgenärer, anser sig emellertid kommittén icke utan grundligare utredning kunna förorda bestämmelser i sådant hänseende.

Den andra huvudfrågan i förevarande sammanhang är den, för vilket slag av gäld moratorieåtgärder kunna tänkas bära ifrågakomma. Från kommitténs utgångspunkt synes detta i viss mån sammanhånga med den utformning, som reglerna om familjebidrag erhålla. Ju vidsträcktare dessa bliva, desto mindre omfattande synas moratorieåtgärderna kunna göras. I samma mån som genom familjebidragsbestämmelserna sörts för möjligheten att likvidera normalt återkommande, före mobiliseringsbeslutet ingångna förpliktelser bortfaller behovet av moratorieåtgärder. Såsom redan nämnts, erfordras såsom regel icke egentliga moratorieåtgärder beträffande en av de för flertalet inkallade största, regelbundet återkommande utgiftsposterna, nämligen hyran. Vad sålunda anmärkts beträffande hyra torde, därest näringsbidrag införes, gälla även arrendeavgifter. Jämväl avgifter för vatten, gas, elektricitet och andra dylika smärre utgifter torde kunna gäldas ur familjebidraget. Däremot torde dessa icke förslå för bestridande av utgifter för försäkringspremier och icke heller för betalande av gäld av mera allmän karaktär, t. ex. skuld för avbetalningsköp, studieskulder, växelskulder m. m.

När det gäller att avgöra, för vilken gäld den inkallades egendom eventuellt bör skyddas, må följande beaktas. Tidigare har kommittén givit uttryck åt sin uppfattning, att moratorieåtgärder bära ifrågasättas endast beträffande viss den inkallades egendom, nämligen hans lösegendom, därvid moratoriets syftemål angivits vara att bereda den inkallade och hans familj skydd mot tvångsrealisationer i en oförvillad nödsituation. För ernående av detta syftemål torde det bliva erforderligt att skydda egendomen mot all slags gäld och icke begränsa skyddet till vissa slag av förpliktelser eller åtaganden. Detta av flera skäl. En begränsning till viss slags gäld kan icke giva garanti för att det uppställda målet nås. Den gäld, för vilken moratorium närmast torde kunna ifrågasättas, torde utgöras av skatter och dylika avgifter. Skulle man nu inskränka moratoriet till dylik gäld, ernås ju i realiteten intet annat än att förmånsrätten för skatterna sättes ur kraft — utmätning för skatt skulle ej få ske, men väl för annan gäld. Mot en sådan anordning kan riktas den erinran, att stat och kommun skulle komma att avstå från möjligheten att göra sig betalda för sina fordringar under en tid, då största behov av medel föreligger, utan att man därigenom når det med åtgärden åsyftade målet, att skydda gäldenären från att berövas sin egendom. Endast i sådana fall nämligen, då gäldenärens enda skuld består i skatter och liknande, når man på denna väg det uppställda målet.

Därest syftemålet med moratoriebestämmelserna skall vara att i större utsträckning än under normala förhållanden skydda viss gäldenärens egendom, antingen därför att hans hemmavarande anförvanter äro i behov av denna egendom för sin livsföring, eller för att förhindra krisartade realisationer, synes det därför nödvändigt, att moratoriet kommer att avse all gäld.

Även ett annat skäl kan åberopas mot att begränsa moratoriet till viss slags gäld. En dylik begränsning innebär ju, såsom tidigare framhållits, att den fordringsägare, som nödgas avstå från rätt att utkräva betalning, kommer i ett sämre läge i förhållande till den, som utan hinder av eventuella moratoriebestämmelser kan utsöka betalning ur gäldenärens egendom. I det fall, att offentlig myndighet, särskilt staten, är fordringsägare, torde icke så mycket vara att invända mot ett moratorium, då ju staten i detta fall kan sägas frivilligt avstå från sin rätt. Men i samma mån som moratoriet utsträcker till att avse gäld till privata rättssubjekt tillspetsas situationen. Dessa senare utsättas nämligen för risken, att den egendom, ur vilken de annars kunnat göra sig betalda, tages i anspråk av andra fordringsägare, för vilka moratoriebestämmelserna icke gälla. Uppenbart är, att dessa risker bliva större, i samma mån som de skyddade egendomsobjekten bliva mer omfattande.

Av det nu anförda vill det synas, som man antingen måste nöja sig med ett moratorium för skatter och dylika offentliga avgifter, vilket ur gäldenärens synpunkt icke bereder det avsedda skyddet och av denna anledning i många fall kan te sig skäligen värdelöst, eller ock utsträcka moratoriet till all slags gäld. De i det föregående framhållna synpunkterna synas övervägande tala för det senare alternativet. Därest man sålunda i princip stannar för att låta moratorieåtgärderna omfatta all slags gäld men begränsar dem att endast avse det slag av egendom, som kan sammanfattas under benämningen lösöre, uppställa sig som nästa spörsmål frågorna, under vilka förutsättningar och i vilken utsträckning detta lösöre bör skyddas. Uppenbarligen torde därvid behov icke föreligga att ur angivna synpunkter skydda lösegendom av mer eller mindre lyxbetonad karaktär. Tidigare har närmast pekats på sådan egendom, av vilken den inkallade eller hans familj har behov för tillgodoseende av berättigade bostads- och personliga behov, d. v. s. gång- och sängkläder, möbler och annat bohag samt annan personlig lösegendom, ävensom på nödiga arbetsredskap. Denna avgränsning sammanfaller sålunda i anseende till egendomens beskaffenhet med den i 65 § utsökningslagen från utmätning undantagna. Under det att nämnda lagstadgande föreskriver en fix gräns för vad som kan undandragas borgenär, synas emellertid skäl tala för att vid bestämmandet av det i förevarande sammanhang ifrågasatta skyddets omfattning icke angiva någon viss maximigräns. Skälen härför torde framgå av vad förut anförts beträffande såväl skyddets syftemål att möjliggöra ett visst bibehållande av hemmavarande anförvanners levnadsstandard som ock den inkallades intresse av skydd mot krisartade realisationer i en av honom själv icke orsakad nödsituation. Ett fixerande av en viss gräns skulle med hänsyn till tidigare levnadsstandard otvivelaktigt komma att verka synnerligen godtyckligt i de olika enskilda fallen, och skyddet skulle för många värnpliktiga komma att synas alltför bristfälligt. Kommittén finner sig i stället böra föreslå, att skydd efter prövning i det enskilda fallet bör beredas i fråga om lösöre till ett värde, som med hänsyn till gäldenärens ställning och övriga omständigheter kan anses

skäligt. Därvid torde det emellertid med hänsyn till svårigheten att definiera begreppet arbetsredskap — vartill ju i vidsträckt mening kunna hänföras fabriksinventarier och dylikt — bliva nödvändigt att för sådan egendom stadga en viss begränsning. Kommittén tror sig i detta avseende kunna tillgodose ett ur skyddets synpunkt berättigat krav, om en maximigräns härvid fastställles till förslagsvis 500 kronor, oavsett den inkallades försörjningsplikt.

I fråga om den närmare karaktären av det skydd, som enligt angivna grunder bör beredas den inkallade, synes ett egentligt betalningsansånd med åvilande gäld med hänsyn till den skyddade egendomens begränsade omfattning icke behöva ifrågakomma. Borgenären bör sålunda kunna vända sig mot annan egendom för utsökande av betalning för sin fordran. Det torde i stället ligga närmast tillhands att giva skyddet formen av ett exekutivmoratorium, utformat såsom en utsträckning av värdet av den utmättingsfria egendomen. Vad i 65 § 2 punkten utsökningslagen stadgas om huru skall förfaras i händelse gäldenären saknar medel till nödtorftigt uppehälle, torde i tillämpliga delar få gälla i motsvarande situation för den inkallades familj. Anledning torde saknas att undantaga lös pant från utmätning för gäld, för vilken panten lämnats.

Av vad hittills anförts framgår, att kommittén funnit sig böra till granskning upptaga moratoriespörsmålet endast beträffande de personer, vilka inkallats till mobiliserings- eller försvarsberedskapstjänstgöring. Det är givet, att skäl kunna anföras till stöd för att det skydd, som sålunda beredes den inkallade, jämväl borde kunna komma dem till godo, vilka genom den inkallades oförmåga att fullgöra sina förpliktelser själva råka i brydsamma situationer. Sålunda torde t. ex. infriandet av borgensförbindelser ingångna för gäldbundna inkallade, utebliven likvid för dessa personers till betalning förfallna skulder m. m. helt opåräknat äventyra fordringsägarens ekonomiska ställning. Av flera skäl — bland annat svårigheten att beträffande dessa personer avgöra den verkliga orsaken till de iråkade svårigheterna — torde emellertid tveksamhet råda, i vad mån åtgärder av moratoriekaraktär för dessa borgenärers vidkommande äro motiverade. I varje fall torde med hänsyn till den begränsning, som givits de sakkunnigas uppdrag, spörsmålet icke i förevarande sammanhang böra upptagas till prövning. Kommittén finner sig därför böra förorda, att de i förevarande sammanhang föreslagna moratorieåtgärderna begränsas att avse endast den personal, som inkallats till värnpliktstjänstgöring jämlikt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen eller för frivillig vid krigsmakten. Inkallelser jämlikt nämnda lagrum kunna visserligen förekomma även under mera normala förhållanden för fyllande av beredskapsbehov. Sålunda har Kungl. Maj:t med stöd av § 28 värnpliktslagen under senare tid inkallat eller kvarhållit värnpliktiga för fullgörandet av kortare tids beredskapstjänst. Från och med den 1 juli detta år har emellertid § 27 värnpliktslagen givits ändrad lydelse, som medger inkallande för beredskapstjänst under högst 30 dagar, varför inkallelse enligt §§ 28 och 36 värnpliktslagen i framtiden torde bliva av än mera extra-

ordinär natur. Ehuru förevarande bestämmelser ej böra sättas i kraft vid all sådan inkallelse, torde, om vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap en lag av nu angivna innehåll erfordras, denna böra göras tillämplig å alla dem, som inkallats enligt sistnämnda paragrafer i värnpliktslagen, däremot ej å dem, som fullgöra beredskapsövning. Lagen torde med hänsyn till sitt innehåll icke kunna utfärdas med stöd av 1914 års fullmaktslag utan först efter riksdagens medverkan.

Givet är, att de förordade bestämmelserna icke kunna äga tillämpning i fråga om utmätning, som sökts före dagen för bestämmelsernas ikraftträdande. Det kan ifrågasättas, om bestämmelserna skola hava tillämpning beträffande gäld, som tillkommit efter lagens ikraftträdande. Anledning synes emellertid saknas att göra någon skillnad på detta och andra fall. Kreditgivning till medellösa krigsdeltagare torde för övrigt icke förekomma i någon större utsträckning.

I sina förslag till viss särskild lagstiftning angående krigsdeltagare har krigsberedskapskommissionen upptagit bestämmelser, avsedda att till krigets slut generellt bevara besvärsmätt i rättegång, däri krigsdeltagare är part. Ett anstånd i angiven utsträckning med avgörande av hithörande tvister torde emellertid icke vara lämpligt eller ändamålsenligt. Kommittén anser därför erforderligt, att i de fall, då gäldenären själv icke har tillfälle att tillvarataga sin rätt, möjlighet beredes den, vilken i sin vård har sådan egendom, som är föremål för utmätning, att med laga verkan överklaga utmätningsbeslutet.

Med den utformning, som av de sakkunniga förordats för eventuella moratorieåtgärder, är det uppenbart, att vissa borgenärer komma att se sig berövade möjligheten att för sina fordringar göra sig betalda ur egendom, vilken under normala förhållanden kunnat tagas i anspråk för gälds betalning. Därest den ifrågasatta friheten från utmätning genomföres, kan för dessa borgenärer risk föreligga, att egendomen under tiden för exekutivmoratoriet av gäldenären eller hans ställföreträdare försäljes eller besittningsrätten därtill på annat sätt avhändes gäldenären och att borgenären vid moratoriets upphörande kommer i ett sämre läge, än om han genast kunnat påfordra realisationsförfarande. Detta leder tanken på att i borgenärens intresse eventuellt komplettera de föreslagna moratoriebestämmelserna med bestämmelser, syftande till att betaga gäldenären möjligheten att disponera över den egendom, som moratoriebestämmelserna avse att undandraga från omedelbart ianspråktagande. Närmast till hands torde därvidlag ligga att beträffande sådan egendom föreskriva ett generellt skingringsförbud. Kommittén anser emellertid tillräckliga skäl icke föreligga att förordna sådana bestämmelser.

Med den begränsning, som föreslagits för moratoriets omfattning, torde det vara uppenbart, att gäldbundna värnpliktiga löpa risken att bli försatta i konkurs, åtminstone om mobiliseringstillståndet kommer att få någon längre varaktighet. Frågan om en begränsning av rätten att försätta mobiliserad i konkurs torde emellertid icke i detta sammanhang kunna komma

under bedömande, utan torde böra beaktas vid övervägande av eventuella moratorieåtgärder i mera vidsträckt bemärkelse. Här må blott erinras, att den egendom, som enligt de sakkunnigas förslag bör undantagas från utmätning, givetvis icke heller bör ingå i konkursboet. Något särskilt stadgande härom är emellertid med hänsyn till avfattningen av 27 § konkurslagen icke erforderligt.

Särskild motivering till bestämmelserna rörande hyra m. m.

Av vad tidigare anförts framgår, att kommittén för tillgodoseendet av de inkallades och deras familjers bostadsbehov förordat hyresbidrag, men att särskilda bestämmelser syntes bliva erforderliga för att i vissa avseenden reglera en del hyresmarknaden berörande förhållanden.

Dylika bestämmelser torde till en början vara erforderliga med hänsyn till de regler, som föreslagits för hyresbidragets utbetalande. I 7 § förslaget till familjebidragsförordning stadgas såsom det normala, att hyresbidrag skall utbetalas i förskott för kalendermånad. Månadsbetalning av hyran förekommer redan nu ganska allmänt, och enligt 6 § i den ännu gällande lagen den 10 mars 1923 med vissa bestämmelser rörande hyra, vilket stadgande har sin motsvarighet i den från den 1 januari 1940 gällande nya hyreslagstiftningen, må, oavsett vad kontraktet stipulerar, sådan ordning för betalningen tillämpas beträffande lägenheter om högst fyra rum, kök däri inbegripet. Det torde emellertid erfordras, att även för övriga fall, då hyresbetalning enligt avtal skall fullgöras förskottsvis för längre termin än en månad, bestämmelser utfärdas, som fastslå rätten till hyresbetalning för kalendermånad.

Vidare synas bestämmelser erforderliga för att förhindra, att dröjsmål med hyresbetalning skall leda till omedelbart förverkande av hyresrätten och därmed följande rätt för hyresvärd att vräka hyresgästen. Åtminstone under den första tiden av en mobilisering eller en förstärkt försvarsberedskap och innan de organ, som handhåva prövning och verkställa utbetalning av hyresbidrag, kunna anpassa sig efter rådande förhållanden, kan det nämligen i följd av det stora antalet ansökningar inträffa, att utbetalning av hyresbidrag fördröjes så, att hyrorna icke kunna erläggas å avtalad tid. Särskilt i det fall, att mobilisering anbefalles eller förstärkt försvarsberedskap genomföres under slutet av en kalendermånad, synes risken stor, att bidragssystemet icke hunnit komma i tillämpning före närmaste förfallodags inträde. Kommittén anser sig därför böra föreslå, att bestämmelser utfärdas av innehåll, att dröjsmål med erläggande av hyra ej må föranleda hyresrättens förverkande med mindre så lång tid förflutit efter värnpliktigs inkallande, att möjlighet för utbetalande av eventuella hyres- eller näringsbidrag skall hava förelegat. Vad sålunda föreslagits om dröjsmål beträffande hyresbetalning torde jämväl böra gälla i fråga om fullgörandet av betalningsskyldighet, som åligger bostadsrättshavare gentemot bostadsrättsförening.

I syfte att underlätta eventuellt möjlig omflyttning torde, såsom i den särskilda motiveringen för hyresbidraget framhållits, regler erfordras i syfte att medgiva förkortning av kontraherad uppsägningstid. I detta hänseende föreslås, att hyresavtal skall upphöra att gälla tre månader efter skedd uppsägning, även om längre uppsägningstid varit avtalad. För underlättande av omflyttning böra hyresavtal även kunna utan hinder av hyresavtalets bestämmelser uppsägas att gälla till den 1 april eller den 1 oktober.

Lagen torde böra göras tillämplig dels beträffande hyresavtal rörande lägenhet, vilken är uthyrd helt eller delvis till bostad, under förutsättning, att hyresgästen är en värnpliktig, som är inkallad till tjänstgöring enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen eller frivillig vid krigsmakten, dels i fråga om bostadsrätt, som innehaves av dylik värnpliktig eller krigsfrivillig.

Lagförslaget upptager, förutom de bestämmelser, för vilka nu i huvudsak redogjorts, även vissa stadganden med avseende å fall, då lagen upphör att gälla.

Särskild motivering till bestämmelserna rörande avbetalningsköp.

Såsom redan tidigare framhållits, syfta de av kommittén förordade moratorieåtgärderna till att skydda den del av den inkallades egendom, som normalt icke plägar tagas i anspråk för gälds betalning. Ett av argumenten har därvid varit, att den inkallades familj icke bör berövas sådan egendom av lösöres karaktär, som svarar mot dess levnadsstandard under normala förhållanden. Den egendom, som därvid kommit i fråga, är sådan, som innehaves av den inkallade med äganderätt. Emellertid torde det i mycket stor utsträckning förekomma, att den inkallades lösöre inköpts på avbetalning. Särskilt torde yngre familjeförsörjare i svag ekonomisk ställning nödgas anskaffa bohag och andra för bosättning nödiga artiklar genom anlitande av avbetalningsköp. Då dessa familjeförsörjare i flertalet fall torde vara för likvidering av de ingångna avbetalningsköpen hänvisade till sin normalt inflytande inkomst, är det uppenbart, att vådorna av en inkallelse av längre varaktighet äro särskilt stora för dem och deras familjer. Underlåter köparen att fullgöra sin betalningsskyldighet enligt kontraktet, har säljaren möjlighet att efter viss kortare tidsfrist i exekutiv ordning utkräva icke förfallna poster eller återtaga det försålda. Därest säljaren begagnar sig av sistnämnda möjlighet kan följden i sämsta fall bliva, att de hemmavarande anförvanterna plötsligt befinna sig i en fullständigt ohållbar situation. De av kommittén föreslagna åtgärderna i fråga om höjd gräns för den utmätningsfria egendomen, vilka endast hava avseende å gäldenärens egendom, betaga ju icke säljaren möjligheten att återtaga hela bohaget. Det synes vara uppenbart, att förhållandena för dessa fall böra på ett eller annat sätt så gestaltas, att ett nödläge av antytt slag icke kan inträffa.

Två vägar synas härvidlag kunna anlitas. Den ena är den, att man i familjebidragslagen antingen upptager bestämmelser om ett särskilt bidrag, avsett för att täcka utgifterna för avbetalningar i fråga om sådana lösören, som prövas vara behövliga för familjens existens, eller så tillmäter familjepenningens storlek, att den förslår till gäldandet av ifrågavarande utgifter. Vägande skäl kunna emellertid anföras såväl mot att komplicera bidragssystemet som mot att höja familjepenningens maximum.

Den andra till buds stående utvägen är att, då ett återtagande av genom avbetalningsköp förvärvad egendom skulle beröva köparen eller hans familj nödigt bohag, genom ett slags exekutivmoratorium tills vidare uppskjuta frågan om avbetalningsköpets hävande beträffande sådan egendom. Uppenbarligen skulle därigenom betydande olägenheter kunna drabba säljaren, men dessa torde i och för sig icke bliva större än de, som drabba borgenär genom det av kommittén förordade exekutivmoratoriet beträffande den inkallades med äganderätt förvärvade egendom. Sätillvida torde säljaren intaga en gynnsammare ställning, som möjlighet icke föreligger för köparen att under moratorietiden sälja eller pantsätta godset.

Kommittén vill för sin del i enlighet med det senare alternativet förorda sådana bestämmelser, att ett uppskov med avbetalningslikvid blir möjligt utan att därav följer rätt för säljaren att omedelbart återtaga godset. Det synes emellertid uppenbart, att en dylik anordning bör tillgripas endast i ytterst begränsad utsträckning. Att såsom beträffande den egna egendomen bestämma omfattningen av skyddet i förhållande till den inkallades levnadsstandard låter sig knappast göra. Med hänsyn till det bakomliggande motivet, att förhindra den inkallades eller hans familjs fullständiga blottställande, torde i stället förbudet mot återtagande böra avse endast den för familjen allra nödvändigaste egendomen. Närmast till hands torde därvid ligga att fixera vad som må behållas till den i 65 § utsökningslagen såsom utmätningsfri betecknade egendomen, d. v. s. i det fall, att den inkallade är familjeförsörjare, nödiga gång- och sängkläder för den inkallade, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn samt nödiga arbetsredskap och andra lösören till ett värde av 500 kronor, eller, där han icke är familjeförsörjare och icke heller har eget hushåll, till 200 kronor. Maximigränserna förutsättas därvid bestämmas med utgångspunkt från utmätningsvärdet och icke värdet enligt avbetalningskontraktet. Vad i andra punkten nämnda lagrum sägs för det fall, att utväg saknas till nödortfigt uppehälle, torde böra i tillämpliga delar gälla. Förbudet mot återtagande av gods torde jämväl böra göras tillämpligt å förrättning avseende verkställighet av dom, varigenom köpare förpliktats utgiva gods, som blivit försålt genom avbetalningsköp. Bestämmelserna torde böra göras tillämpliga i samma utsträckning, som här ovan angivits beträffande förslaget till lag om vissa bestämmelser rörande utmätning.

I detta sammanhang torde förtjäna framhållas, att, därest den föreslagna lagen kommer att tillämpas under längre tidrymd, de förfallna delbetalningar, som köparen har att fullgöra, sedan lagen upphört att gälla, kunna

komma att uppgå till förhållandevis betydande belopp. Vissa övergångs-
ordningar torde därför kunna beräknas bli nödvändiga. I vilken omfattning
sådana anordningar böra ifrågakomma, undandraget sig för närvarande
kommitténs bedömande.

Besvärsmätt torde böra förbehållas den, som har den försälda egendomen
i sin vård.

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG.

Bilaga 1.

Förslag

till

Lag om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (familjebidragslag).

Härigenom förordnas som följer:

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Förordnar Konungen jämlikt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen om inkallelse av värnpliktiga och skall krigsavlöningsreglementet äga helt eller delvis tillämpning beträffande dessa värnpliktiga, skall ock, där ej Konungen annorlunda föreskriver, från och med inställedagen å dem tillämpas stadgandena i denna lag; Konungen obetaget, att förordna om lagens tillämpning även å andra värnpliktiga.

Med inställedagen avses i denna lag
vid mobilisering, dagen för tjänstgöringens början vid mobiliserat förband;
vid förstärkt försvarsberedskap, dagen för påbörjandet av tjänstgöring vid förband, som organiserats enligt bestämmelserna för förstärkt försvarsberedskap; samt

vid inkallelse utan samband med mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap, dagen för den värnpliktiges inställelse till tjänstgöring eller, om lagens bestämmelser skola träda i tillämpning å senare dag, den dagen.

I den mån bestämmelserna i denna lag äga tillämpning, utgår icke bidrag till värnpliktigs familj enligt för fredstid gällande föreskrifter.

2 §.

Värnpliktig är i enlighet med vad nedan stadgas berättigad till familjebidrag.

Familjebidrag utgår kontant såsom familjepenning, hyresbidrag och näringsbidrag; dock må, i den ordning Konungen föreskriver, kunna bestämmas, att familjebidrag skall till viss del utgå in natura.

Om sjukvård för värnpliktigs familj gäller vad om sådan vård är stadgat i lagen om fattigvården och i barnavårdslagen; dock att därvid skall iakttagas vad nedan i 19 och 23 §§ föreskrives.

3 §.

Såsom medlemmar av den värnpliktiges familj anses enligt denna lag:

a) den värnpliktiges hustru samt barn och adoptivbarn under sexton år;

b) den värnpliktiges föräldrar och adoptant, hans barn och adoptivbarn över sexton år, hustrus barn och adoptivbarn samt fränskild hustru, en var under förutsättning, att den värnpliktige är underhållsskyldig gentemot vederbörande och under tiden före inkallelsen i väsentlig mån bidragit till dennes underhåll; samt

c) husföreståndarinna under förutsättning, att den värnpliktige sammanbor med barn under sexton år men ej med arbetsför hustru.

Om familjepenning.

4 §.

Familjepenning utgår för tryggande av familjens uppehälle med högst så stort belopp för dag, som för en var av nedan angivna ortsgrupper upptages i följande tariff:

1	2	3	4
Ortsgrupp	För hustru eller, där hustru ej finnes, annan familjemedlem över 16 år, som förestår den värnpliktiges hem kronor	För annan familjemedlem över 16 år än som avses i kol. 2 kronor	För familjemedlem under 16 år kronor
I	1: 75	1: —	0: 70
II	2: —	1: 25	0: 80
III	2: 25	1: 50	0: 90

Familjepenning fastställles särskilt för varje familjemedlem samt utgår efter den ortsgrupp, till vilken den kommun är att hänföra, som enligt vad i 17 § stadgas skall utbetala beloppet. I fråga om kommunernas hänförande till ortsgrupp skall tillämpas den enligt lagen om folkpensionering verkställda indelningen.

5 §.

Av familjepenningen utgår för de i 3 § a) avsedda familjemedlemmarna visst grundbelopp utan behovsprövning. Grundbeloppet utgör för hustru en krona och för varje barn eller adoptivbarn under sexton år 40 öre.

I övrigt utgår familjepenning, med iakttagande av vad i 15 § stadgas, allenast i den mån behov därav skäligen kan antagas föreligga. Vid bestämmande av beloppets storlek skall hänsyn tagas till familjens samtliga inkomster utom till den värnpliktiges krigslön. För familjemedlem, som avses i 3 § b), må ej fastställas högre belopp än det, varmed den värnpliktige under tiden före inkallelsen stadigvarande bidragit till den ifrågavarande familjemedlemmens underhåll.

6 §.

Familjepenning utgår icke till värnpliktig, som åtnjuter avlöning enligt civila eller militära avlöningsreglementet.

7 §.

Familjepenning må utgå från och med inställedagen samt uppbäras, där ej Konungen annorlunda förordnar, till och med dagen efter den, då tjänstgöringen upphört eller, om den värnpliktige avlidit, till och med månaden näst efter den, under vilken dödsfallet blivit kunnigt. Lika med tjänstgöring anses krigsfångenskap. Har den värnpliktige anmälts såsom saknad och är ej uppenbart att han rymt, må ock familjepenning tills vidare utgå. Visar avliden värnpliktigs familjemedlem före utgången av månaden näst efter den, under vilken dödsfallet blivit kunnigt, att ansökan om krigspension blivit gjord i den ordning, som kan varda föreskriven, må familjepenning för de familjemedlemmar, som avses med pensionsansökan, utgå till dess denna prövats i första instans.

Om hyresbidrag.

8 §.

Prövas behov av bidrag, utöver familjepeningen, vara för handen för beredande av bostad åt en eller flera familjemedlemmar, med vilka den värnpliktige omedelbart före inkallelsen sammanbott, må, där ej Konungen annorlunda förordnar, under iakttagande av vad i 15 § stadgas hyresbidrag kunna tillerkännas den värnpliktige. Sådant bidrag må utgå jämväl till värnpliktig, som avses i 6 §. Hyresbidrag må ej beviljas för mer än en bostad. Bidraget må även avse kostnader, som äro förenade med ombyte av bostad.

Hyresbidraget må icke överstiga beloppet av den hyra, som vid inställsen varit avtalad. Är särskild avgift överenskommen för bostadens förseende med värme, skall sådan avgift inräknas i hyran. Bestrider den värnpliktige själv kostnaden för värme, må ock sådan kostnad tagas i betraktande vid hyresbidragets bestämmande.

Är den värnpliktige eller hans hustru ägare till bostaden eller innehar denna med bostadsrätt, må hyresbidraget avse kostnad för bestridande av ränta och amortering å lån för bostadens anskaffande eller för fullgörande av förpliktelser mot bostadsrättsföreningen, dock ej till högre belopp än som motsvarar det för bostaden beräknade hyresvärdet. Bidrag till amortering må ej utgå i annan mån än den värnpliktige eller hans hustru förbundit sig erlagga amortering, ej heller för år räknat med högre belopp, än som svarar mot en tjugondel av sammanlagda lånesumman.

Vid behovsprövning, som avses i denna paragraf, skall hänsyn tagas till familjens skäligen behov av bostad, till den värnpliktiges eller hans hustrus bundenhet av hyresavtal och andra åtaganden för bostadsbehovets tillgodo-seende ävensom till familjens samtliga inkomster, utom den värnpliktiges terminslön. Såsom villkor för erhållande av hyresbidrag må, där så prövas skäligt, föreskrivas, att viss del av bostaden skall utan ersättning upplåtas för krigsmaktens eller luftskyddets behov eller för annat allmänt ändamål.

9 §.

Är värnpliktig i behov av bidrag till hyra, ränta eller amortering för att kunna behålla sin bostad under värnpliktstjänstgöringen och skulle bostadens avstående för honom medföra synnerlig olägenhet, må hyresbidrag tillerkännas honom enligt vad i 8 § stadgas, ändå att bidraget ej avser beredande av bostad åt familjemedlemmar, som där sägs.

10 §.

Hyresbidrag må utgå till gäldande av hyra, som förfaller från och med inställelsedagen, samt uppbäras, där ej Konungen annorlunda förordnar, till och med utgången av den månad, under vilken värnpliktstjänstgöringen upphört eller, om den värnpliktige avlidit, dödsfallet blivit kunnigt. Med avseende å rätten att åtnjuta hyresbidrag skall i övrigt vad i 7 § stadgas beträffande familjepenning äga motsvarande tillämpning.

Om näringsbidrag.

11 §.

Konungen äger, där med hänsyn till inkallelsens sannolika varaktighet så finnes lämpligt, förordna, att till värnpliktiga, vilka driva näring eller rörelse, må kunna utgå bidrag till anställande av arbetskraft för verksamhetens upprätthållande (näringsbidrag) i enlighet med vad nedan i 12—15 §§ stadgas.

Näringsbidrag må, utom i fall, som i 14 § sägs, utgå allenast, därest den värnpliktige har familj och denna erhåller sitt uppehälle av näringen eller rörelsen.

12 §.

Näringsbidrag utgår med högst så stort belopp, som är oundgängligt för näringens eller rörelsens upprätthållande, och må ej överstiga tvåhundra kronor i månaden. Är verksamhetens upprätthållande av särskild betydelse för det allmänna, må dock bidraget kunna utgöra högst trehundra kronor i månaden.

Näringsbidrag må ej utgå, med mindre det måste antagas, att bidraget är nödvändigt för näringens eller rörelsens fortsatta drivande, att förutsättningar i övrigt äro för handen för verksamhetens upprätthållande samt att näringens eller rörelsens fortsättande överensstämmer med allmänt intresse.

Näringsbidrag må ej avse anställande av familjemedlem, som i 3 § a) eller b) sägs. Huruvida näringsbidrag må avse anställande av annan närmare släkting till den värnpliktige, må bero av prövning i varje särskilt fall.

13 §.

Näringsbidrag må utgå tidigast från viss av Konungen bestämd dag. Där ej Konungen annorlunda förordnar, må bidraget åtnjutas till och med ut-

gången av den månad, under vilken värnpliktstjänstgöringen upphört eller, om den värnpliktige avlidit, dödsfallet blivit kunnigt. Med avseende å rätten att åtnjuta näringsbidrag skall i övrigt vad i 7 § stadgas beträffande familjepenning äga motsvarande tillämpning.

14 §.

Skulle upphörandet av näring eller rörelse, som den värnpliktige driver, för honom medföra synnerlig olägenhet eller vara ur det allmännas synpunkt till skada, må näringsbidrag kunna utgå i enlighet med vad ovan stadgas, ändå att den värnpliktige icke har familj.

15 §.

Den som uppbär näringsbidrag äger ej åtnjuta annat familjebidrag än familjepennings grundbelopp. Vid valet mellan de bidrag, som kunna utgå utöver nämnda grundbelopp, skall, om förutsättningar för beviljande av näringsbidrag äro för handen, denna form av bidrag äga företräde.

Om arbetsförmedlingsplikt.

16 §.

När skäl därtill äro, må Konungen såsom villkor för erhållande av annat familjebidrag än familjepennings grundbelopp föreskriva skyldighet för familjemedlemmarna att i enlighet med vad nedan stadgas hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen anmäla sig såsom arbetssökande samt antaga lämpligt arbete, i den mån sådant erbjudes (arbetsförmedlingsplikt).

Har arbetsförmedlingsplikt stadgats, gäller, att annan del av familjepenningen än grundbelopp ej må utgå för familjemedlem, som underlåtit att fullgöra arbetsförmedlingsplikten, samt att hyres- eller näringsbidrag ej må utgå, med mindre sådan skyldighet fullgjorts av varje familjemedlem, vilken är inhyst i den värnpliktiges bostad eller eljest genom hans försorg beredes bostad.

Arbetsförmedlingsplikt skall icke avse familjemedlem, som är oförmögen till arbete eller innehar arbete, varigenom han erhåller full sysselsättning. Såsom sådant arbete skall anses vård av minderåriga eller sjuka familjemedlemmar samt pågående utbildning, vilken icke skäligen bör avbrytas.

Om familjebidragens bestridande m. m.

17 §.

Skyldigheten att utbetala familjepenning åligger kommun, varest familjemedlem, för vilken familjepenningen fastställts, är bosatt under sådana förhållanden, att han äger där mantalsskrivas. Har familjemedlem arbete inom annan kommun och kan i följd därav en eller flera familjemedlemmar antagas komma att huvudsakligen vistas där minst en månad, skall utan hinder av stadgandet i första punkten skyldigheten att utbetala familjepenning för dem åligga denna kommun.

Skyldigheten att utbetala hyresbidrag åligger den kommun, varest bostaden är belägen.

Skyldigheten att utbetala näringsbidrag åligger den kommun, varest näringen eller rörelsen utövas från fast driftställe eller, om sådant icke begagnas, den kommun, varest den värnpliktige är bosatt på sätt i första stycket första punkten sägs.

18 §.

Kommun, varest familjemedlem vistas, vare, ändå att betalningsskyldigheten enligt 17 § icke åligger kommunen, pliktig att förskjuta det bidrag, vartill familjemedlemmen finnes berättigad, såvida icke annan kommun förklarat sig villig eller av länsstyrelse förpliktats att till sökanden utgiva det familjebidrag, vartill denne må vara berättigad. Talan om förpliktande, som nu är sagt, må föras av kommun, som utbetalt familjebidrag, samt anhängiggöres hos länsstyrelsen i det län, varest den kommun, mot vilken anspråket riktas, är belägen.

Vad kommun enligt första stycket förskjutit må i sin helhet sökas åter av den kommun, som betalningsskyldigheten enligt 17 § åligger. Sådant anspråk prövas i händelse av tvist av den länsstyrelse, som i första stycket sägs.

19 §.

Kommun, som utgivit familjebidrag, äger av staten återfå så stort belopp, som motsvarar vad kommunen utgivit av familjepeningens grundbelopp samt fyra femtedelar av vad kommunen därutöver betalt. Beloppet av vad kommun sålunda äger återfå fastställas av länsstyrelsen.

Då särskilda skäl därtill föranleda, må Konungen medgiva högre statsbidrag, än i första stycket sägs.

Därjämte må Konungen med avsende å omfattningen av beslutad inkallelse förordna om statsbidrag för bekostande av sjukvård, som i 2 § tredje stycket sägs.

20 §.

Kommun är berättigad att av statsverket erhålla förskott å statsbidraget enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar.

21 §.

Konungen förordnar viss myndighet att öva tillsyn å denna lags tillämpning (tillsynsmyndigheten) samt meddelar bestämmelser angående vilket organ, som å kommuns vägnar skall handlägga i denna lag avsedda ärenden (lokalmyndighet).

22 §.

Rätt till familjebidrag enligt denna lag kan icke överlåtas och må förty ej för gäld tagas i mät.

23 §.

Familjebidrag må ej återkrävas av den värnpliktige eller eljest hänföras till fattigvård. Detsamma skall, såvitt angår den värnpliktiges och hans familjs rätt, gälla i fråga om sjukvård, som omförmäles i 2 § tredje stycket.

Har efter inställelsedagen den värnpliktiges familj flyttat från kommun till annan, må tid, varunder familjebidrag åtnjutits från den senare kommunen, ej tagas i betraktande i fråga om förvärv av hemortsrätt enligt lagen om fattigvården.

Om besvär.

24 §.

Är någon missnöjd med beslut, som fattats av lokalmyndighet i fråga om tillämpningen av denna lag, må han däröver anföra besvär hos länsstyrelsen; dock må klagan ej föras över att familjebidrag beviljats eller fastställts till för högt belopp.

Besvären skola innan klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhållit del av beslutet, avlämnas till länsstyrelsen.

25 §.

Över länsstyrelses beslut i ärende, som dit fullföljts enligt 24 §, må klagan ej föras.

Annat beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse, må överklagas hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Ansvarsbestämmelser m. m.

26 §.

Har någon till stöd för ansökan om familjebidrag mot bättre vetande eller av vårdslöshet lämnat oriktig uppgift, eller från mer än en kommun uppburit belopp, beträffande vilka han insett eller bort inse, att beloppen avsågo samma slag av bidrag, eller ock åsidosatt bestämmelse, som meddelats enligt 30 §, eller med stöd av dylik bestämmelse given föreskrift; straffes med dagsböter eller fängelse.

Böter tillfalla kronan.

27 §.

I fall, som i 26 § sägs, må lokalmyndigheten helt eller delvis avstänga den felande från rätten till familjebidrag under en tid av högst en månad.

28 §.

Åsidosätter lokalmyndigheten vid fullgörandet av sitt uppdrag i denna lag eller eljest meddelade bestämmelser, må länsstyrelsen, efter framställning av tillsynsmyndigheten eller i samråd med denna, kunna besluta, att statsbidrag icke vidare eller i minskad omfattning skall utgå.

Särskilda bestämmelser.**29 §.**

Bestämmelserna om familjebidrag åt värnpliktiga skola äga motsvarande tillämpning å frivilliga vid krigsmakten.

30 §.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser med avseende å tillämpningen av denna lag samt därjämte uppdraga åt tillsynsmyndigheten att utfärda anvisningar rörande lagens tillämpning.

Denna lag träder omedelbart i kraft.

*Bilaga 2.***Förslag**

till

Förordning med närmare bestämmelser angående tillämpning av familjebidragslagen (familjebidragsförordning).

Kungl. Maj:t har, med stöd av 30 § familjebidragslagen, funnit gott förordna som följer:

Myndigheters åligganden m. m.**1 §.**

Det åligger tillsynsmyndigheten
att verka för enhetlig tillämpning av gällande bestämmelser;
att för sådant ändamål meddela erforderliga anvisningar åt övriga myndigheter, vilka handlägga ärenden angående familjebidrag;
att med uppmärksamhet följa länsstyrelsernas och lokalmyndigheternas handläggning av ärendena; samt
att göra de framställningar till vederbörliga myndigheter, som finnas påkallade.

2 §.

Det åligger länsstyrelse, utöver vad som framgår av stadgandena i 18 §, 19 § första stycket, 24 § och 28 § familjebidragslagen, att inom länet öva tillsyn å tillämpningen av gällande bestämmelser samt att pröva ansökningar från lokalmyndigheter om statsbidrag och förskott samt verkställa utbetalningar därav.

3 §.

Lokalmyndighet skall vara kristidsnämnd, därest sådan är inrättad. I annat fall skall i stad drätselkammaren och å landet kommunalnämnden vara lokalmyndighet, där ej länsstyrelsen för visst fall därtill förordnar annat kommunalt organ.

Lokalmyndighet skall inom sitt verksamhetsområde pröva ansökningar om familjebidrag, utbetala fastställda bidrag till därtill berättigade samt göra vederbörliga framställningar om statsbidrag och, i förekommande fall, om förskott.

Lokalmyndighet i kommun, varest värnpliktigs familjemedlem vistas eller tidigare vistats, är skyldig att på förfrågan av länsstyrelse eller annan lokalmyndighet lämna de upplysningar om familjemedlemmens arbetsansättning och övriga på familjebidraget inverkan förhållanden, som kunna erhållas i orten.

4 §.

Om skyldigheter, som i vissa fall åligga befälhavare för militära förband, stadgas i 11—13 §§.

Ansökan om familjebidrag.

5 §.

Ansökan om familjebidrag må, förutom av den värnpliktige, göras för den värnpliktiges hustru och familjemedlemmar, med vilka hon sammanbor, av hustrun eller den, som lagligen äger företräda henne, för barn under sexton år, som ej sammanbor med den värnpliktiges hustru, av ställföreträdare, som nyss är sagt, eller av den, som har vård om barnet, samt

för annan familjemedlem av denne eller hans laglige ställföreträdare.

6 §.

Ansökan göres skriftligen hos lokalmyndigheten och skall innehålla en på heder och samvete avgiven deklaration med de huvudsakliga uppgifter, som äro erforderliga för ansökans bedömande. Ansökan skall avfattas i överensstämmelse med fastställt formulär.

Familjebidragens utbetalande.

7 §.

Familjepenning utbetalas i efterskott för vecka.

Hyresbidrag utbetalas i förskott för kalendermånad, såvida ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar.

Näringsbidrag utbetalas i efterskott för kalendermånad.

8 §.

Familjebidrag utbetalas till familjemedlem, ställföreträdare eller vårdare, som i 5 § sägs, såvida ej lokalmyndigheten finner lämpligare, att bidraget

eller viss del därav utbetalas till annan i 5 § avsedd person eller, beträffande hyres- eller näringsbidrag, till den, för vars fordran bidraget är avsett att utgöra betalning. Har den värnpliktige ej familj, som avses i 3 § familjebidragslagen, må bidrag, i den mån sådant beviljats, uppbäras av den värnpliktige eller den, som han därtill bemyndigat.

9 §.

Tillsynsmyndigheten äger, när särskilda skäl därtill äro, förordna, att familjebidrag skall till större eller mindre del utgå in natura samt meddela med avseende därå erforderliga föreskrifter. Därvid skall myndigheten tillse, att familjen icke kommer att sakna kontant inkomst för bestridande av smärre personliga utgifter.

Särskild bestämmelse beträffande hyresbidrag.

10 §.

Fastställes med hänsyn till värnpliktigs eller hans hustrus bundenhet av hyreskontrakt eller andra åtaganden för bostadsbehovets tillgodoseende hyresbidrag till högre belopp än som ur andra synpunkter kan anses skäligt, skall tillika, med beaktande av gällande uppsägningstid och möjligheten att uthyra viss del av bostaden, förslagsvis bestämmas lämplig nedsättning av hyresbidraget att tillämpas efter viss tid. Om beslutet skall underrättelse omedelbart meddelas den, till vilken bidraget utbetalas. Gör denne sannolikt, att kostnaderna för bostad ej kunna nedbringas i samma mån, som vid beslutets fattande förutsatts, må nedsättningen helt eller delvis uppskjutas på viss tid, efter vilken prövning ånyo äger rum, eller tills vidare.

Kontrollbestämmelser.

11 §.

Befälhavare för militärt förband, vid vilket värnpliktiga inkallas eller kvarhållas under sådana förhållanden, att bestämmelserna i familjebidragslagen bliva tillämpliga å dem, skall ombesörja, att uppgifter (ansökan) för erhållande av familjebidrag enligt fastställt formulär avlämnas av dessa värnpliktiga. Över dem skall vid förbandet föras förteckning. Uppgifterna skola genom befälhavarens försorg för en var värnpliktig försees med anteckning eller påstämpling om den i 1 § familjebidragslagen angivna inställeldagen.

Befälhavaren skall ombesörja, att uppgifter, som i första stycket sägs, ofördröjligen tillställas länsstyrelsen i det län, varest den värnpliktige är bosatt. Länsstyrelsen skall snarast möjligt översända uppgifterna till vederbörande lokalmyndighet.

12 §.

Sedan i 11 § omnämnda uppgifter ankommit till lokalmyndighet, skall denna snarast möjligt anställa jämförelse mellan uppgifterna och de vid ansökningarna om familjebidrag fogade deklARATIONERNA samt i händelse av

bristande överensstämmelse införskaffa den ytterligare utredning, vartill anledning kan förefinnas. Har uppgift från viss värnpliktig ej inkommit, skall uppgiften såvitt möjligt införskaffas genom vederbörande militäre befälhavare.

Den omständigheten, att uppgift, som i första stycket sägs, ej inkommit, må ej föranleda uppskov med utbetalande av familjepennings grundbelopp, ej heller med utbetalande av annan del av familjebidrag, såvida behov av bidraget måste antagas föreligga.

13 §.

Hemförlovas, rymmer eller avlider värnpliktig, som lämnat uppgift enligt vad i 11 eller 12 § sägs, skall vederbörande militäre befälhavare ofördröjligen till länsstyrelsen i det län, till vilken uppgiften översänts, lämna besked härom enligt fastställt formulär. Länsstyrelsen förfar därefter på sätt i 11 § andra stycket stadgas.

14 §.

Då lokalmyndighet bifallit ansökan om familjebidrag eller beslutat om ändring i utgående bidrag, skall anmälan om beslutet ske till socialregistret för kommunen och, därest den värnpliktige är mantalsskriven i annan kommun, jämväl till socialregistret för sistnämnda kommun.

Genom socialregistret bör såvitt möjligt kontrolleras, att personer icke obehörigen förskaffa sig familjebidrag.

15 §.

Den som uppbär familjebidrag är skyldig att ofördröjligen till lokalmyndigheten anmäla inträffade förändringar, vilka kunna vara av betydelse för bidragets bestämmande, såsom att den värnpliktige hemförlovats eller avlidit, att familjemedlem erhållit arbete eller eljest högre inkomster, att familjemedlem avlidit, avflyttat till annan ort eller intagits å sjukvårds- eller annan anstalt eller ock att ombyte av bostad ägt rum.

Då familjemedlem, som uppbär näringsbidrag, anställt person för utförande av arbete, som avses med näringsbidraget, skall anmälan därom enligt fastställt formulär ofördröjligen göras till lokalmyndigheten. Har arbetskraft, varför bidraget är avsett, ej kunnat anskaffas, skall anmälan därom göras till lokalmyndigheten senast fjorton dagar efter bidragets beviljande.

Där så prövas erforderligt för vinnande av fortlöpande kontroll, äger lokalmyndighet föreskriva, att uppgifter enligt fastställt formulär skola av bidragstagare avlämnas å tider, som myndigheten äger bestämma.

Bestämmelser om statsbidrag och förskott.

16 §.

Ansökan om statsbidrag, innehållande för ansökans bedömande erforderliga uppgifter, göres hos länsstyrelsen enligt fastställt formulär. Bifalles ansökan helt eller delvis, skall länsstyrelsen genast översända bidragsbeloppet till lokalmyndigheten, i den mån detta icke förskottsvis utbetalats.

Innefattar länsstyrelsens beslut avslag, helt eller delvis, å framställningen, skall lokalmyndigheten utan dröjsmål underrättas om beslutet jämte skälen för detsamma.

17 §.

Kommun är berättigad till förskott motsvarande beloppet av beräknat statsbidrag för en månad. I fråga om ansökan om förskott och sådant ärendes handläggning skall vad i 16 § stadgas äga motsvarande tillämpning.

Särskild bestämmelse.

18 §.

Formulär, som avses i denna förordning, fastställas av tillsynsmyndigheten, som kostnadsfritt tillhandahåller vederbörande myndigheter erforderliga blanketter.

Denna förordning träder omedelbart i kraft.

*Bilaga 3.***Förslag**

till

Lag med vissa bestämmelser rörande utmätning.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Företages utmätning hos värnpliktig, som är inkallad till tjänstgöring jämlikt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen eller hos frivillig vid krigsmakten, skall från utmätningen undantagas:

1) gång- och sängkläder för gäldenären, hans maka och oförsörjda barn eller adoptivbarn ävensom övrig personlig lösegendom samt möbler och annat bohag, allt i den mån värdet därav icke överstiger vad som med avseende å gäldenärens ställning och övriga omständigheter kan anses skäligt; samt

2) nödiga arbetsredskap till ett värde av högst femhundra kronor.

Beträffande utmätning för det fall, att utväg till nödortfött uppehälle saknas, ävensom utmätning av lös pant gäller vad i 65 § utsökningslagen stadgas.

2 §.

Klagen över utmätning i fall, som i 1 § sägs, må å den värnpliktiges vägnar föras av den, som har egendomen i sin vård.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling, samt gäller till den , där ej Konungen förordnar, att lagen dessförinnan skall upphöra att gälla.

Lagen äger ej tillämpning i fråga om utmätning, som sökts före dagen för ikraftträdandet.

Bilaga 4.

Förslag

till

Lag med vissa bestämmelser rörande hyra och bostadsrätt.

Häriigenom förordnas som följer:

1 §.

I fråga om hyresavtal rörande lägenhet, vilken är uthyrd helt eller delvis till bostad, skall gälla vad nedan i 2—4 §§ stadgas under förutsättning, att hyresgästen eller, om avtalet ingåtts av flera hyresgäster, någon av dem utgöres av värnpliktig, som är inkallad till tjänstgöring jämlikt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, eller av frivillig vid krigsmakten.

2 §.

Beträffande hyra, som utgår i penningar, skall, ändå att annat avtalats, gälla, att förfallodagen för den på varje kalendermånad belöpande hyran skall vara sista söckendagen i nästföregående månad, dock att däriigenom icke någon del av hyran skall anses förfallen tidigare än i avtalet bestämts samt att hyran för första kalendermånaden under hyrestiden skall erläggas å avtalad förfallodag.

3 §.

Utan hinder av vad hyresavtalet innehåller om tidpunkten för avtalets upphörande må avtalet uppsägas till den 1 april eller den 1 oktober. Är längre tid för uppsägning än tre månader överenskommen, skall ändock tre månader gälla såsom uppsägningstid.

4 §.

Dröjsmål med erläggande av hyra, som utgår i penningar, må ej föranleda hyresrättens förverkande, med mindre så lång tid förflutit efter den värnpliktiges inställelse till tjänstgöring, att den värnpliktige kunnat, om han enligt gällande bestämmelser varit därtill berättigad, erhålla hyres- eller näringsbidrag. Vad sålunda är stadgat skall dock ej gälla för det fall, att hyresrätten vid tiden för inställelsen redan var förverkad.

5 §.

Dröjer värnpliktig, som i 1 § sägs, med fullgörandet av betalningsskyldighet, som åligger honom i egenskap av bostadsrättshavare gentemot bostadsrättsförening, må dröjsmålet ej föranleda bostadsrättens förverkande, med mindre så lång tid förflutit efter den värnpliktiges inställelse till tjänstgöring, som angives i 4 §. Vad sålunda är stadgat skall dock ej gälla för det fall, att bostadsrätten vid tiden för inställelsen redan var förverkad.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling samt gäller till den , där ej Konungen förordnar, att lagen dessförinnan skall upphöra att gälla.

Ändå att lagen upphört att gälla skall iakttagas:

1) Hyra må erläggas enligt bestämmelserna i 2 §, till dess avtalad förfallodag första gången inträffar, efter det lagen upphört att gälla.

2) Uppsägning, som innan lagen upphörde att gälla skett enligt bestämmelserna i 3 §, skall anses giltig.

Vad ovan under 1) och 2) är stadgat skall äga motsvarande tillämpning för det fall, att lagen i följd av bestämmelserna i 1 § icke längre blir tillämplig å visst hyresavtal.

Bilaga 5.

Förslag

till

Lag med vissa bestämmelser rörande avbetalningsköp.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Sökes hos värnpliktig, som är inkallad till tjänstgöring jämlikt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, eller hos frivillig vid krigsmakten, handräckning för återtagande av gods, som försålts genom avbetalningsköp, skall handräckningen icke beviljas, om godset, därest det tillhört den värnpliktige, skolat med tillämpning av bestämmelserna i 65 § utskönningslagen undantagas från utmätning.

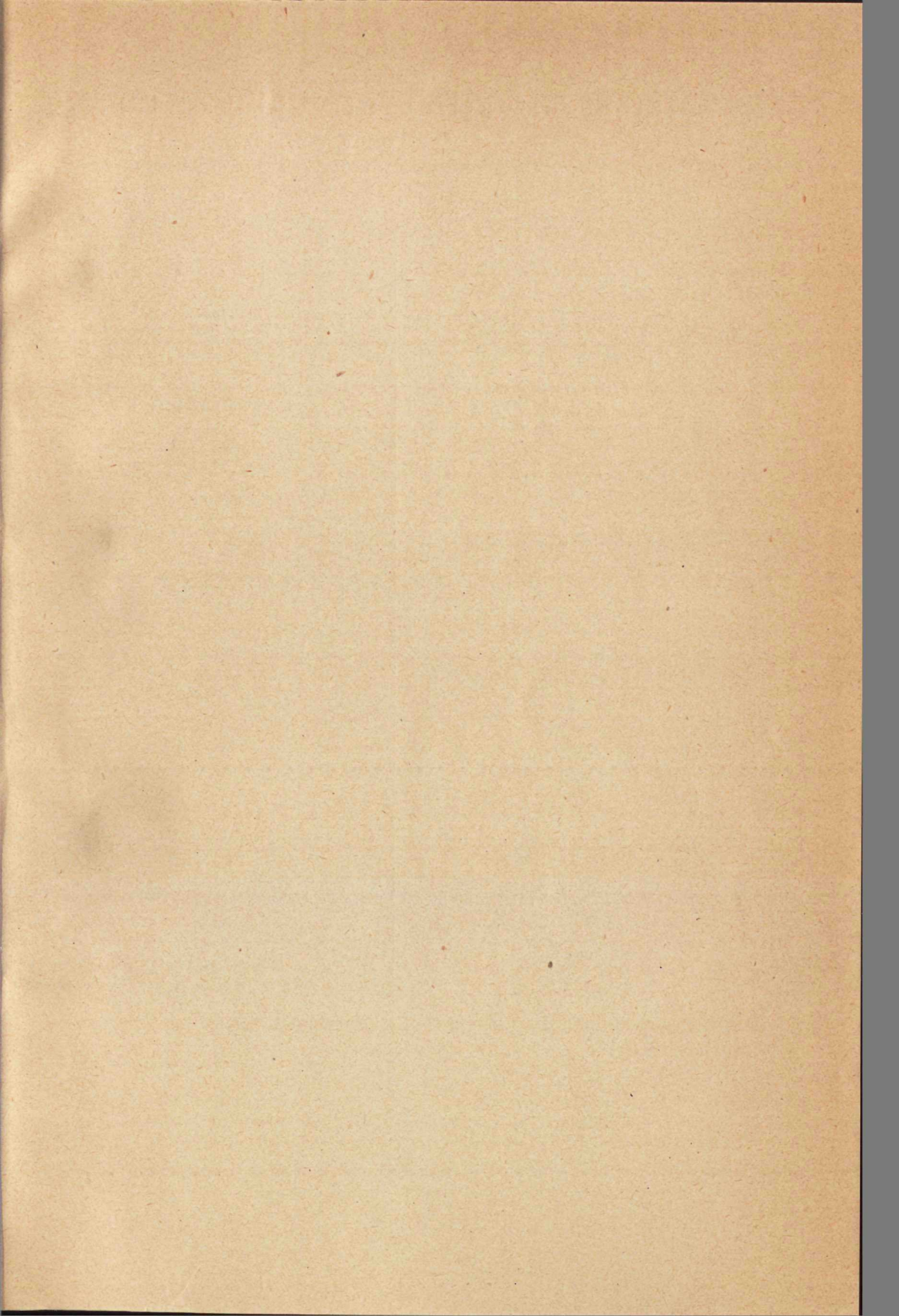
Vad i första stycket stadgas om förbud att återtaga visst gods skall äga motsvarande tillämpning i fråga om förrättning för verkställighet av dom, varigenom den värnpliktige förpliktats utgiva godset.

2 §.

Klagen över åtgärd, som förmenas strida mot bestämmelserna i 1 §, må å den värnpliktiges vägnar föras av den, som har egendomen i sin vård.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling samt gäller till den , där ej Konungen förordnar, att lagen dessförinnan skall upphöra att gälla.

Lagen äger ej tillämpning i fråga om åtgärd, som sökts före dagen för ikraftträdandet.

Statens offentliga utredningar 1939

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till ändringar i vissa delar av sjömanslagen m. m. [21]
Betänkande med förslag till lag om arbetsfostran m. m. [25]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande ang. justitiekanslerns, justitieombudsmannens och militieombudsmannens allmänna ämbetsställning m. m. [7]
1937 års landsfiskals- och stadsfiskalsutredning. Betänkande med förslag till omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. [9]
Betänkande om statstjänstemäns ställning vid arbetskonflikter. [19]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande ang. revision av tjänsteförteckningen i vad avser statens affärsdrivande verk. [5]
1936 års lönekommitté. Betänkande med förslag till militärt icke-ordinarielement. [10]
1938 års arvsskattekommitté. Betänkande med förslag till förordning om arvs- och gåvoskatt m. m. [18]

Politi.

Betänkande med förslag till vissa ändringar i beklädnadsreglementet för polispersonalen m. m. [20]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Rationaliseringsutredningens betänkande. Del 1. Motiv och förslag. [13] Del 2. Verkställda undersökningar. [14]
Hembiträdesutredningens betänkande. 2. Betänkande med förslag till lag om reglering av anställnings- och arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. [15]
Arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937. Del 2. Arbetsförhållanden m. m. [24]

Hälso- och sjukvård.

Ledningen av landstingens hälso- och sjukvårdsverksamhet. [23]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Underlättandet av kvinnornas arbeté i de mindre lanthemmen. [6]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Betänkande och förslag rörande befrämjande av avsättningen av den svenska stenindustriens produkter. [11]
Betänkande rörande industriellt utnyttjande av halm. [12]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande ang. grunder för intagning av enskild väg till allmänt underhåll ävensom ang. statsbidrag till enskilda vägar. [1]
Betänkande med förslag till taxa för befordring av gods m. m. å statens järnvägar. [3]
Betänkande med förslag till exporttariffer. [8]
Betänkande och förslag ang. vissa med beviljande av tillstånd till yrkesmässig automobiltrafik förenade frågor. [22]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt. Svensk namnbok till vägledning vid val av nya släktnamn. [4]
Utredning och förslag ang. fortsatt förstatligande av kommunala mellanskolor. [16]
Utredning och förslag rörande fri undervisningsmateriel för folk- och fortsättningsskolor. [17]

Försvarsväsen.

Utredning och förslag rörande plats i Stockholms skärgård för förläggning av Stockholms örlogsbas. [2]
Sociala försvarsberedskapskommittén. Betänkande. Del 1. Förslag till familjebidragslag m. m. [26]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.